tv-15 naš TOVARIŠ

Št. 43
28. oktobra 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Enajsti kongres ZSMS v Novem mestu

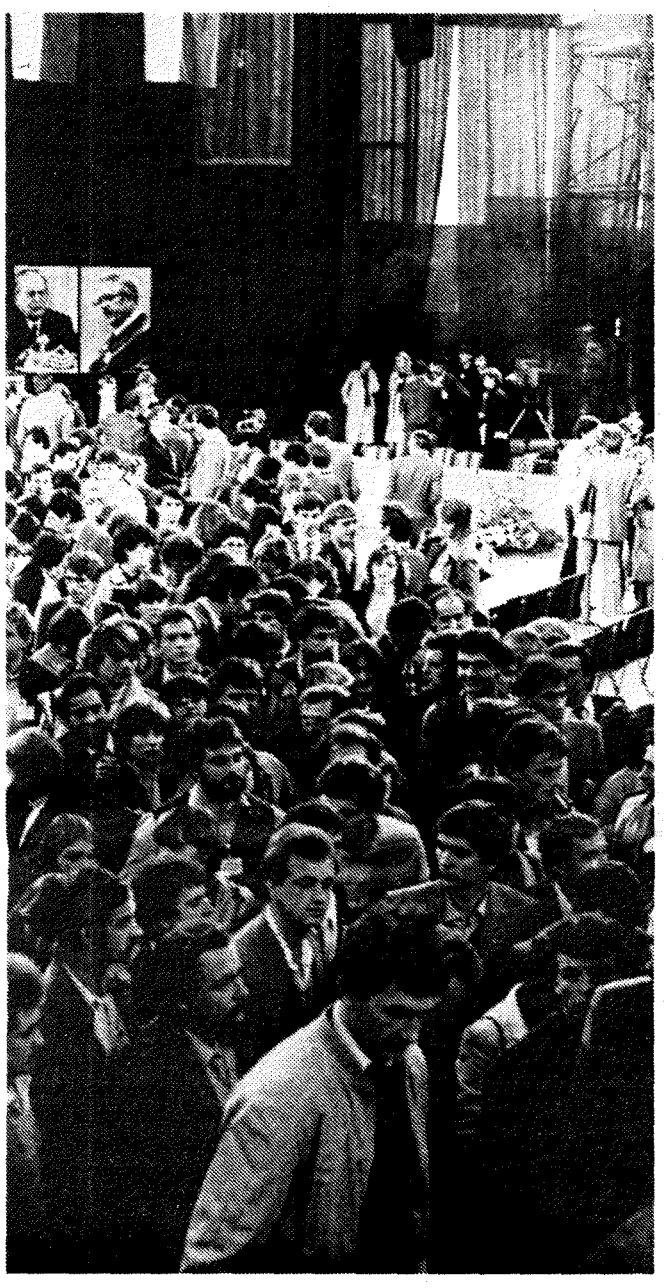

S plenarnim zasedanjem in uvodno besedo Darje Colaričeve, sedaj že bivše predsednice RK ZSMS, se je 23. oktobra zjutraj začel v Novem mestu 11. kongres ZSMS, ki se je nadaljeval v razpravah po petih komisijah. V 210 razpravah so se razpravljalci dotaknili skoraj vseh področij življenja in dela mladih. Nekateri pomembni sklopi vprašanj, ki so odločilni za nadaljnji razvoj naše družbene ureditve in zvezo socialistične mladine, so se vlekli kot rdeča nit skozi večino razprav. Koliko so prinesli tudi rešitev? Trenutno verjetno ne. Zanje bo treba vložiti še veliko energije, dobre volje in odločnosti mladih, vendar ne samih, pač pa v sklopu vseh, ki ustvarjajo našo družbeno skupnost in v njej živijo. »Trikrat krepki DA: bratstvu in enotnosti« so napisali na transparente, ki so krasili kongresno mesto. Brez tega ne bo šlo!

Na sklepnem plenarnem zasedanju v nedeljskem dopoldnevu so delegati potrdili predlog programskih usmeritev in statuta, skupaj z vsemi predlaganimi spremembami in dopolnitvami. Začelo se je novo medkongresne obdobje. **Ž. D.**

Vsestranska aktivna podpora mladim

V vseh obdobjih, v katerih si je slovenski narod-proletarec krčil pot v svobodo in v neodvisno socialistično skupnost jugoslovanskih narodov, so bile množice mlade generacije najbolj odločilen in najbolj požrtvovalen nosilec tega osamosvajanja. Prav v revolucionarnem boju so videle kali svoje prihodnosti in možnost za razreševanje družbenih vprašanj svojega časa, težav in stisk.

Potrebno se je vprašati, kako danes zasnovati programske naloge ZSMS tako, da bodo izražale objektivno revolucionarne potrebe in interese mladih. Koncept socialističnega samoupravljanja in aktualne naloge gospodarske stabilizacije so konkretne in idejne usmeritve, ki jih ogromna večina mladih sprejema kot svoje, saj vidijo v njih perspektivo in interes. Predstavljajo pa tudi bistvo in kontinuiteto naše socialistične revolucije. Naloga ZSMS je, da usposablja, vzgaja in organizira mlade ljudi, da se bodo bojevali za revolucionarne cilje socialistične družbe, za to, da bi mladi čimprej in čim širše prevzemali vsakodnevne odgovornosti.

Najrazličnejših nalog, ki so pred nami, ne bomo mogli izpeljati brez veliko več znanja, delovne in razredne zagnanosti. Zato je ni pomembnejše naloge ZSMS, kot je ta, da organizira mladino tako, da se bo naučila v vseh organih družbenega sistema, v TOZD, šolah, športnih in kulturnih društvih ter MDA uspešno bojevati za razmere, v katerih si bodo mladi ljudje pridobivali čimbolj temeljito in vsestransko znanje, čim širše delovne izkušnje, čim boljše možnosti za to, da se izoblikujejo v samoiniciativne, odgovorne, pokončne osebnosti.

Naloga vseh v socialistični zvezi združenih socialističnih subjektivnih sil, še zlasti pa komunistov, je, da se mladina in ZSMS za te cilje ne bosta bojevali brez njihove vsestranske aktivne podpore. Naj ob tem citiram misel, ki jo je nekoč izrekel tovariš Tito in je še kako aktualna za mlade generacije tudi v tem družbenem trenutku: »Mladi ljudje morajo vedeti, da je ta družba njihova, da jim daje velike perspektive, da pa se morajo tudi sami bojevati, prek organov samoupravljanja in povsod drugod, za napredek družbe, za interese naše socialistične skupnosti, za svoje interese.«

Frontnost mladinske organizacije kot specifične organizacije interesno že strukturiranih in organiziranih članov ni v tem, da se ZSMS pojavlja kot njihova politična kapa in odtujeni politični posrednik, ampak da množicam mladih omogoči, da svoje specifične interese zadvoljujejo s samoorganizirano aktivnostjo in jih poskušajo organizirano uveljaviti v političnem sistemu kot legitimen del skupnih družbenih potreb in interesov.

Dvigniti naš gospodarski, družbeni in kulturni razvoj na višjo raven, pri tem pa krepiti oblast delavcev in delovnih ljudi, da bodo učinkovito in svobodno upravljali svoj in družbeni napredek, pomeni bojevati se za cilje in kontinuiteto naše socialistične revolucije, s tem pa tudi za prihodnost mlade generacije.

Tako je v imenu centralnega komiteja ZKS in republiške konference SZDL med drugim povedal Andrej Marinc na 11. kongresu ZSMS.

Pred šestdesetimi leti

Dvajseti oktober pomeni za občane in delovne ljudi Libelič neverjetno veliko. Pred šestdesetimi leti bi se morali v okviru koroškega plebiscita tudi Libeličani odločiti in se priključiti Avstriji. Pogumni prebivalci te obmejne vasi pa se niso hoteli ukloniti, in so še kako premišljeno in trdovratno kljubovali takratni avstrijski oblasti, ki si je na vse načine prizadevala, da bi zlomila njihovo uporniško naravo. In kaj se je zgodilo? Libeliče so bile leto dni po plebiscitu priključene Jugoslaviji.

Za spomin na ta dogodek so v Libeličah že v soboto (23. 10.) in v nedeljo (24. 10.) pripravili več slovesnosti. Bližnjo karavlo so preimenovali v 20. oktober, na slavnostni seji krajevnih družbenopolitičnih organizacij in krajevne skupnosti so Maksu Kupniku kot zaslužnemu občanu izročili red dela s srebrnim vencem, Zoranu Djodjeviću in Milici Kos pa krajevno priznanje, prvemu za zgledno sodelovanje s krajevno skupnostjo, drugi pa za dolgoletno delo na kulturnem področju.

Na osrednji slovesnosti v nedeljo je govoril Danilo Turk, član predsedstva republiške konference SZDL Slovenije, ki je orisal razvoj dogodkov izpred šestdesetih let, nato pa je govoril o sedanjih gospodarskostabilizacijskih ukrepih, poudarjajoč, da se zaradi njih medsebojni stiki z manjšinsko narodnostjo v zamejski Koroški in sploh gospodarsko in kulturno sodelovanje ne bi smeli zmanjšati.

Drago Miklavec

Železničarjem-španskim borcem

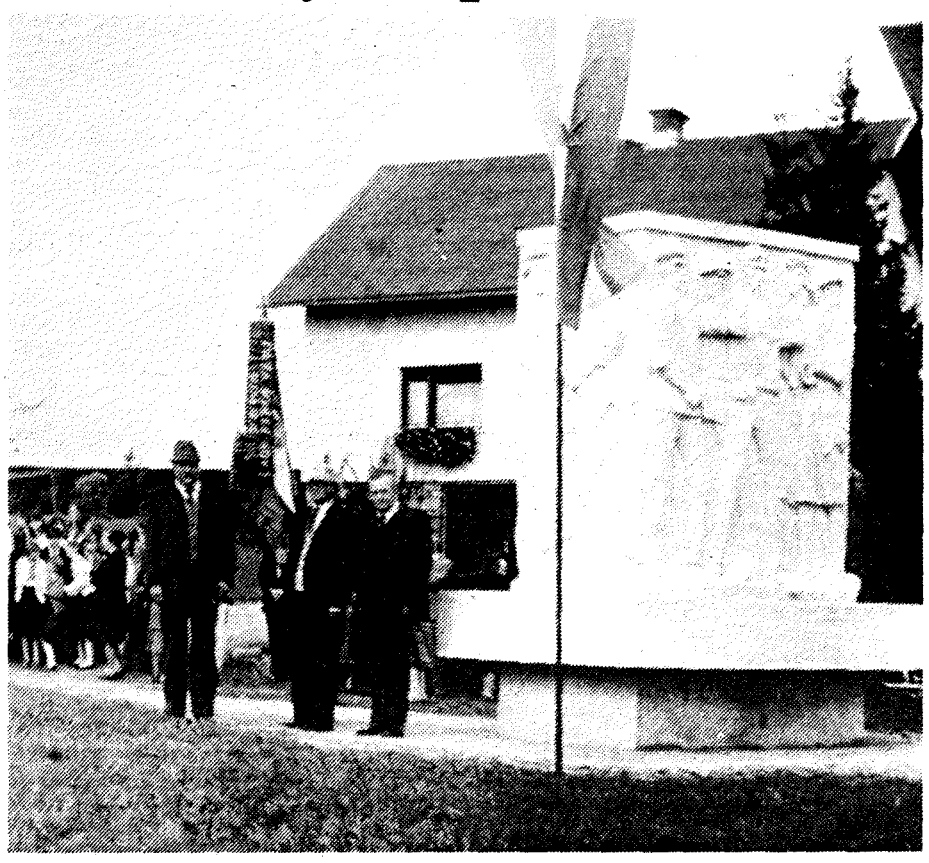

V Vidmu ob Ščavnici, prelepem kraju sredi vinorodnih Slovenskih goric, so v nedeljo, 24. oktobra, slovesno odkrili spomenik španskim borcem – železničarjem, delo likovne skupine KUD »Tine Rožanc« iz Ljubljane. Spomenik je rahločutno postavljen v okolje, v katerem so člani likovne kolonije »Od Gubca do Lacka« izdelali spominska obeležja in kipe z izključno revolucionarno tematiko. Ponazarjajo tista obdobja slovenske zgodovine, v katerih so se ljudje množično in z orožjem uprli zatiranju človeških pravic in se bojevali za prijateljstvo med vsemi delovnimi ljudmi na svetu. Slavnostna govornika, Vlado Makuc, tajnik sekcije španskih borcev Slovenije, in Blagoje Milinčić, predstavnik jugoslovanskega združenja španskih borcev, sta v slavnostnem nagovoru pozvala navzoče, še posebej mladi rod, da vztrajno varujejo pridobitve revolucije, ohranijo bratstvo in enotnost in dokončajo delo, ki smo ga bili začeli pred več kot štirimi desetletji. Odkritje spomenika so v Vidmu ob Ščavnici povezali z odprtjem prenovljenega Doma Matije Gubca, ki so ga leta 1939 zgradili člani domačega Društva kmečkih fantov in deklet.

Slika in besedilo: Mitja Kreft

Še več takih srečanj

Ob visokem jubileju 80-letnici Franja Mirta iz Dolenjskih Toplic, intendanta 1. slovenske artilerijske brigade, je bilo minulo soboto na povabilo Petra Deva v Mokronogu srečanje intendantov in borcev 1. SAB iz ljubljanske in dolenjske regije. Ob tej priložnosti je nekdanji komandant Miha Mišič izročil Franju Mirtu grafiko Božidarja Jakca, Kamilo Marinc pa je spregovoril nekaj besed o delu in liku Franja Mirta, ki je bil najstarejši borec – intendant v 1. SAB. Bil je do vseh enak. Ni delal razlik pri razdeljevanju hrane med borci in štabom, pri kmetih ni dovolil, da bi vzeli zadnje živinče iz hleva, v brigadi pa ni bilo borca, ki bi imel kaj slabega reči o njem. Bil je pošten.

V veliko pomoč – pravi Franjo Mirt – so mi bili moji pomočniki Peter Dev, Franc Krajnčič, Tone Mrvar, Franc Gabrič in Matija Cvetan. Pred večjimi akcijami so intendantom naloge dajali komandanti ali njihovi namestniki. Intendantura brigade pa je v strokovnem smislu dobivala navodila in smernice za delo od intendantskega odseka 7. korpusa. Zelo pogosti preskrbovalni načini so bili odkupi po navodilih gospodarskih komisij, dostikrat pa so enote morale opravljati zaplembe ali odkup pri okupatorjevih sodelavcih.

Skupina borcev 1. SAB in intendantov v Mokronogu

Peter Dev

Vendar še do danes Franjo Mirt ni izdal skrivnosti, kako je oskrboval borce s hrano, cigaretami, obutvijo in oblekami.

Peter Dev, ki je bil od 9. 9. 1943 v NOV kot intendant v 15. diviziji, kasneje po oblikovanju 1. SAB kot intendant v 2. diviziji, nato pa v 7. korpusu in SNOS, je dejal:

»Vedno sem imel pred očmi borce, za katere sem moral nabaviti hrano in sem na podlagi nakazil gospodarskih komisij prehodil celo Dolenjsko, samo da bi ne bili borci lačni.

Franci Žvipelj

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

Še pomnite, tovariši

Prvi november – dan, v katerem s plameni sveč močneje zagorijo čustva in spomini na vse, ki so nam bili tako ali drugače blizu, na vse, ki jih prekrivajo neme gomile.

Prvi november, dan mrtvih, da se jih spominjamo mi živi. Dan, ko se s toplo in hvaležno mislijo zahvalimo predvsem padlim, katerih smrt je prinesla svobodno življenje narodu – in nam.

Otroci, učitelji, skupine bodo našli pot k spomenikom žrtvam fašističnega nasilja in padlim borcem ter h grobiščem talcev. Tudi ob plošči, na kateri z grozljivo nevsiljivostjo piše: neznani talec, bodo gorele svečke in položeno bo cvetje. In tam, onkraj pokopaliških zidov, na gmajnah, v gozdovih in hribih, pod svinčeno sivo kupolo jesenskega neba, kjer trohnijo kosti tisočerih partizanov, ali bo gorela tudi tam kakšna lučka, svečka? Ali bo kdo morebiti vrgel kdove kakšen cvet v črne grape, kjer so umirali partizani in postavili neporušljiv most k narodovemu življenju?

To je del besedila iz oddaje Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo, 31. oktobra, brž po poročilih ob 9. uri na prvem programu Radia Ljubljana. Beseda pa bo tekla o tistih, ki so padli, ko so opravljali svoje plemenito poslanstvo: reševali življenja ranjenih soborcev ali ščitili umik svoje enote in pri tem izgubili svoje življenje.

Oddajo pripravlja Stane Škrabar.

Priznanja najboljšim

V Šentvidu nad Ljubljano so 15. oktobra praznovali krajevni praznik, v spomin na leto 1938, ko so ustanovili na pobudo Alojza Kebeta prvo partijsko celico. Družbenopolitične organizacije so na ta praznik s sodelovanjem vseh krajanov odlično pripravile bogat kulturno-športni program s sprevodom in sklepno proslavo v domu Svobode, katere so se udeležili tudi predsednik CK ZKS Andrej Marinc in številni predstavniki šišenske občine.

Za ta krajevni praznik so upokojenci športniki DU Šentvid popestrili program s športno dejavnostjo in izvedli tri četveroboje v balinanju. Sodelovale so ekipe: Krasje, Šenkov turn, Vižmarje-Brod in Šentvid. Slednji so pokazali največ balinarskega znanja in osvojili pokal.

Na novo izvoljeni odbor DU je uspel v kratkem času vnesti napredek v društvu na vseh področjih. Lani so zgradili enostezno balinišče ob domu Svobode. Nekateri upokojenci in ljubitelji tega športa so veliko prispevali s prostovoljnim delom. Danes ta športni objekt služi svojemu namenu, predvsem starejši generaciji. V zgornjih prostorih kulturnega doma Svobode so uredili primene prostore, ki služijo predvsem upokojencem za razvedrilo. člani IO pod vodstvom predsednika Stanišiča in njegovih sodelavcev Košuljandiča, Goršeta, Medveda, Božiča, Rutarja in Košiča še vedno iščejo možnosti, kako bi zadovoljili članstvo in jim nudili vsestransko pomoč, predvsem več izletov, pozornost do starejših onemoglih občanov, več kulturnega in športnega življenja itd. V DU Šentvid pa vladajo razumevanje, vztrajnost in požrtvovalnost vodstva, zato smo prepričani, da bodo program uresničili.

Vinko Bavcon

KOLEDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

29. oktobra 1941 je izredno uspela manifestacija, ki jo je napovedala OF za ta dan v počastitev 23. obletnice osvoboditve izpod avstroogrskega jarma. Prebivalstvo je v celoti sledilo pozivu, naj med 19. in 20. uro zapusti javne lokale in ceste.

29. oktobra 1941 sta pri Tržišču na Dolenjskem padla po 18-urnem boju z nemškimi graničarji in policijo narodni heroj Milan Majcen in Janez Mavželj. Nemci so imeli 3 mrtve in pet ranjenih.

30. oktobra 1941 so se belokranjske partizanske skupine pridružile na Smuku nad Semičem v Belokranjsko četo. Na isti dan pa so Nemci v Mariboru ustrelili trideset talcev.

31. oktobra 1942 so nemške enote na Čreti na Menini planini obkolile taborišče 1. bataljona Savinjskega odreda. Bataljon se je z jurišem prebil iz obroča brez žrtev. Istega dne so Nemci napadli tudi taborišče Zasavskega bataljona v Dobrovljah. Padlo jih je 40.

1. novembra 1941 je bila v Ljubljani četrta plenarna seja vrhovnega plenuma OF, ki je bila obenem tudi druga seja Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora. Na njej so sprejeli program OF, znamenite temeljne točke Osvobodilne fronte.

1. novembra 1941 je OF objavila poziv na oborožen odpor zaradi sklepa Nemcev o izseljevanju Slovencev s Štajerskega in Gorenjskega.

3. novembra 1943 je 1. bataljon 18. slovenske brigade 27. divizije pri vasi Breginj napadel nemško kolono. Sovražnik je izgubil nad petdeset mož.

3. novembra 1944 so nemške in italijanske enote v Trnovskem gozdu, na Vipavskem in na Krasu začele napadati enote 9. korpusa. Po hudih bojih so partizani sovražnika razbili.

Jesenski živ-žav

Teden pionirjev je že za nami, vendar zaradi slabih vremenskih razmer najmlajši v šolah in vrtcih izkoristijo malo priložnosti za številne akcije, ki ob navzočnosti in pomoči staršev, pedagogov, tovarišic in tovarišev dograjujejo temelje za poznejše vključevanje v družbo.

Ena takšnih akcij je bila v četrtek, 21. oktobra v VVO Koseze, enota Marija Štirn-

Muca v krajevni skupnosti Bratov Babnik, kjer so najmlajši s svojimi tovarišicami svoje starše in obiskovalce sosednjih krajevnih skupnosti razveselili tako, da so pločnike in stezice okrasili z veselimi risbicami ter uredili okolje. Obiskovalcem pa pokazali, kaj znajo in česa se v vrtcu učijo. Podobne akcije omenjene vzgojno-varstvene organizacije sicer niso novost, so pa ena od načinov vzgojnega in poučnega programa najmlajših v osnovnih šolah, zlasti v vzgojno-varstvenih ustanovah.

Jože Čurin

Dobili so visoko odlikovanje

Ob 30-letnici obstoja tovarne feritnega materiala ISKRA-IEZE, TOZD feriti Stegne v Ljubljani, je bila minuli petek slavnostna seja delavskega sveta, na kateri je predsednica SO Ljubljana Šiška Anka Tominšek izročila desetim odlikovancem – nekdanjim članom kolektiva visoka državna odlikovanja, ki jih je podelilo predsedstvo SFRJ.

Visoka odlikovanja so prejeli: Red zaslug za narod s srebrno zvezdo Niko Lubinič, red dela s srebrnim vencem Janez Japelj, Breda Miklavčič-Gobec in Ivan Travnikar, medaljo zaslug za narod Vojin Gardašević, Naja Muratagić in Štefanija Podkrižnik-Postovršnik in medaljo dela Radmila Stevamović, Ranka Škorić-Nikolić in Djurdja Šneler-Petrinjak.

Posebna priznanja in nagrade pa so bile podeljene tudi najzaslužnejšim delavcem in jubilantom za 10, 20 in celo 30-letno delo v tovarni.

Jože Čurin

Tokrat bi moralo biti drugače

naš komentar

Z razvrednotenjem dinarja smo povečali konkurenčno sposobnost jugoslovanskega gospodarstva na tujih trgih. To je več kot na dlani in o tem ne kaže izgubljati besed. Opozoriti pa velja, da je bila to že sedma devalvacija našega denarja in da dosedanje niso dale pričakovanih učinkov. S tokratno bi moralo biti drugače.

Velikokrat smo že ugotovili, da razvrednotenje denarja samo po sebi še nič ne pomeni, in da mora tej odločitvi slediti vrsta drugih. Leta 1980, ko smo opravili zadnjo devalvacijo, se tega nismo držali, in smo vse učinke »pospravili« že v nekaj mesecih. Zakaj gre?

Devalvacija naj bi pomagala premostiti zapletene razmere na področju devizne plačilne bilance. Upravičeno pričakujejo, da bo izvoz dobil nove spodbude, in da bo že do konca leta mogoče marsikaj nadoknaditi. Pri tem pa se zdi odločitev o zmanjšanju izvoznih spodbud povprečno za 9 odstotkov, nerazumljiva. Slovenija je to glasno povedala, vendar pa so – kot kaže – za sedaj prevladali drugi interesi. Zmanjšanje izvoznih spodbud bo navdušenje izvoznikov ob razvrednotenju dinarja nikoliko ohladilo, še vedno pa je treba reči, da je njihov položaj zdaj dokaj ugodnejši od prejšnjega. Drugače je z uvozniki. Te je devalvacija močno udarila.

Uvoz se je podražil in povsod pričakujejo nove pritiske za povečanje cen. Ti so se pravzaprav že začeli. Najbolj glasni so predstavniki črne metalurgije, naftnega gospodarstva in nekaterih drugih industrijskih vej. Če bi tem pritiskom popustili, bi bilo z učinki razvrednotenja denarja kaj kmalu konec.

V zveznem izvršnem svetu zatrjujejo, da tokrat ne bodo klonili. Cene naj bi dvignili le tistim proizvajalcem, pri katerih bodo zaradi uvozne odvisnosti stroški vendarle pretirano narasli. Vse drugo naj bi še naprej ostalo v hladilniku. Seveda se takoj postavlja vprašanje, kdo naj bi bil deležen teh popravkov? Razbrati je mogoče, da gre predvsem za nafto in naftne derivate. »Naftaši« naj bi stroške dražjega uvoza vsaj delno pokrili z višjimi cenami. Kaj to pomeni, ni treba posebej poudarjati. Mimo naftnega gospodarstva se bodo na spisku podražitev gotovo našli še nekateri izdelki. Sprememba tečaja dinarja naj bi, kot so izračunali, neposredno vplivala na porast cen za okrog 6 odstotkov.

Mnogi zatrjujejo, da bi takšno povečanje še bilo sprejemljivo, vse, kar bi pa šlo čez to raven, bi povzročilo hude motnje. Škarje in platno ima v rokah zvezni izvršni svet, ki je že napovedal, da cen v začetku prihodnjega leta še ne bo sprostil, in da bo zamrznitev veljala še naprej. Kako dolgo, o tem menda ta čas nihče ne ve. Vse je odvisno od gibanj na domačem trgu in spoštovanja gospodarskih zakonitosti.

Uspeh devalvacije je močno odvisen od gibanj na področju porabe. Tu stvari še niso urejene. Zvezni izvršni svet je republikam in pokrajinama predlagal, naj zamrznejo osebne dohodke. Ponekod so to že storili, drugod še čakajo. V Sloveniji to vprašanje dokaj uspešno rešujemo, vendar vsega še nismo postorili.

Najhuje je ta čas z naložbami, ki v državi še vedno naraščajo. V zidove gredo velike milijarde, ki bi jih lahko s pridom uporabili na drugih področjih. Tu zapletenega vozla še nismo presekali, zato je mogoče pričakovati prav na tem področju še velike težave.

Manj problemov bo še s splošno porabo. Čeprav so ponekod – tudi v federaciji – skrčenju proračunov še vedno upirajo, pa je očitno, da bodo stablizacijskim pritiskom morali povsod popustiti. Če tega ne bi storili, bi bila vsa zdajšnja prizadevanja zaman.

Zanimivi so prvi računi o tem, za koliko naj bi v letu 1983 zmanjšali porabo. V Sloveniji menijo, da bi morala biti manjša od letošnje za 7 odstotkov. Skrčili naj bi jo povsod, razen na področju naložb, kjer smo sredstva že doslej močno oklestili. V zveznem izvršnem svetu govorijo o drugih številkah. Pet odstotkov družbenega proizvoda bo naslednje leto treba odšteti za odplačilo tujih dolgov. O tej številki ne kaže razpravljati. Poraba naj bi zaostajala za rastjo dohodka za 4 odstotke. Najbolj naj bi se skrčili investicijska in osebna. Tu pa so stvari že bolj vprašljive. Zdi se namreč, da je zvezni izvršni svet še preveč velikodušen in da bo treba pipe drugo leto še bolj priškrniti.

Če bomo ta vprašanja uravnavali tako, kot bi jih bilo treba, potem je veliko upanja, da bo tokratno razvrednotenje dinarja učinkovito. Treba je poudariti, da smo v državi na to veliko bolje pripravljeni, kot pred dvema letoma, in da nam to priznavajo tudi številne mednarodne gospodarske in druge institucije.

Na nekaj pa pri vsem tem le ne bi smeli pozabiti. Namreč na proizvodnjo. Občutek je, da veliko več govorimo o različnih omejitvah, ki nas te dni neposredno prizadevajo, veliko manj pa o odstranjevanju pomanjkljivosti v gospodarstvu. Brez večje proizvodnje padejo tudi vsi drugi načrti. Zato naša pozornost ne bi smela biti obrnjena k omejitvam. Vprašati bi se kazalo, kaj postoriti za dvig proizvodnje, za večjo produktivnost. Zakaj izhod iz zdajšnjega zapletenega položaja je pravzaprav iskati predvsem tu.

Darko Marin

Palestinci – izraelski jetniki

Težke razmere v taborišču Ansar na jugu Libanona

Nova libanonska vlada si pospešeno prizadeva, da bi ob pomoči »mirovnih čet« iz ZDA, Francije in Italije, okrepila akcijsko sposobnost svoje armade. Libanonska armada naj bi se v doglednem času znova postavila na noge, po umiku vseh tujih čet pa naj bi prevzela skrb za red in mir v deželi. Doslej je izvedla nekaj obsežnih racij v Beirutu in nekaterih drugih mestih ter aretirala precejšnje število ljudi brez ustreznih dokumentov. Med njimi je bilo največ Palestincev, ki so se tako rekoč čez noč znašli v izraelskih rokah, za bodečo žico taborišča Ansar na jugu Libanona, kjer so že od začetka izraelske invazije zaprti njihovi rojaki.

V minulih tednih je prišlo v javnost več podrobnosti o tem, kako živijo zaprti Palestinci, posebej tragično pa je odjeknila vsebina pisma, ki se ga je zaprtim Palestincem posrečilo na skrivaj poslati organizaciji ZN in nekaterim humanitarnim organizacijam. V njem protestirajo zaradi slabih življenjskih razmer v taborišču.

Po podatkih, ki jih dajajo na voljo v izraelskem vojaškem poveljstvu, je v taborišlu Ansar okrog 7.000 zapornikov, »predvsem borcev Palestinske osvobodilne organizacije ali njenih simpatizerjev,« 2.000 pa je tujcev, v glavnem iz Bangladeša, Sirije in Jordanije. Izraelske oblasti ravnajo z njimi kot s civilnimi zaporniki in ne kot z vojaškimi ujetniki, češ »da so orožje nosili nezakonito«.

Toda, kot kaže po izjavah nekaterih, ki so jih bili medtem že izpustili, po pisanju novinarjev, ki so taborišče obiskali, še posebej pa po vsebini omenjenega protestnega pisma, ravnajo z njimi kot s kriminalci.

Vsak od zapornikov – taborišče je bilo zgrajeno takoj po izraelski invaziji v Libanon junija letos – je postal žrtev dolgotrajnega zasliševanja, med katerim je bil izpostavljen fizičnemu in predvsem psihičnemu mučenju. O tem govorijo zaporniki v protestnem pismu organizaciji Združenih narodov:

»Izraelske oblasti nas silijo, da moramo ure dolgo nepremično stati na prostem ali pa nas zapirajo v samice, v katere spuščajo strupene pline, in v jame, kjer iz tal štrlijo okovani klini: Najhuje je, da nam za vsak prekršek taboriščnega reda odvzemajo pitno vodo: To je glavni vzrok za poslabšanje zdravja večine...«

Nedavno tega je celo prišlo do upora in izraelski stražarji so ranili osem Palestincev, ki so skušali preplezati bodečo žico, s katero je obdano taborišče.

V začetku oktobra so se v taborišču pojavili buldožerji izraelske armade in začeli riti po pobočju v neposredni bližini. Hitro je postalo jasno, da nameravajo povečati taborišče. Ob pomanjkanju uradnih razlag za to dejanje so se začele širiti ugibanja, da izraelske okupacijske sile računajo, da bodo v kratkem pripeljale v taborišče na tisoče novih ujetnikov. Ob tem so postale tudi bolj oprijemljive domneve, da se Izrael hkratno, ko govori o umiku iz Libanona, pripravlja na morebitne nove vojaške spopade v strateški dolini Bekaa in na severu Libanona, koder naj bi bilo še nekaj tisoč palestinskih borcev.

Taborišče Ansar leži ob istoimenski vasici, precej visoko v hribovitih predelih južnega Libanona. Novinarji, ki so taborišče obiskali, opozarjajo, da se bodo življenjski pogoji za zapornike močno poslabšali ob prihodu zime. Nastanjeni so namreč pod platnenimi šotori. Izraelci nočejo zgraditi trdnejših bivališč; namesto tega nameravajo postaviti nove ameriške šotore, ki naj bi jih menda pozimi ogrevali z majhnimi pečicami. Že zdaj je v taborišču zelo mrzlo, trpljenje jetnikov pa je toliko hujše, ker jim dovoljujejo le pet minut fizičnega razgibavanja dnevno.

Ob pogledu na taborišče ni potrebno veliko domišljije, da človek dobi neprijetno asociacijo z nacističnimi koncentracijskimi taborišči iz druge svetovne vojne. Ograjeno je namreč z bodečo žico, ob kateri so postavljeni stražarski stolpi, s katerih so proti zapornikom naperjeni težki mitraljezi in močni žarometi. Okolica taborišča je minirana, kar naj bi preprečilo morebitne pobege. Zapornikom je prepovedan vsak stik z zunanjim svetom, ne smejo sprejemati obiskov svojcev, nimajo dostopa do časopisov ali radijskih novic itd. Vsem novinarjem, ki so doslej obiskali taborišče, pa je izraelski komandant omogočil pogovor le s tistimi Palestinci, ki jih je sam izbral!

Hkrati je Izrael že nekajkrat odklonil prihod delegacije komisije za pravice človeka, da bi si ogledala taborišče in ugotovila stanje v njem. Vse očitno v prepričanju, da svetovna javnost ne bo zvedela, kaj se dogaja v taborišču in kako živijo zaprti Palestinci. Vendar, slika razmer v javnost le prihaja, čeprav po drobcih in kaj lahko je ugotoviti, kako izraelska demokratična družba ravna s svojimi »nasprotniki«.

Jože Plešnar

Palestinci jetniki na jugu Libanona v taborišču Al Ansar: iz begunskih v koncentracijsko taborišče.

Ni čisto jasno

Precej besed bi si lahko prihranili tudi v večjo slavo mednarodnega dne varčevanja, če bi bilo vse jasno. Nekatere moti že to, ali gre predvsem za nekakšen spominski dan ali praznik, ki ga je pač treba nekako obhajati enkrat na leto (kdo ve, zakaj prav 31. oktobra?!), ali pa je stvar bolj resna, namreč da bi bilo treba vsaj en dan na leto varčevati. S čim? Zakaj ne z besedami? Koliko besed smo potratili prav zaradi varčevanja pri nas prav letos! Kaže pa, da je ta zaklad neizčrpen – vsaj to! Sicer pa ni najtežje vrteti venomer iste lajne. Kljub temu nam ni jasno marsikaj. Na primer: kdo naj varčuje? Lahko je reči: Vsi! Tako tudi pravimo, da smo vsi odgovorni. Pravimo, da mora vsakdo nekaj prispevati, žrtvovati ali se žrtvovati, si nekje nekaj pritrgati ali odložiti žlico vsaj takrat, ko je skleda že prazna. Načinov, kako bi naj varčevali, pa je nepregledna vrsta. Menda je najbolj znan tisti, naš, domači izum: Ko sprazniš lastno skledo, posezi v katerokoli drugo – sposodi si, kjerkoli in kolikorkoli je mogoče! Prihrani si skrbi, kdo bo posojilo plačal! Naj varčujejo tisti, ki bodo prišli za nami! Po prastarem našem receptu gostilniških pijančkov: Plačal bo tisti, ki bo prišel za menoj!

Seveda je prav, da se spričo teh besed kdo tudi zgraža. Zakaj nekaterim je čisto jasno, da gre za zelo, zelo pomembno vzgojno nalogo. Za nekaj nepopisano pomembnega v znamenju hranilniškega prašička; gojiti je treba pravo zbiralniško strast – seveda ne zbiranje avtomobilov, jaht, počitniških vil, marveč, kajpak, dinarčkov. Že otroke, šolarje je treba navaditi... Ustanavljati je treba šolske hranilniške krožke v znamenju čebelice... Prav, prav! Le nikar naj nihče ne pohujšuje že mldine! Zato je še bolj prav, če ponavljamo, da je treba pri vsem in z vsemi varčevati, le pri otrocih bi bilo varčevanje greh! Vse za otroka! Vse za otroške varstvene ustanove (samoprispevek!)! Mladini odprimo na stežaj vsa vrata v življenje, v poklice! Sicer se zdi, da nekateri hočejo mladini kolikor najdelj prihraniti kruhoborstvo, zaposlitev, večni lov za zaslužkom in stolčki.

Mogoče je nekaterim vse to bolj jasno. Precej pa nas je vendar tak rekoč bolj zabitih. Ni nam jasno, kako naj varčujemo drugače ali kako naj zapravljamo. Pri katerem koncu naj začnemo, po kom se naj zgledujemo; zakaj bi zapravljali, ko pa nam to ni mogoče; zakaj bi se zadolževali, ko pa nimamo kredita; zakaj bi skrbeli, kako bi naj bolj donosno naložili denar, ko dinarčki kar sproti in res gladko odhajajo čisto brez slovesa, ob prihodu pa ni niti časa za kratki »Zdravo!«... Res nam ni čisto jasno, kako bi naj bili spričo tega vsaj malo resnejši ob tako znamenitem mednarodnem dnevu. Ali bo kdo privarčeval kaj besed? Ali papirja? Državna tiskarna, ki bi naj vsaj na ta dan počivala? Ali pa bo kdo imel vsaj nagrobni govor trdoživi inflaciji? Res, ni čisto jasno!

efes

Bolivija na novi poti

naš komentar

Latinska Amerika se v očeh preprostega evropskega človeka zlasti v današnjih dneh kaže morda v nekoliko poenostavljeni podobi: gre za dežele z velikansko inflacijo, za dežele, ki so zadolžene do vratu in še čez, hkrati pa za tiste dežele, kjer je v večini izmed njih na oblasti vojska, in za dežele, ki jih – vsaj večino njih – štejejo Združene države Amerike za svoje zasebno lovišče, kamor nihče nima oziroma ne bi smeli imeti dostopa.

Taka podoba sicer ni prav daleč od resničnega stanja, vendar je poglavitna pomanjkljivost takega gledanja na Latinsko Ameriko nezaznavanje kakršnihkoli premikov in notranjih gibanj k napredku, najsi bo gospodarskem, družbenem in političnem.

Če bi iskali prav v sedanjem času potrdilo za trditev, da pa se kljub vsemu nekaj le giblje in premika v Latinski Ameriki ali vsaj v nekaterih njenih deželah, potem bi se vsekakor morali v prvi vrsti ustaviti pri Boliviji. V tej deželi je v teku občuten notranji proces, ki utegne označiti zares prelomno obdobje v razvoju te dežele, kar seveda ne bo moglo ostati brez posledic tudi na širši prostor južne Amerike.

Bolivija je bila – podobno kot večina latinsko ameriških držav – skoraj polni dve desetletji pod vojaško diktaturo. Vendar je bil pritisk množic tolikanj močan in politika vojaške oblasti tako neučinkovita na vseh področjih, da je čedalje bolj nevzdržno stanje spodkopalo sleherni temelj vojaški diktaturi, pa je bila zato prisiljena razpisati svobodne parlamentarne volitve. Tisto, kar je posebej značilno za Bolivijo in kar to deželo ločuje od vrste drugih latinsko ameriških držav, je pojav združenih in enotnih naprednih sil, ki so enotno nastopile na volitvah in enotne tudi dosegle zmago. Sad te zmage je zdaj nova, po dveh desetletjih spet civilna vlada, in to levičarska vlada. V novi vladi, ki ji predseduje Hernan Siles Zuazo, je zastopanin več levousmerjenih strank in gibanj, ki imajo trdno večino v parlamentu. Na prvem mestu je Narodno revolucionarno gibanje, ki mu pripada tudi predsednik Zuazo, in ima v vladi šest mest. Druga po moči je Levičarsko revolucionarno gibanje, ki ima prav tako šest mest v vladi, funkcijo podpredsednika vlade je prevzel vodja tega gibanja Jaime Paz Zamora. Komunistična partija je dobila v novi vladi dva ministra, medtem ko so obrambno ministrstvo izročili v roke osebnosti, ki ne pripada nobeni stranki.

Pravo bistvo in pomen nakazanega zasuka v notranjem političnem življenju Bolivije je iskati prav v dejstvu, da ni šlo zgolj za odpravo vojaške diktature, ampak hkrati tudi za ustanovitev take vlade, ki je trdno v rokah združenih levih, se pravi naprednih sil Bolivije. To je tem bolj pomembno, če upoštevamo sedanje splošne razmere v Latinski Ameriki, ki so močno pod pritiskom reaganovske ameriške politike, in ko na mejah same Bolivije obstajajo vojaški in nazadnjaški režimi, kot sta primer v Argentini in Čilu. Kazalo bi soditi, da niso samo notranje razmere, pač pa je tudi stanje v soseščini spodbujalo tako odločitev bolivijskih volilcev, kakršna se je pokazala v obliki velikega zaupanja naprednim strankam.

Nova vlada si je postavila pogumne načrte, četudi ta hip Bolivijo pretresajo vse tegobe globoke gospodarske krize in pa velika zadolženost v tujini, saj državna banka še mesec pred volitvami ni bila sposobna poravnati enega izmed dolgov v znesku samo 10 milijonov dolarjev. Inflacija je dosegla 300 odstotkov. Mnogih živil, denimo mesa, povsem primanjkuje. Kljub temu so se napredne stranke, ki so prevzele oblast v deželi, nemudoma lotile ne le zdravljenja gospodarstva – dokaz je dejstvo, da je vrednost domače valute nasproti dolarju že porastla, poprej je dolar veljal 284 pesose, zdaj le še 210 – pač pa tudi korenitejših družbenih reform. Bistvo teh reform se kaže v uvajanju sistema takega upravljanja, ki bo omogočalo tudi soudeležbo delavcev pri upravljanju države. Taka Bolivija, ki se začenja notranje preoblikovati, se je hkrati odločila tudi za tesnejše vključevanje v gibanje neuvrščenih držav.

Drago Košmrlj

S skupščine španskih borcev Jugoslavije

Nenehno v boju – za mir človeštva

V počastitev 22. oktobra in seveda kot redno vsakoletno preverjanje svojih vrst imajo španski borci, nekdanji udeleženci bojev internacionalnih brigad proti nacizmu in fašizmu v Španiji, svoje letne skupščine. Letos so se že drugič sestali v Ljubljani, v Domu španskih borcev.

Naj si na kratko z nekaj podatki osvežimo spomin na Španijo leta 1936. 22. oktobra tega leta so bile ustanovljene mednarodne brigade, v katerih je sodelovalo in se bojevalo več kot 1600 Jugoslovanov, prostovoljcev. Današnje združenje španskih borcev šteje še 165 članov, med njimi 29 Slovencev.

Zbrane delegate in goste je v uvodu pozdravil predsednik upravnega odbora združenja Danilo Lekić, nato pa so vsi skupaj z minuto molka počastili spomin na umrle člane.

Pravilna odločitev

Ko je govoril o delu upravnega odbora, jo sekretar odbora združenja Lazo Udovički poudaril pomen Doma španskih borcev v ljubljanskih Mostah, ki s svojo dejavnostjo in delom prenaša sporočilo in smisel boja v Španiji na mlade generacije. Hkrati je dejal, da je bila odločitev o rednih vsakoletnih praznovanjih 22. oktobra po Frankovi smrti, pravilna, »saj za vse nas in naše narode ostaja kot trajna vrednota internacionalistična solidarnost v boju za demokracijo in svobodo, ki se kaže skozi enkratnost interbrigad. Mi smo menda edino združenje španskih borcev v Evropi, ki to proslavljamo, vendar je to naša dolžnost in zgodovinska obveznost, kajti v nobeni državi niso imeli interbrigadisti takšne vloge in takšnega položaja – tako v vojni kot v izgradnji države – kot v Jugoslaviji. Mi smo lahko le ponosni, da skušamo ohranjati svetlo tradicijo resničnega internacionalizma.«

»Kar zadeva položaj in spremembe v Španiji, smo o tem govorili v lanskoletnem poročilu in lahko zdaj le potrjujemo, da še naprej spremljamo s simpatijami vse napore španskega naroda ter njegovih naprednih in demokratičnih sil v prizadevanjih za ohranitev in razširitev dosežene stopnje demokracije in za dušenje frankizma ter nevarnosti vojaških udarov in avantur. Dogodki v tem letu dni so potrdili, da špansko demokracijo še ogrožajo posamezni vojaški krogi. Potrjuje se, kako pravilna strateška poteza demokratičnih levih strank je bila odločitev, da sprejmejo monarhijo kot zelo pomemben faktor obrambe parlamentarne demokracije pred naleti frankističnih militarističnih krogov.

Ravno zdaj je Španija pred parlamentarnimi volitvami, za katere vsa predvidevanja govorijo, da utegnejo zmagati socialisti, ki bi potem tudi oblikovali vlado, medtem ko uradni vojaški krogi že izjavljajo, da bodo spoštovali rezultate volitev.«

Lazo Udovički je v nadaljevanju referata dejal, da je združenje v letu od zadnje skupščine skušalo izvesti vse naloge, ki si jih je zadalo. Delegat združenja španskih borcev sodeluje tudi v komisiji pri Zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije, ki deluje na področju vzdrževanja in vzpostavljanja stikov in prijateljskih vezi med borčevskimi organizacijami v številnih državah v Evropi in v svetu ter sodeluje tudi s številnimi taboriščnimi komiteji.

V preteklem enoletnem obdobju so se predstavniki naših padlih borcev udeležili srečanja v francoskem taborišču Gours, ostali v nadaljnjem stiku z Združenjem prijateljev Verneta (tudi taborišča bivših španskih borcev), si dopisovali in ohranjali stike s številnimi španskimi borci po Evropi ter imeli srečanja tudi na španskem veleposlaništvu v Beogradu, medtem ko so zgodovinarji, poznavalci španske državljanske vojne, prispevali referate na to temo za več zgodovinskih znanstvenih srečanj.

Na področju izdajateljske dejavnosti je še vedno naloga za pripravo enotne knjige o španski državljanski vojni, medtem ko bibliografsko delo o Španiji pripravljajo in je pričakovati izid bibliografije prihodnje leto.

Kot prva knjižica »Male španske biblioteke« je izšla monografija o šanskem borcu Dimitriju Georgijeviću-Stariku, v tem mesecu pa je prišla iz tiskarne knjiga Veljka Kovačevića »Dani koji ne zalaze«, ki tudi govori o bojih v Španiji in predvsem o poti v domovino.

Takole sta se objela Stane Bobnar, slovenski španski borec, in sekretar KP Španije Santiago Carrillo pred nedavnim, ko je Staneta Bobnarja in Poldeta Mačka sprejel v Barceloni, ob velikem festivalu Treballa (kjer je sodelovala tudi založniška hiša Komunista).

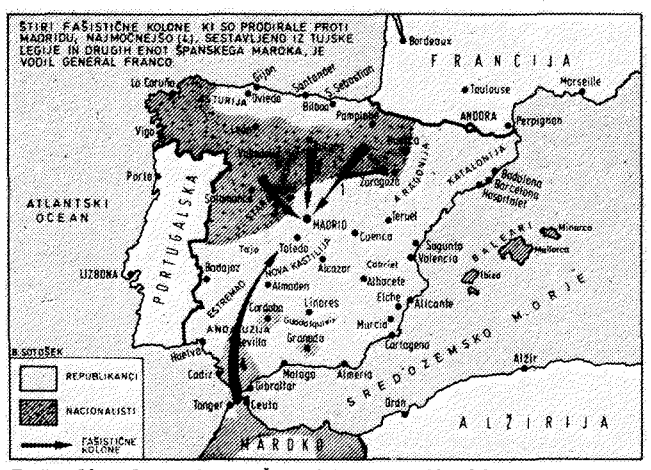

Državljanska vojna v Španiji na zemljevidu

V poročilu je zares cela vrsta naštetih opravljenih nalog in zato je skupščina potekala v ozračju delovnosti in novih načrtov Dogovorili so se, da bodo skušali na pomlad skupinsko obiskati severni predel Španije.

Nenazadnje pa velja povedati še, da so letošnjo skupščino španskih borcev posvetili tudi vprašnjem razorožitve in miru.

»Po vsem svetu obstajajo in delujejo mnoge organizacije in gibanja, organizirana na najrazličnejših osnovah, na nacionalnih in mednarodnih ravneh, ki prevzemajo koristno aktivnost v boju proti vojni in oboroževalni tekmi,« je dejal v svojem referatu Branko Golović, član koordinacijskega odbora komiteja za mednarodno borčevsko aktivnost, ko je spregovoril o razdeljenosti današnjega sveta, o nevarnostih in vse glasnejši dejavnosti mednarodnih borčevskih združenj za iskanja poti miru ter razorožitve.

Golović je svoj referat končal z besedami, da morajo prav nekdanji borci izpolniti svoj dolg do sveta in storiti vse, da bi se ne ponovile strahote, skozi katere so šli sami.

B.Ž.J.

Prva stran ravnokar med bralce poslane knjižice Slovenci – španski borci, ki je izšla kot 32. zvezek Komunistove zbirke Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. Prispevke za knjižico so napisali: Stane Bobnar, Vlado Makuc in Anton Bebler.

Parmski borci prejeli vojaška odlikovanja SFRJ

Zahvala za prispevek v NOB Jugoslavije

Vsi pomembnejši parmski časniki so šestindvajsetega septembra na vidnejšem mestu poročali o podelitvi petinosemdesetih jugoslovanskih vojaških odlikovanj italijanskim državljanom, zvečine Parmcem, ki so ta priznanja prejeli za svoj življenjski prispevek v narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov in narodnosti proti fašizmu in nacizmu v drugi svetovni vojni.

Na slovesnosti, ki so se je udeležili vsi najvidnejši predstavniki družbenopolitičnega življenja mesta Parme, je spregovoril tudi župan Grossi, rektor tamkajšnje univerze Zanella, predstavniki mestne administracije ter v prvi vrsti predstavnik ANPI Leonardo Tarantini. Med italijanskimi udeleženci NOB iz parmskega področja jih je osem padlo na naših tleh, trije pa so v vojni vihri izginili, bojujoč se v raznih partizanskih enotah, med drugimi tudi v diviziji Garibaldi, v diviziji Italija in v desetem korpusu.

B. Ž.

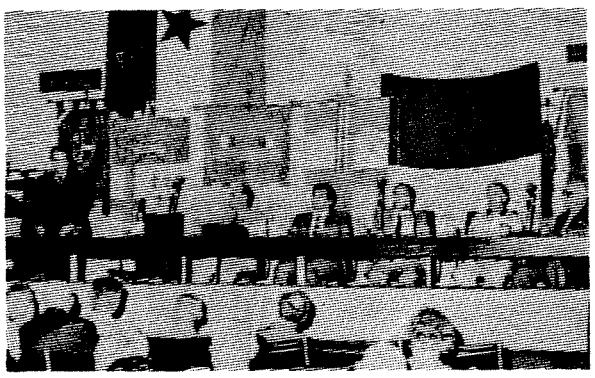

S podelitve jugoslovanskih odlikovanj v Parmi

Čestitka sovjetskih borcev

»Dragi tovariši,
ob jubileju Združenja borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije, ob njeni petintridesetletnici obstoja, prejmite naše prisrčne pozdrave. Nikoli ne bodo pozabljeni resnični podvigi narodov Jugoslavije, bojevanje narodnoosvobodilne armade partizanov v imenu zmage nad fašizmom. Vemo, da imajo tudi v mirnem času jugoslovanski veterani pomembno vlogo v graditvi socialistične družbe, da se odločno zavzemajo za mir, napredek in mednarodno varnost. Izražamo trdno prepričanje, da se bo naše prijateljstvo, spleteno s krvjo na bojnih poljanah proti fašističnim zavojevalcem, in sodelovanju med sovjetskimi in jugoslovanskimi veterani tudi v bodoče razvijalo v prid narodov naših držav, v prid miru in socializma.«

Kratke vesti iz mednarodne dejavnosti

Afriški obisk

Predsednik predsedstva ZZB NOV Jugoslavije Vlado Ščekić je pred dnevi sprejel na obisk delegacijo panafriškega kongresa Azanije (PAC), ki jo je vodil John Niati Pokela, predsednik gibanja.

Delegacija tega južnoafriškega osvobodilnega gibanja je našega borčevskega predsednika obvestila o sedanjem stanju njihovega boja, medtem ko je Ščekić goste seznanil z vlogo ZZB NOV v družbenopolitičnem sistemu Jugoslavije, z osnovnimi načeli vseljudske obrambe in družbene samozaščite ter nekaterimi izkušnjami iz našega narodnoosvobodilnega boja. Pri tem je Ščekić poudaril doslednost Jugoslavije v podpori osvobodilnim gibanjem, katerih cilj sta svoboda in neodvisnost narodov in narodnosti.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZAC

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZA

Slovenska Bistrica – Skrb za borce, invalide in njihove člane

Na novo izvoljena komisija za družbeno skrb nad udeleženci NOV in drugih vojn kakor tudi invalidi nadaljujejo delo prejšnje komisije. Trudi se, da prek KO ZZB po skupni presoji in poprejšnjih ugotovitvah gmotnega, stanovanjskega in zdravstvenega stanja svojih članov rešuje probleme, ki nastajajo in se pojavljajo v njihovem življenju. Zavedajo se, da s pešanjem njihovih moči naraščajo potrebe po pomoči.

Tako so se v juniju na seji, ki se jo je udeležila večina članov iz KO ZZB občine, razpravljali in seznanili navzoče o novem odloku o družbeni skrbi za borce, invalide in njihove člane. Žal pa so na seji pogrešali navzočnost predstavnikov združenega dela.

Čeprav je bila zamisel o vključitvi članov zbora združenega dela v to komisijo vsekakor pomembna in bi bila v obojestransko korist, je potrebno upoštevati dejstvo, da so to večinoma mlajši ljudje, ki so zaposleni. Zaradi tega je njihova navzočnost na sejah v dopoldanskem času zelo otežkočena. Rešitev bi bila v tem, da bi imeli te seje zunaj delovnega časa.

Komisija za družbeno skrb za borce v občini Slovenska Bistrica se bo sestajala vsako četrtletje in bi na podlagi prošenj in zahtevkov ugotavljala resničnost in upravičenost zahteve vsakega posameznika. Razumljivo pa je, da so sredstva za finančno pomoč in tudi za priznavalnine omejena. Višina finančne pomoči oziroma priznavalnin je odvisna tudi od števila zahtevkov, ki jih bodo člani vložili.

Po nekaterih dosedajih ugotovitvah komisije je razvidno, da je precej takih članov, ki jim glede na katastrski dohodek priznavalnina sicer pripada, oziroma da so do priznavalnine upravičeni, čeprav socialno kakor tudi materialno niso ogroženi; priznavalnine prejemajo, kar seveda vpliva, da je povprečje priznavalnin nižje.

Razveseljivo pa je, da je sodelovanje komisije s KO ZZB zelo dobro, kar je v prid temu, da sredstva, ki so na razpolago, čim bolj pravično razdeljujejo tistim, ki so pomoči najbolj potrebni. To lahko sklepamo po tem, da sta bili do sedaj predlagani le dve pritožbi zaradi nepravilne oziroma prenizke odobrene priznavalnine. Take pritožbe nato rešuje republiška komisija.

V občini Slovenska Bistrica prejema trenutno 332 članov stalne mesečne priznavalnine. Enkratnih priznavalnin (predvsem zaradi smrtnih primerov, požara in drugih večjih nesreč) je v tem letu do sedaj prejelo 47 borcev oziroma invalidov. Prispevek za oddih in rekreacijo pa je v letu 1982. prejelo 18 članov.

Na svoji seji 21. 9. 1982 so sprejeli sklep, da bodo takoj po novem letu ponovno pregledali vse prošnje in zahtevke glede potrebe in upravičenosti tako dosedanjih kakor tudi prihodnjih primerov.

IVO LEŠNIK

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZA

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZAC

Bogata dejavnost Doma JLA v Ljubljani

Odprt za vse

Ko pride potnik v Ljubljano, pa naj bo to z vlakom ali avtobusom in izstopi iz njih, ga preseneti velika siva zgradba na drugi strani trga OF. Pred zgradbo je velika steklena omara, v kateri so fotografije s temami in motivi iz vojaškega življenja. Tako lahko vemo, da je to Dom JLA.

»Takoj na začetku moram povedati«, je dejal Vojislav Laušević, »da je naš dom odprt za vse delovne ljudi, občane, pionirje, mladino, borce, člane ZRVS in druge. Se pravi, da nismo strogo vojaška ustanova, ampak skušamo s svojim delom in javnostmi zbližati starešine, ki so prišli iz povsem drugih življenjskih okolij, s prebivalci slovenskega glavnega mesta. Mislim, da je to najpomembnejše in da tako uresničujemo geslo o bratstvu in enotnosti naših narodov. To je meni najpomembnejša naloga, ki jo ima dom«.

Starešina Vojislav Laušević je načelnik Doma JLA v Ljubljani.

Seveda pa daje dom starešinam JLA možnosti, da se dokaj intenzivno ukvarjajo z interesnimi dejavnostmi. To delajo tudi člani njihovih družin in člani družin občanov, ki so v službi v JLA. Dom nudi vrsto dejavnosti, in secer od izobraževanja, kulturnih prireditev, amaterskega snovanja pa do športa. Dom vsako leto pripravi celo vrsto predavanj, tečajev, seminarjev in drugih oblik izobraževanja. Velik poudarek pri tem je na idejnopolitičnem izobraževanju, kjer obravnavajo temo o razvoju samoupravnega socialističnega sistema, trenutnem položaju v svetu in seveda o razvoju in delu ter življenju v enotah JLA. Na leto pripravijo približno okoli 40 takšnih razprav.

V Domu JLA se pogosto srečajo mladina in najvišji predstavniki poveljstva Ljubljanskega armadnega območja. Zelo veseli pa so obiskov najmlajših. (Foto: S. Krševan)

Vsako leto pripravijo tudi tečaj slovenskega jezika, ki je ponavadi zelo dobro obiskan. Tečaji so namenjeni predvsem mladim starešinam, ki so prišli službovat v enote Ljubljanskega armadnega območja. Na teh tečajih dobijo le osnove, ki jim omogočajo, da lahko spremljajo program pa televiziji, predstavo v gledališču in razumejo vsebino časopisa. Prav tako pa jim omogoča, da lažje vzpostavijo stike s prebivalci kraja. Ti tečaji so brezplačni in so dobro obiskani. Predavatelji so iz delavskih univerz, tako da dobi slušatelj tečaja tudi uradno potrdilo. Prav tako je tudi s slušatelji tečajev za tuje jezike, ki jih tudi pripravljajo.

Da bi starešine zadovoljile svoje kulturne potrebe, pa dom nudi vrsto gledaliških, pevskih in likovnih prireditev. Prav tako zelo tesno sodelujejo z vsemi kulturnimi ustanovami v Ljubljani. Starešine imajo na razpolago vstopnice za vse predstave v ljubljanskih gledališčih, operi in prireditve ljubljanskega poletnega festivala.

Kot pravi Vojislav Laušević, pa si v domu prizadevajo, da bi razvili ljubiteljske dejavnosti. Zdaj delujejo, in to dobro delujejo, likovna sekcija, folklorna skupina ter fotoamaterska sekcija. Zelo aktivna je tudi sekcija za družbeno dejavnost žensk. V okviru doma pa deluje tudi tako imenovana foto služba. Vsako leto naredi veliko kompletov s približno 3500 fotografijami, ki jih pošljejo vsem vojašnicam, domovom JLA po Sloveniji, šolam in delovnim organizacijam in tako prispevajo svoj delež k obveščanju občanov o delu in življenju pripadnikov JLA.

Seveda pa je dom, kot smo že rekli, odprt tudi drugim. Tako pogosto gosti borce nekdanjih partizanskih enot. O res tesnem sodelovanju doma in borcev gotovo priča tudi priznanje 5. SNOUB Ivana Cankarja. Borci so v obrazložitvi zapisali, da podeljujejo to priznanje za pomoč in tovariško sodelovanje pri razvijanju partizanskih izročil v vsem povojnem obdobju.

Starešine se v Domu JLA srečujejo tudi na delovnih dogovorih. (Foto: S. Krševan)

Reden gost v prostorih doma JLA v Ljubljani so tudi člani ZRVS. Sicer pa, kako ne bi bili, saj so sestavni del JLA. Tam imajo rezervni vojaški starešine sestanke, delovne dogovore, seminarje in nenazadnje tudi tovariška srečanja. Za zahvalo za dobro sodelovanje pa so rezervni starešine pred časom podelili domu plaketo ZRVS Jugolavije.

»Omeniti pa moram,« je še dejal Vojislav Laušević, da imamo v domu tudi zelo živahno športno dejavnost. V okviru doma deluje športno društvo Sloga, ki združuje skoraj 1300 članov. V društvu je več sekcij, ki se redno vključujejo v vsa športna in trimska tekmovanja, ki jih organizira mestna telesnokulturna skupnost. V teh tekmovanjih so naši tekmovalci dosegli lepe rezultate.«

Brez dvoma bi lahko o dejavnosti Doma JLA v Ljubljani napisali še veliko. Vseh dejavnosti niti nismo opisali, vendar pa lahko vsakdo, ki bi želel sodelovati ali se ukvarjati z neko dejavnostjo, pride v dom in vedeli mu bodo pravilno svetovati. Povejmo še, da je v zadnjem času dejavnost v Domu JLA nekoliko zamrla, kar pa je povsem razumljivo, saj ga obnavljajo. Dela bi morali že zdavnaj končati, pa tudi delovne organizacije pesti pomanjkanje nekaterih materialov, in niso mogle v roku opraviti svojih obveznosti. Vendar upajo, da bo kmalu vse v redu in potem bodo dejavnosti tekle tako, kot bi morale. To pa lahko brez kakršnega dvoma verjememo.

Bojan Kuntarič

Drugačen pristop k pripravi obrambnih dni

Še vedno je premalo povezovanja

Na razširjeni seji koordinacijskega odbora za SLO in DS pri predsedstvu mestne konference SZDL Maribor so obravnavali problematiko v zvezi z obrambnimi dnevi delovnih ljudi in občanov v temeljnih sredinah v okviru akcije NNNP 82, ki bodo v mariborskih občinah potekali v glavnem od 15. oktobra do 15. novembra. Predsedniki koordinacijskih odborov za SLO in DS pri občinskih konferencah SZDL so predstavili probleme, s katerimi se srečujejo pri organiziranju obrambnih dnevov in drugih dejavnosti SLO in DS. Tako je predsednik takšnega odbora pri občinski konferenci SZDL Maribor Rotovž Miro Šebart med drugim dejal, da v njihovi občini posebno pozornost posvečajo ne samo organiziranju obrambnih dnevov, temveč vsem varnostno-zaščitnim nalogam skozi vse leto. Pogovori v 15 krajevnih skupnostih so pokazali, da so se krajevne skupnosti dobro pripravile za organiziranje obrambnih dnevov. Opaziti pa je, da je pri tej dejavnosti še vedno premalo povezovanja med krajevnimi skupnostmi in združenim delom in med krajevno skupnostjo in drugimi nosilci izvajanja obrambnozaščitnih nalog v krajevni skupnosti. Pri organiziranju vaj se ponekod še vedno poslužujejo premalo stvarnih predpostavk. O Narodni zaščiti so v nekaterih krajevnih skupnostih navzoča razmišljanja, ki niso v skladu z zakonom o SLO in DS ter s sprejetim konceptom obrambnih priprav. Nemogoče je, da so se v nekem delovnem okolju sporazumeli, da bo Narodna zaščita za denar varovala objekte v delovni organizaciji. Pri Civilni zaščiti pa so ugotovili, da le-ta ne more zaživeti v tistih stanovanjskih blokih in soseskah, kjer nimajo ustrezno organizirane hišne samouprave in uvedeno prisilno upravo. Nasploh pa v občini Maribor Rotovž ugotavljajo, da so dosegli bistven premik pri podružbljanju obrambnih priprav in pri vključevanju večine delovnih ljudi in občanov v to dejavnost. V občini Maribor Pobrežje so v polovici krajevnih skupnosti že organizirali obrambno-zaščitne dneve, medtem ko jih bodo do 15. novembra imeli tudi v drugi polovici. Po obrambnih dnevih bodo pripravili temeljito analizo, v kateri bodo opozorili na vse pozitivne primere in izkušnje in tudi na pomanjkljivosti, ki jih bodo opazili pri organiziranju te dejavnosti. V občini Maribor Tezno so se odločili, da bodo povezali obrambne dneve v krajevnih skupnostih in združenem delu na isti dan. V občini Maribor Tabor so dosegli pozitivne premike, vendar menijo, da se v nekaterih tozdih slabo obnašajo pri organiziranju te dejavnosti. Na seji so poudarili, da bi morali v vsaki krajevni skupnosti in tozdu organizirati obrambni dan. Za potrebe Narodne zaščite se je lani v Mariboru usposabljalo okoli 1500 ljudi. Tudi letos so predvidene nadaljnje aktivnosti za izboljšanje znanja in usposobljenosti kadrov, ki delajo na tem področju.

V imenu republiške konference SZDL Slovenije je Marjan Kompare ocenil pristop mestne konference SZDL in mestnega odbora ZSS Maribor pri organiziranju obrambnih dni kot kakovostno novost. Menil pa je, da bo potreben selektivni pristop pri izbiranju posameznih dejavnosti, katerim bodo v posameznih okoljih glede na specifične probleme dali prednost. Strinjal se je z mnenjem v razpravi, da je profesionalizacija v Narodni zaščiti v nasprotju z zakonom o SLO in DS ter konceptom SLO in DS.

Razpravljali so tudi o ugotovitvah požarne inšpekcije o stanju varstva pred požarom na območju mariborskih občin.

Požarnovarnostni inšpektor Alfonz Cerar je dejal, da je bilo letos v osmih mesecih več požarov kot lani v celem letu, pa tudi gmotna škoda se je bliskovito povečala. Zaradi tega bodo potrebni nujni ukrepi za zavarovanje premoženja. V to akcijo se morajo poleg poklicnih gasilcev in gasilskih društev vključiti vsi družbenopolitični dejavniki in vsi občani. Govorili so tudi o usmerjanju mladine v vojaške in obrambne poklice in o nekaterih drugih zadevah, ki so povezane z obrambo in družbeno samozaščito.

Obrambni dnevi so tudi priložnost, da ekipe prve pomoči pokažejo, kako bi delovale v izrednih razmerah.

Marjan Kos

Preverili znanje iz SLO in DS

Na rednem letnem zboru so se te dni sešli rezervni vojaški starešine, ki so prek krajevnih organizacij in aktivov povezani v občinsko konferenco ZRVS Radlje ob Dravi. Zbrali so se predvsem zaradi preverjanja znanja in usposobljenosti s področja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Vsebina tega tekmovalnega srečanja je bila bogata, a saj je zajemala orientacijski pohod, streljanje z avtomatskim orožjem, gibanje po neznanem ozemlju, spoznavanje sodobnega pehotnega orožja, in drugo. Udeleženci pa so se spoprijeli tudi s teorijo. Pokazati so morali, kako obvladujejo obravnavane teme o SLO po osnovnih organizacijah v okviru strokovnega izobraževanja in družbenopolitičnega usposabljanja, to je s tematiko SLO; varnosti in DS.

Rezultati kažejo, da so bili rezervni starešine dobro pripravljeni na obeh področjih, tako strokovno praktičnem kot tudi teoretičnem; Še posebej pa so dosegli dobre rezultate v streljanju. Skratka med udeleženci se je razvilo pravo tekmovalno razpoloženje, to pa potrjujejo tudi zelo dobri rezultati prvouvrščenih ekip in posameznikov.

Prvo mesto je osvojila ekipa KO ZRVS Vuzenica-Muta, drugo in tretje mesto pa sta osvojili ekipi iz KO Radlje. V prvouvrščeni ekipi so bili tudi najboljši posamezniki: Miran Kus, Bogo Mrakič, Marjan Rejec in Milan Sterže.

Ob koncu zbora so še analizirali rezultate in ugotavljali kako odpraviti pomanjkljivosti. Sprejeli pa so tudi dogovor za delo v prihodnje. Rezervni starešine so menili, da je bilo dokaj zahtevno tekmovanje dobro organizirano in uresničeno.

Peter Macuh

Odlikovanja borcem in članom ZRVS

Predsednik novogoriške občinske skupščine Zorko Debeljak je 6. oktobra izročil odlikovanja predsedstva SFRJ za izredne zasluge pri delu v družbenopolitičnih, družbenih, gospodarskih, vzgojnoizobraževalnih in drugih organizacijah najbolj prizadevnim bivšim borcem NOV in rezervnim vojaškim starešinam novogoriške občine. Navzoči so bili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij in družbenopolitične skupnosti Nova Gorica.

Red zaslug za narod s srebrnimi žarki so prejeli Jožef Štakolič, Alojz Leban in Ivo Poberaj, red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem Franc Martinuč, red republike z bronastim vencem Matija Bajt, Aleksandar Kerševan, Slavko čehovin, Justin Grosar, Slavko Kumar in Anton Žnidarčič, red zaslug za narod s srebrno zvezdo Bogomil Šinigoj, Ladislav Černe, Venceslav Žižmond, Janez Lipovšček in Jože Markočič, red dela s srebrnim vencem Marija Šuligoj in Izidor Brumat, red za vojaške zasluge s srebrnimi meči Darko Žnidarčič, Rudolf Kuzmin, Franc Majcen in Karel Pahor.

Razen tega so prejeli medaljo dela za vojaške zasluge Srečko Ferfolja, Žarko Kodermac, Marjan Lasič, Zlatko Marušič, Gvido Palk, Marjan Rejc, Milenko Srebrnič in Franc Saksida.

M. G

Borštnikovo srečanje in partizanski teater

Ni vse ljudsko, kar je na hitro pripravljeno

Ondan smo poklicali Maribor, da bi »iz prve roke«, se pravi od Branka Gombača izvedeli, ali bo v okviru letošnjega Borštnikovega srečanja prispela na oder tudi predvidena dramatizacija knjige Dušana Željeznova »Rupnikov proces«. Režiser nam je prijazno pojasnil, da letos za to uprizoritev še ni bilo zrelo besedilo, pa tudi drugi zadržki tematske in izvedbene narave so narekovali odlog, kljub temu, da je bila pred časom urpizoritev omenjenega dela načrtovana.

Čeprav nismo imeli posebnega namena pisati o Borštnikovem srečanju (saj so o uprizoritvah v Mariboru in drugih štajerskih krajih dovolj zgoščeno poročala sredstva javnega obveščanja), nam je prišlo v roke razmišljujoče pisanje Miroslava Slane-Mirosa v reviji 2000 (časniku za mišljenje, umetnost, kulturna in religiozna vprašanja št. 21/22, 1982), in objavljamo tisti njegov del, v katerem spregovori o Gledališču ljudske vstaje kot delu iskanja ustvarjalnih poti BS.

V eseju Borštnik za ljudi – a mimo človeka (o ploskanju in tekočem traku v kulturi) razmišlja Miroslav Slana o trpkem občutku ob razglašanju »gledališkega praznika«, (v mislih ima lansko in prejšnja Borštnikova srečanja). Sprašuje se, kdo se srečuje in čigavo da je srečanje ter kaj je Borštnikovo srečanje doslej uresničilo od navrženih načelnih tez in teorij, »ki so nebeško lepe.« Več zamer našteva, ki niso prvič izrečene le v tem sestavku. Vendar pustimo splošne ugotovitve avtorja in poglejmo k tistim njegovim trditvam, ki najbrž naše bralce bolj ozko zanimajo, ki jim lahko bodisi pritrdijo, ali pa jih tudi ostro zanikajo. Gre za vprašanje oživljenega Gledališča ljudske vstaje:

Potrebno bi bilo, da bi manj teatralično, da ne rečem aplikacijsko verbalno in zgolj lepobesedno, tudi v praksi iskali in našli jasnejše idejno ustvarjalne vsebine Borštnikovega srečanja, ki naj bi se nam v prihodnje zares predstavilo z izbrano in žlahtno umetniško besedo, polno epikurejske naslade, če hočete, s prav takšnimi dosežki dramskega igralca ter vseh sodelavcev gledališča od režiserja do umetniškega vodje, inscipienta, maskerja, odrskega mojstra, mojstra luči ter odrskih delavcev in rokodelcev iz gledaliških delavnic, firzernic in šminkarnic. V tem in takšnem udejanjenju je zagotovljena prihodnost BS. Takšna iskanja, pretkana s pošteno in resnično ustvarjalnostjo, naj bi obrnila hrbet vsem retrogradnostim, ki se skrivajo med drugim tudi že na primer v samem pristopu h Gledališču ljudske vstaje, da ne razčlenjujem drugih dogodkov.

Gledališče ljudske vstaje, kakršno je, po mojem mnenju celo žali našo revolucijo. Ni namreč vse partizansko in revolucionarno, kar si nadene vojaško kapo in kar se utrne z jezika. Niso vsi recitatorji, ki jih je drugod težko uporabiti, že zreli za to gledališče. Prav tako, kar je osnovno, niso vsa na hitrico nabrana besedila že kar primerna za Gledališče ljudske vstaje. Nasprotno. Program z vsebinami in zasedbo Gledališča ljudske vstaje bi moral biti pripravljen še zlasti izredno pozorno in umetniško izbrušeno. Sklicevanje zavoljo neuspeha, češ da je to pač partizansko gledališče, ki je bilo pač takšno, kakršno je, ni častno. Voji Soldatoviću, zastavonoši Gledališča ljudske vstaje, ne bi škodovalo, ko bi se temeljito pogovarjal o tem gledališču z nekaterimi še živečimi partizani in gledališčniki, pa tudi z ljudmi po domačijah, kjer je to gledališče nastopalo.

Eno je gotovo: partizansko gledališče ni bilo ubožno, kot je današnje. Po izpovedni plati je bilo močno in prevzemajoče. Kakšno je tedaj Borštnikovo Gledališče ljudske vstaje? Zavoljo slabokrvnega programa se (ne)oblikovalci izgovarjajo, češ takšno je pač bilo nekoč, med vojno to gledališče. Tisti, ki sô med vojno v njem sodelovali, pa menijo nasprotno. Temu bi bilo treba pridjati, da je, kakršno je, preveč togo, patetično, brezdušno, nedoživeto.

Prav na preproščino, v kateri se rojeva umetnost, pozabljajo pri oblikovanju tega gledališča, ker so začeli preveč pritlično zafilozofirano, pa jim je preproščina nedosegljiva, previsoka. Zato so se nekateri sodelavci tudi spakovali, ko bi bilo treba odpreti najsubtilnejše ventile duše, ko bi bilo treba vzeti srce na dlan ali si s polno kupo veselja zavriskati hvalnico življenju.

Videti je, da so vzeli oblikovalci Gledališča ljudske vstaje vso stvar preveč z levo roko, da so se ujeli v nekakšno komercialno ali po tekočem traku speljano vrtilno dogajanje, da morajo pripraviti na dan toliko in toliko nastopov. Mar bi najprej izdelali ustrezen koncept, izhajajoč iz ustreznih kriterijev, mar bi posvetili več pozornosti ustrezni zasedbi izvajalcev! Ko bi to storili, potlej najbrž ne bi bilo celo v zakotnih krajih učencev, učiteljev, pa tudi kmetov, ki bi skrivoma pihali v pest in samo na zunaj uradno ploskali, ploskali zato, ker menijo, da je pač treba ploskati, ko gre za Gledališče ljudske vstaje, da jim ne bi kdo očital, da imajo kaj proti... da niso na liniji. O, kakšna purgarsko purgativna miselnost...«

Tudi letošnje poročilo »s terena« o uspešnosti nastopov Gledališča ljudske vstaje je bilo vsaj skozi besedo ustvarjalcev in oblikovalcev (v radijski oddaji drugega programa Od enih do sedmih, v kroniki BS) nadvse vedro in zadovoljno. Je bilo tokrat mnogo bolje kot drugekrati? Ali pa so morda naša merila o tem, kaj je dobro in kaj je slabo, tako zelo različna?

B. Ž. J.

Val »1948«

Zdaj, po vrsti književnih, gledaliških in filmskih »oziranj« k tako imenovanemu odločilnemu jugoslovanskemu letu oseminštiridesetemu, lahko z mirno vestjo zatrdimo, da nas je zapljusnil val obujenega zanimanja za »informbirojevsko obdobje«. Do pred kratkim smo lahko v nači umetniški produkciji registrirali le maloštevilne ekskurze v zgodnja povojna leta, zdaj so žarometi pozornosti uprti predvsem vanje, v takratno vretje našega revolucijskega izkustva, iščoč v njem motive za naša kasnejša pa celo sedanja družbeno-življenjska razmerja. Precejšen del tega pisanja, uprizarjanja in razčlenjevanja se ne zateka zgolj v razgrinjanje spominov, pač pa preteklost vzporeja s sedanjostjo ter označuje posledice zgodovinskih pripetij v kasnejšem življenjskem poteku vse do naših sedanjih dni. V tem smislu je napisal svojo dramo »Karamazovi« Dušan Jovanović, tako je svoj roman »Noč do jutra« zastavil Branko Hofman, ena izmed variant taistega soočanja časovnih perspektiv je tudi drama Dimitrija Rupla »Job« (kot najnovejša manfestacija tega razmerja med nekdanjostjo in sedanjostjo)...

Tematiko informbirojevskega obdobja gojijo tudi na jugoslovanskem jugu. V svoj roman »Trenutek II.« jo je zajel pisatelj Antonije Isaković, filmsko se ji je posvetil Veljko Bulajić s filmom »Visoka napetost«, na poseben, grotesken način pa jo obravnava tudi hrvaški dramatik-komediograf Ivo Brešan v svojem »Hudiču na filozofski fakulteti«, katere krstno premiero so sredi prejšnjega tedna pripravili v Mestnem gledališču ljubljanskem – domala hkrati s krstno premiero Ruplovega »Joba« na odru ljubljanske Drame (kar je še ena od priložnosti za medsebojno primerjavo obeh ansamblov in obeh – med seboj tekmujočih – gledaliških konceptov.) Ocene povedo, da se je Brešan gledalcem vsedel v srce in jih prevzel, medtem ko si z Ruplovimi tiradami ne znajo kaj prida pomagati. Gre pa v obeh delih za bolj ali manj enako moralno problematiko, ki jo slejkoprej doživljamo kot aktualno. V bistvu sta se tudi oba avtorja v osrčje svoje snovi podala na način metafore (groteske, alegorije), presegajoč goli zgodovinsko ponazoritveni realizem. Globlje, filozofsko-idejne vzgibe, ki so posameznika potiskali pod kolesje mehanizmov zgodovine, skušata »raziskati« v alegoričnem smislu: Brešan na način politične groteske, ki je neke vrste parafraza znanega faustovega motiva (»Prodaja« duše hudiču», Rupel v »triptihu« na podlagi bibličnega motiva (Jobovih preizkušenj v razmerju do Ideje.) Le da je Brešan svoje besedilo napisal veliko bolj sproščeno in gledališko, kar je tudi režiserja njegove predstave (Žarka Petana) spodbudilo k mikavnemu odrskemu dogajanju, Rupel pa je ostal v razpredanju svojega traktata tog in takšna, k abstrakciji negibajoča se in teatrsko »hladna« je tudi predstava, ki ji je kot režiser botroval Božo Šprajc.

V. K.

Nov bralni zalogaj založbe Borec za mladino

Ne bi mogli reči, da je bila zadnja tiskovna konferenca, ki jo je pripravila založba Borec v okrogli dvorani Cankarjevega doma popolna novost, vsekakor pa je bila prijazna osvežitev za novinarje in brez dvoma tudi za avtorje, ki so bili poleg. Mladina štirih osnovnih šol, ki je prišla na predstavitev novih knjig, namenjenih njim, je z vprašanji, ki jih je postavljala piscem in ilustratorjem novih knjig, olajšala in v otroško misel speljala urednike, novinarje in tudi avtorje. Prva okorna vprašanja prebijejo led, potem pa vse steče brez zadrege, česar si je pri predstavljanju novih knjig naših založb le želeti.

Založba Borec je tokratno predstavljanje novosti začela z revijo **Kurirček,** ki pri Borcu izhaja že triindvajseto leto in katere letošnja naklada je doslej najvišja, kar 48.800 izvodov. V letih izhajanja in oblikovanja so uredniki te revije za osnovnošolce znali širiti krog sodelujočih umetnikov in dosegli zavidanja vredno število: več kot petdeset pisateljev, slikarjev, ilustratorjev ter družbenopolitičnih delavcev prispeva k njeni pestrosti in seveda visoki umetniški ravni. Zatorej je tembolj razumljivo, da kljub gospodarskim razmeram, ki vsem vrstam periodike niso prav nič naklonjene, naklada Kurirčka raste in se je celo naročanje naših zdomcev nanjo v tem letu povečalo kar za 50 odstotkov.

V **Kurirčkovi knjižnici** so tokrat izšle tri nove knjige za mlade: Iva Zormana **Obveščevalec Lesnika,** Mileta Paulina **Iz šolske klopi k partizanom** ter Mihe Mateta **Bosopeta druščina.** Prvo je ilustrirala Irena Majcnova, drugo Aco Mavec, tretjo pa Marjanca Jemec-Božič.

Vsa tri dela zajemajo snov iz otroških doživljajev, le da so časi različni. Zormanov obveščevalec Lesnika je tabornik. Vsa pripoved je o taborniškem življenju, ki kolektivno, kakršno je, razkriva značaje posameznikov, poleg tega pa na nevsiljiv način spregovori o narodnoosvobodilnem boju skozi pripoved taborniškega starešine. Mile Paulin v svoji knjigi opisuje resnične dogodke iz življenja in z napeto pripovedjo približuje razumevanje ter spoznavanje narodnoosvobodilnega boja, kot ga je živel in v njem sodeloval šestnajstletni mladinec.

Bosopeta druščina, ki jo je napisal Miha Mate z vso svojo že znano humornostjo, zajema iz življenja »ribniške mularije«, bosopetnikov, ki znajo biti hudomušni, pikri, celo razsodniški, v srcu pa vendarle mehki kot pernate blazine. Petindvajset zgodb o dečkih iz Brezovega gaja se dogaja med počitnicami, ki so njihov vesoljni čas. V ta čas vstopijo odrasli le toliko, kolikor je najnujneje, ker so pač že odrasli.

Kurirčkova torbica 1982 je napoljnjena s štirimi knjižicami za najmlajše, ki bodo dobrodošle tudi starejšim sestricam in bratcem. Karel Grabeljšek je napisal zgodbico **Deklica in partizan;** ilustrirala jo je Ančka Gošnik-Godec. Deklica je partizanu za hišo sredi hude zime ponudila še topel flancat. Kratka in skopa zgodba, ki je ilustratorki ponudila dovolj gradiva za ilustracije o mrazu, o toplem domu, o majhni deklici...

Vojan Tihomir Arhar je dal naslov svojim kratkim pesmim **Cvetne trate v soncu zlate.** Prav toliko besed sestavlja vsako pesmico, kolikor si jih zmore zapomniti glavica petletnega cicibana. Pesmice je ilustrirala Irena Majcnova.

Kdo je homo S, se pravi, kdo je človek, se z ilustracijo in besedo sprašuje Marjan Manček, živali pa ugotavljajo, da je sladkosned, zvit... Prikradel se je v gozd med živali in psu se ne zdi prav nič strašen.

Veliko repo je po ljudski pravljici po svoje napisal in naslikal Božo Kos.

Knjige Kurirčkove torbice in knjige Kurirčkove knjižnice so izšle v skupni nakladi 154.000 izvodov. Cena prvih in drugih je v primerjavi s cenami podobnih knjig na tržišču nizka in dostopna večini slovenskih žepov. Cena vseh treh knjig Kurirčkove knjižnice 1982 (z darilnim peresom vred) je 270.00 din, cena štirih knjižic iz zbirke Kurirčkova torbica pa je 150.00 din.

B. Ž. J.

Originalno ohranjanje tradicij NOB

Leta 1975 je prišel likovni pedagog in slikar Goce Kalajdžiski na originalno zamisel – ustanovil je v sporazumu z občinsko organizacijo ZB »Malo slikarsko kolonijo Bohor žari«.

Posebnost kolonije je v njeni tematiki, ki je naši mladini časovno že precej odmaknjena. Doslej so mladi slikarji slikali na teme »Pionir kurir«, »Ranjenci«, »Ukradeni otroci«, »Interniranci«, »Talci«, »Izseljenci« in »Osvoboditev«. Vse to so teme iz našega hudega boja, o katerim mladim slikarjem pripovedujejo preživeli borci, interniranci, izseljenci in pripadniki ukradenih otrok. Pripovedovanja so tako živa in prepričljiva, da si poslušalci – slikarji ustvarijo zasnovo za slike, ki jih nato upodabljajo po domišljiji. Mladi slikarji so v minulih sedmih letih naslikali vrsto zanimivih del, ki so arhivirana v šentjurski osnovni šoli.

Glas kolonije je presegel meje šentjurske občine, kjer so bila doslej razstavljena vsa dela mladih slikarjev. Razstave teh del pa so bile tudi v Mariboru, Radovljici, Užički Požegi, Kragujevcu itd. Naši razgledi so priobčili 11 slik, TV Ljubljana pa je posvetila koloniji posebno oddajo, katere tema so bili »Ukradeni otroci«.

Popularnost kolonije raste iz leta v leto, saj se je pred sedmimi leti udeležilo le 12 skupin, letos pa že 46, kar nam pove, da se je udeležba početverila. Udeležba bi bila še večja, vendar zaradi stabilizacijskih ukrepov ni bilo mladih slikarjev iz drugih republik.

Organizacijsko in strokovno delo kolonije je v rokah izkušenih likovnih pedagogov in slikarjev Goce Kalajdžiskega in Ivana Brodeja. Občinska organizacija ZB poskrbi za borce, interniranc, izseljence in druge, ki pripovedujejo svoja doživetja.

Materialne stroške krije zveza kulturnih organizacij, delno občinska skupščina Šentjur ter delovna organizacija Alpos, prostore da na voljo osnovna šola Šentjur, prenočišča pa kmetijska šola.

Ernest Rečnik

Ob tednu razorožitve od 24. do 30. oktobra 1982

Tiktakanje jedrske časovne bombe

Letni izdatki za oboroževanje so presegli magično mejo 600 milijard dolarjev. Ali drvi svet v katastrofo?

Bertrand Russell je nekoč napisal drobno satirično knjižico, ki je imela, skupaj s platnicami, vsega štiri strani. Naslovil jo je »Zgodovina sveta« ter jo posvetil šolarjem na Marsu. Celotno delo je vsebovalo en sam stavek: »Odkar je Eva ugrznila v jabolko, se človek nikoli ni izogibal nobeni neumnosti, ki jo je bil sposoben napraviti... Konec!« Zadnja beseda je bila z velikimi črkami natisnjena prek fotografije jedrske eksplozije.

Težko je najti stavek, ki bi bolje označil absurdnost in tragedijo odnosov v svetu, podrejenih nenehni in brezkončni tekmi v oboroževanju. Od druge svetovne vojne so minila skoraj štiri desetletja, človeštvo pa se še naprej na vse kriplje oborožuje, tako kot še nikoli doslej v zgodovini.

Tekma, kdo bo bolj in bolje oborožen, kdo bo močnejši, ne poteka samo na področju tako imenovanega konvencionalnega orožja, ki ga tako vneto preizkušajo na poligonih Bližnjega vzhoda in še kje drugje, enako ali še huje se je razpasla v jedrskem oboroževanju. Pri tem ne gre le za število raket oziroma izstrelkov, temveč tudi za tehnološke novosti in izboljšave, ki dajejo posameznim orožjem moč, kakršne si pred desetletjem ali dvema ni bilo mogoče niti zamisliti. Konvencionalna orožja, najsi gre za tista, ki jih uporabljajo na kopnem, moraju ali v zraku, so spričo natančnosti zadetkov in sploh najsodobnejše tehnologije, s katero razpolagajo razvite države, uničevalna kot še nikoli doslej. Prav tako hitro in zastrašujoče se ob njih razvijajo jedrska orožja, za katere so nekoč govorili, »češ saj imajo le zastraševalno vlogo«, zdaj, ob novih in novih modelih in generacijah, ki jih uvajajo, pa je vse bolj gotovo, da jih bodo tudi uporabili, ko bodo presodili, »da menda ne gre drugače!« Usoda človeštva, če bi prišlo do atomske vojne, bi bila ob taktičnih in strateških jedrskih izstrelkih, proti katerim pravzaprav ni obrambe, zares strašna.

Orožje in varnost

Pravijo, da kopičenje orožja zagotavlja varnost posameznih držav ali skupnosti. Vendar varnost držav in narodov še zdaleč ne počiva le na sili orožja, prav tako ali še bolj je odvisna od stabilnosti položaja znotraj posameznih držav, od socialnih razmer in življenjske ravni, od zdravstvenih razmer, zadostne ali nezadostne prehrane, ustrezne izobrazbe, skratka od revščine ali blaginje narodov.

Pred slabimi desetimi leti so stroški za oboroževanje po vsem svetu dosegali vsoto 300 milijard dolarjev; danes svetovna skupnost zapravi za orožje in vzdrževanje številnih sodobnih vojska med 600 in 700 milijardami dolarjev. To je vsota, ki si je tako rekoč ni mogoče niti predstavljati in ki bi ob pametnejši uporabi lahko dala varnost in blaginjo tistim, ki životarijo v bedi in pomanjkanju, zlasti seveda deželam v razvoju, če bi jo usmerjali v gospodarsko rast in razvoj. A namesto tega vsi – ne samo veliki in močni, tudi majhni in slabotni, nenehno kopičijo orožje. Z oboroževalno tekmo je grožnja človeštvu postala zelo resna; uničevalna moč klasičnega orožja je zdaj dvanajstkrat večja, kot je bila v zadnji vojni.

Medtem ko majhni kopičijo konvencionalno orožje, si v jadrskem klubu velikih izmišljajo nove, večje, močnejše in natančnejše jedrske izstrelke. Tiktakanje jedrske časovne bombe je v minulih štiridesetih letih postalo vse bolj glasno: po razpoložljivih podatkih je jedrskih izstrelkov vseh vrst na svetu od 40 do 50 tisoč, kar ustreza 3 do 5 tisoč kilogramom klasičnega streliva na vsakega človeka. Pravijo, da bi s to nepojmljivo silo lahko dvajsetkrat razstrelili našo zemljo. In če vzamemo, da svet danes vrže v oboroževanje 600 milijard dolarjev, potem je mogoče izračunati, da bi vsakemu prebivalcu našega planeta ob popolni razorožitvi lahko odšteli vsako leto kakih 135 dolarjev.

Pred mesecem dni je ameriška vojska predstavila nov tank M-1, ki lahko strelja med vožnjo in je uporaben tudi v nočnih vojaških operacijah. Proizvodnja cena takšnega tanka je milijon dolarjev. Najnovejši vojaški helikopter velja okrog 15 milijonov dolarjev, protitankovska granata na primer 790 dolarjev, izstrelek zrak–zrak za boje v zraku velja 96.000 dolarjev itd.

Posledice jedrske eksplozije

Leta 1945 so le Združene države Amerike razpolagale z jedrsko tehnologijo. Samo čez nekaj let pa so se jim pridružile Sovjetska zveza, Velika Britanija, Francija in Kitajska, danes pa je še nekaj drugih držav, ki imajo ali pa lahko v najkrajšem času izdelajo jedrsko bombo. Bombi, ki so ju Američani odvrgli na Hirošimo in Nagasakijem, sta na mah vzeli kar 100.000 življenj ter povzročili hude opekline, poškodbe ali pa pustile trajne posledice zaradi žarčenja nadaljnjim 125.000 ljudem. Za posledicami žarčenja na Japonskem umirajo še danes.

Toda bombi, ki so ju Američani vrgli nad nesrečni japonski mesti, sta v primerjavi z današnjimi pravi igrači. Današnje atomske in druge jedrske bombe imajo tisočkrat večjo moč. Strokovnjaki trdijo, da ima večja megatonska bomba v orožarnah jedrskega kluba peterice večjo rušilno moč, kot so jo imeli vsi konvencionalni eksplozivi od odkritja smodnika pa do danes.

Če bi jedrska bomba z močjo ene megatone v morebitni jedrski vojni eksplodirala nad mestom z milijon prebivalci, bi bile verjetne posledice naslednje: v eksploziji in ognju bi izgubilo življenje 270.000 ljudi, 90.000 bi jih umrlo zaradi žarčenja, nadaljnjih 90.000 pa zaradi poškodb in ran. Porušenih bi bilo tudi dve tretjini vseh zgradb in hiš, uničene bi bile vse vodovodne, plinske in električne napeljave, razrušene bi bile ceste in železnice. Skratka, mesto bi tako rekoč izginilo s površja zemlje.

Kaj pa konvencionalno orožje?

Od leta 1945 do danes je svet doživel 140 vojaških spopadov – kratkotrajnih ali daljših; te vojne so skoraj vse potekale med deželami v razvoju ter so zajele kakih 60 držav Azije, Afrike in Latinske Amerike. Prinesle so veliko hudega in vzele kakih 20 milijonov življenj. Neposredni razlogi obračunov na vojaških poljih so bili številni: – nezadovoljstvo zaradi krivičnih meja, ki so jih nekoč začrtale kolonialne sile; obmejni spopadi ali vpadi; plemenski spori in podobno, vendar, kakršnikoli so že bili, skoraj pri vseh je bilo čutiti tudi roke velikih.

Tekmovanje obeh največjih za nadvlado in vplivna območja, napetost v njunih odnosih, ki jo skušata prenašati še na druge, njuno vmešavanje v zadeve drugih, oboroževalna tekma – vse se je moralo nujno kazati tudi pri majhnih, pri deželah v razvoju in posameznih neuvrščenih državah. Ne le da njuna politika interesnih sfer oziroma vplivnih območij vodi do spopadov med posameznimi državami; oboroževalna tekma, ki sta jo sprožila, nujno prav tako povzroča, da narašča oboroževanje slabih in nerazvitih. Pred petnajstimi ali dvajsetimi leti je delež dežel v razvoju v celotnem svetovnem oboroževalnem procesu znašal nekaj nad 3 odstotke, danes dosega že 15 odstotkov. Med temi deželami dajejo razumljivo največ za orožje tiste, ki ležijo na najbolj kritičnih, žariščnih kriznih točkah. Izrael, Egipt, Sirija, Jordanija na Bližnjem vzhodu, Irak, Iran in države Perzijskega zaliva na Srednjem vzhodu, države tako imenovane frontne črte na jugu afriške celine, vojaški režimi Srednje Amerike itd.

Vsi omenjeni spopadi so potekali, ali še potekajo s konvencionalnim orožjem. Od 600 milijard dolarjev, kolikor gre vsako leto za vojaške izdatke, odpade skoraj 80 odstotkov na konvencionalno orožje in oborožene sile. To je dovolj zgovoren pokazatelj vse bolj rastoče militarizacije v svetu. In seveda v tekmi oboroževanja s konvencionalnim orožjem sodeluje precej večje število ljudi kot v jedrski tekmi. To pa se negativno kaže na družbeno gospodarske in političnovarnostne razmere v vseh predelih sveta.

Ena od bistvenih postavk oboroževalne tekme na področju konvencionalnega orožja je širjenje trgovine z orožjem. Kar 75 odstotkov vsega prodanega orožja gre v dežele v razvoju, ki so se zaradi zunanje ogroženosti ter političnih in gospodarskih pritiskov velikih prisiljene vse bolj militarizirati. Države, ki proizvajajo in prodajajo orožje – velesili sta seveda pri tem vodilni – na leto zaslužijo od 50 do 60 milijard dolarjev.

Vojna industrija je ena najpomembnejših na svetu: v njej je zaposlenih nad 60 milijonov ljudi. Poleg tega po vsem svetu približno 500.000 znanstvenikov raziskuje, ustvarja in dela za potrebe oboroževalne industrije: to pomeni, da je kar 25 odstotkov najboljših človeških umov obrnjenih v izdelavo uničevalnega orožja. Za vojaške potrebe gredo poleg tega velikanske količine redkih, neobnovljivih surovin, kot so baker, cink, uran in tekoči ogljikov vodik.

Posledice

Strokovnjaki pravijo, da bi torej z vsem razpoložljivim jedrskim orožjem naš planet lahko uničili kar dvajsetkrat. Ta absurdni podatek nima nobenega vpliva na tiste, ki so najbolj odgovorni za brezglavo oboroževalno tekmo – na članice tako imenovanega jedrskega kluba in še posebej na velesili, ki imata v rokah največ rušilne moči.

Namesto v gospodarski razvoj, v blaginjo ljudi, namenjajo velikanska sredstva, finančna, materialna, tehnološka in človeška – tako telesna kot umska – v scenarij vsesplošnega uničenja. S sredstvi, ki jih danes razsipajo za orožje, bi lahko rešili probleme revščine, lakote, izobraževanja in zdravstvenega skrbstva, zaradi katerih trpi milijone ljudi v revnih deželah sveta. Medtem ko se Združene države amerike in Sovjetska zveza prepirata, katera je močnejša in katera lahko večkrat uniči svojo nasprotnico, vsako leto umira za lakoto od 50 do 60 milijonov ljudi – ali skoraj 140.000 vsak dan! Ali še drugače – 2 človeka na sekundo!

Vojaške dejavnosti pogoltnejo vsako leto sredstva, ki predstavljajo dve tretjini bruto nacionalnega dohodka držav, ki sestavljajo najrevnejšo polovico človeštva.

Poleg tega tekma v oboroževanju nenehno ustvarja napetost in sumnjičenja; onemogoča svobodni razvoj mednarodne trgovine; blokira svoboden dostop do tržišč kapitala in surovin, potrebnih za razvoj; zavira širjenje novih civilnih tehnologij v deželah v razvoju, ki hočešnočeš morajo dajati prednost vojaškim ter ustvarja zveze in območja političnega vpliva, kar preprečuje dotok pomoči do tistih, ki jim je nujno potrebna.

Vsi našteti podatki in še mnogi drugi, o katerih radi postrežejo vsi, ki aktivno sodelujejo v gibanju za mir, za svet brez jedrskega orožja, pričajo o nujnosti okrepljenih prizadevanj vsega sveta, da bi zajezili oboroževalno tekmo in stopili na pot splošne razorožitve. K temu vse bolj glasno poziva javnost na vseh zemljepisnih širinah v upanju, da bodo njene želje po vzpostavitvi varnosti in miru ter sveta brez blokov slišali tisti, ki krojijo politiko zastraševanja z orožjem in ki nosijo največjo odgovornost za njegovo uporabo.

Ob nesposobnosti ali nepripravljenosti velikih, da bi zajezili pohod v splošno uničenje, dovolj tragično zveni ugotovitev nekdanjega predsednika mednarodnega centra za strateške raziskave dr. Franka Barnabyja: »Človek je sposoben izdelati najbolj strahovito uničevalno orožje. Sposoben je uničiti ves svet, ne zna pa vzpostaviti institucij, ki bi preprečile norost oboroževanja!«

Jože Plešnar

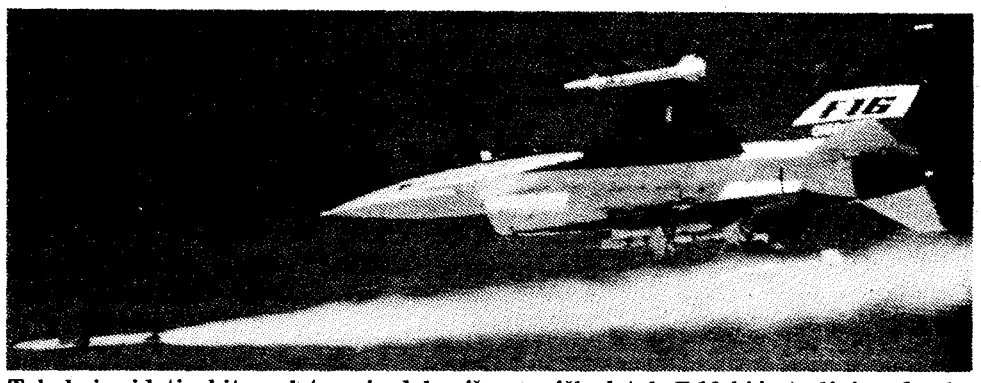

Takole je videti v hitrem letu najsodobnejše ameriško letalo F-16, ki izstreljuje radarsko vodeno raketo. Obe orožji uporabljajo Izraelci v Libanonu, predvsem v bojih proti sirskim četam.

Vojaški in civilni stroški so v velikem nesorazmerju:

– povprečna cena proizvodnje enega tanka (najnovejši ameriški tank M-1 je tu izzvzet) je 500.000 dolarjev; za ta denar bi lahko opremili 520 šolskih prostorov.

– sodobno bojno letalo velja kakih 20 milijonov dolarjev; za to vsoto bi lahko opremili 40.000 lekarn v manjših mestih.

– Rušilec stane približno 100 milijonov dolarjev: za ta denar bi lahko elektrificirali 13 mest in 19 večjih naselij s skupno 9 milijoni prebivalcev.

– z dvodnevnimi stroški za oboroževanje sveta bi lahko finansirali letni proračun in vse dejavnosti Združenih narodov.

Razmišljanje o tragediji, ki jo prinaša oboroževalna tekma, spodbujajo tile podatki:

– da je sedemdeset odstotkov svetovnega prebivalstva še vedno brez zdrave pitne vode in da bolezni, ki jih prenaša nezdrava voda, vsak dan zahtevajo življenje 25.000 ljudi,

– da je na svetu okrog 250 milijonov otrok med petim in štirinajstim letom, ki ne hodijo v šolo,

– da so lani vse države sveta za opremo enega samega vojaka potrošile sedemdesetkrat več denarja kot za šolanje enega otroka,

– da je 570 milijonov ljudi na svetu nedohranjenih in da poldruga milijarda ljudi ne more računati na ustrezno zdravstveno zaščito,

– da več kot milijarda ljudi nima ustreznih stanovanj,

– da je v deželah v razvoju smrtnost otrok 7 do 10 krat večja kot v industrijsko razvitih deželah in da je povrpečna življenjska doba njihovih staršev za 10 do 30 let krajša,

– da v Evropi povprečno na vsakih tisoč prebivalcev pride en zdravnik, medtem ko mora v Afriki en zdravnik skrbeti za 40 do 50 tisoč ljudi,

– da bogate dežele pobirajo vse večji delež svetovnega bogastva in da države z dvajsetimi odstotki svetovnega prebivalstva nadzorujejo devetdeset odstotkov vseh zakladov sveta,

– da medtem ko se dogajajo te krivice, še naprej mirno vsak dan v letu svet daje za oboroževanje že skoraj dve milijardi dolarjev...

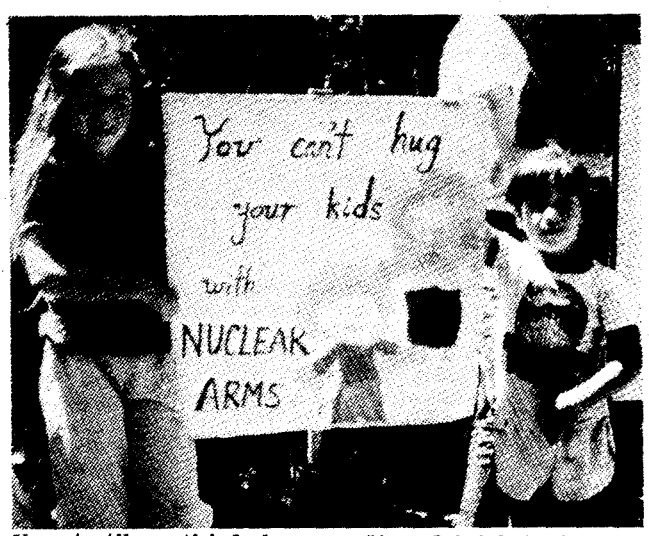

V protestih proti jedrskemu orožju sodelujejo tudi otroci. Otroka na sliki nosita napis: »Svojih otrok ne moreš objeti z jedrskim orožjem«

Krvavi deseti september 1944 v Loški dolini

Odgovor Ladici Štritof iz Kopra

Poveljstvo 2. domobranskega bataljona na Rakeku si je prizadevalo, da bi s svojimi silami premagali enote 7. korpusa na področju Loške doline, ki so varovale partizansko letališče pri Nadlesku. Ker pa so bili napadi neuspešni, je bataljonski poveljnik stotnik Vuk Rupnik poročal organizacijskemu štabu slovenskih domobrancev, da je njegov bataljon številčno slabši od sil NOV v Loški dolini, in se ne more neopažen približati z Rakeka čez Cerkniško v Loško dolino. Zato je predlagal, da se čimprej začne akcija širših razmer, v kateri bi sodelovale tudi enote iz drugih domobranskih postojank. Predlog je bil sprejet.

Za pohod na Notranjsko je bila sestavljena bojna skupina »Schmitz«, v katero so bili vključeni deli posadkovnih čet iz Kočevja: 61. in 62. četa, iz Ribnice 25. in 115, posadkovna četa, iz Velikih Lašč 29. in 114. četa in 1. baterija kot tudi deli 3. bataljona 14. SS policijskega polka. Te enote so se zbrale v Velikih Laščah. Sestavljena je bila tudi bojna skupina »Schumacher«, ki sta jo sestavljala 1. in 4. domobranski bataljon v Stični in pri Šentvidu pri Stični. Ta skupina je 8. septembra ob 18. uri krenila proti Notranjski. Osnovana je bila tudi bojna skupina »Buchberger«, kateri so pripadale tudi enote 2. domobranskega bataljona na Rakeku. Slednja skupina je 8. septembra ob 15. uri krenila z Rakeka v smeri Stražišnik; k. 645, – k. 610. – Karlovica-Kalič-k. 1115-lovska koča Debeli kamen, kjer je prenočila. Potem je nadaljevala pohod čez Bršljanovec (k. 927), – Vratenski hrib (k. 1053), kamor je prispela ob 20. uri. Dne 10. septembra bi bojna skupina »Buchberger« morala ob 3. uri nadaljevati s pohodom v smeri Loške doline. Toda zaradi prekinitve radijske zveze so šele ob 8. uri nadaljevali pot čez Bičko goro-Leskov vrh (k. 931). Tu je 2. domobranski bataljon zavzel bojni razpored in okrog 9.30 napadel v smeri graščina Snežnik-Kozarišče-Šmarata-Šmaraški vrh (trig. 647), koder je začel s preiskavami. V smeri Drstenica-Gola gorica (k. 702), pa so prodirale nemške enote iz sestava bojne skupine »Buchberger«. Zaradi prekinitve radijske zveze ni prišlo do sodelovanja z bojno skupino »Schumacher« pri napadu na Loško dolino. Ob 17. uri se je bojna skupina »Buchberger« čez G. Jezero vrnila na Rakek. (Podčrtal J. J.) – Nekaj iz poročila: Ob 23. uri so slišali pristajanje treh letal na letališču pri Nadlesku. Naslednji dan je bilo vse pripravljeno za odhod, toda kapetan Buchberger je odložil pohod do 8. ure zaradi prekinitve radijske zveze. Medtem se je slišalo odhod letal in bojno udejstvovanje bojne skupine »Schumacher« na vzhodnem robu Loške doline od 5. ure zjutraj. Po izdanem povelju je skupina v skokih krenila prek Bičke gore in Leskovega vrha in razvila dve četi v bojno črto, eno četo pa v rezervo ter napadla ob 9.30 grad Snežnik, vas Kozarišče in Šmarato ter Šmaraški vrh k. 674. Pri tem smo opazili samo posamezne skupine partizanov. Osebni avtomobil s štirimi angleškimi častniki je izza ovinka privozil skozi strelsko črto 17. čete, in pri gradu Snežnik obstreljeval četo z brzostrelkami; četa je avto napadla, vendar ji ni uspelo, da bi ga zadržala.

Iz poročila 4. bataljona iz Šentvida pri Stični: 10. septembra ob 5. uri zjutraj je bataljon prispel na vzpetine nad Vrhniko v Loški dolini. Od tod sta 31. in 32. četa krenili v akcijo. Medtem pa so partizani napadli oskrbovalno enoto in jo že resno ogrozili, zato so ji na pomoč hiteli oddelki bataljona in so sovražnika napadli čez kote 836, 949 do 876. Poveljstvo bataljona poroča, da so pobili 91 partizanov, med njimi tudi nekaj partizank. Med padlimi je bil partizanski major Leopold Gerdovič-Jure. Zaplenili so: tovorni avtomobil, 3 lahke strojnice, 2 funk aparata, motor, v Starem trgu zaplenili celotno štabno pisarno, razbili telefonsko centralo, uničili dvorano sokolskega doma in drugo. Bataljon je imel 3 mrtve, ki so jih pokopali na Rakeku, enega huje in pet laže ranjenih domobrancev. – Na Rakeku se je opazilo da so nekateri domobranci 4. bataljona kradli perilo, ki se je sušilo, in ga potem prodajali. Predrznost domobrancev je šla celo tako daleč, da je nekdo ukradel jahalnega konja Težke čete in ga prodal nekemu kmetu za 7500 lir. Čeprav je bilo zaplenjeno zelo veliko sovražnikovega materiala, ni prišlo skoraj nič v bazo bataljona, ker so domobranci med potjo vse prodali. Prodali so okrog 25 skoraj novih koles, 2 konja, motorno kolo in verjetno so prodali tudi dve strojnici. Čeprav je bilo to trgovanje z domobranci drugih bataljonov, je vendarle zavzelo prehud obseg. Vsemu temu je seveda sledilo prekomerno uživanje alkohola...

Med žrtvami 10. septembra: Ivan Boh, roj. 1923, Perano (Primorska); Viktor Funkelj, z Dola pri Hrastniku; Marija Gregorič 1921 na Vrhniki; Janez Gregorič, roj 1924 na Vrhniki; Josip Gorišek iz Sevnice pri Savi; Jožef Kuntarič, 1926, Sv. Križ (Kostanjevica); Kocijan Kmetič, 1912 Stražišče; Franc Malajner, Radvanje pri Mariboru, kovač; Marija Martinčič, roj. 1870 v Pudobu; Anton Okoliš, 1912, Poljane; Alojz Pavlič, 1908, Strmca (Bloke), Franc Sterle 1906, Markovec; Ivan Vuk, Sv. Miklavž pri Mariboru, Jože Vižintin 1902, Marezige, Janez Žnidaršič, 1913, Vrhnika, Franc Troha, roj. 1924 v Babnem polju (padel v Loškem potoku); iz mrliške knjige pa je še razvidno da je tistega usodnega dne padlo še 15 neznanih partizanov, ki so jih pokopali na pokopališču v Viševku.

Prek 30 žrtev je zahteval domobranski napad na partizanske sile v Loški dolini. Naše enote so bile presenečene, in če bi dolino hkrati napadli notranjski in dolenjski domobranci, bi bil to pravi pokol. Med žrtvami, je bil tudi major Leopold Gerdovič-Jure, bivši komandant 8. brigade, ki je na svojo pobudo zbral oddelek borcev in naskočil sovražnika v Pudobu, toda malo pred to vasjo ga je smrtno zadela domobranska krogla. (Še danes pomnim, da sem dan po napadu videl mrtvega partizana blizu pudobskega mostu, in to je morda bil on).

Vse te podatke sem črpal iz partizanskih in domobranskih virov, žrtve pa sem izpisal iz mrliške knjige v Starem trgu.

In na podlagi pričujočih podatkov sem v svojem pisnem pričevanju izrazil dvom o tem, da bi obdolženi domobranec Vinko Telič sodeloval pri napadu na Vrhniko, če vemo da je bil pripadnik 2. bataljona, ta pa je zaradi prekinitev radijske zveze napadel šele ob 9.30 grad Snežnik-Kozarišče-Šmarata. To je torej moje »zmotno pričevanje«, katerega me obdolžuje moja sodeželjanka Ladica Štritof. Seveda sem zmotljiv človek, kajti nezmotljivih ljudi pod soncem ni. Ko sem svoje čase zbiral podatke iz NOB na Notranjskem, sem se veliko pomenkoval z borci na Vrhniki. A nobeden od mojih sobojevnikov, mi ni povedal da je na Vrhniki živel sedaj že pokojni Miha Zgonc, ki da je »obdolženca poznal in ga je videl na Vrhniki, in pri delu«, kot je zapisala Ladica. Le zakaj nisi, Ladica, zapisala njegovega pričevanja, zakaj tega niso storili drugi?

Obdolženega Teliča sem vprašal, če je res bil v Šercerjevi brigadi, kajti po podatkih (zapisnik o zaslišanju) je po kapitulaciji Italije Telič pripadal 3. četi 4. bataljona Šercerjeve brigade, vendar pa je prelomil partizansko prisego in dezertiral iz enote ter se prijavil na voljo snujoči se domobranski vojski. Kot švabobranec je nato branil pred partizani železniško progo Ljubljana-Trst, dokler ga niso dodelili 47. četi 2. domobranskega bataljona na Rakeku.

Ohranjen je nekak dnevnik 47. čete, kjer med drugim piše: 8. september 1944: pohod v smeri Loške doline, četa šteje 106 mož, opravili smo tri bojne dneve in pri tem ubili 4 partizane.

13–17. septembra: pohod v smeri Gore, 104 mož, 4 padli partizani

21–22. septembra: Pikovnik II; 119 mož, 32 padlih in 4 ujetih partizanov 25. septembra: Vrhnika, 114 mož, 2 ujeta partizana.

Obdolženega sem vprašal, če je poznal nemškega kapetana Buchbergerja, kar je zanikal. Na vprašanje, kje se je mudil 10. septembra, pa je povedal, da je bil takrat v Šmarati, torej na bojni črti 2. bataljona. Daleč sem od tega, da bi branil človeka, ki se je z orožjem v rokah bojeval proti partizanski vojski, zakaj če bi se med zadnjo vojno kje z njim srečala, bi tega sodnega procesa ne bilo, ali pa bi moje ime vklesali na pomniku padlih borcev iz Babnega polja, kar sem že navedel v mojem pisnem pričevanju. Toda kdor se ukvarja z domačo zgodovino, naj bo nepristranski in vodi naj ga ljubezen do Resnice, do Resnice, o kateri so me stari komunisti učili, da je naše najmočnejše orožje.

Dvakrat sem bil klican na zaslišanje, zadnjikrat sem kot bolnik zapustil dva zajetna spisa o domobranskem nasilju na Notranjskem posebno na območju Loške doline in Babnega polja. Ladičine besede, ki jih navaja v zvezi z mojim vprašanjem, sploh niso natančne kot te »očitno vesel je bil, ker je prišel do novega zgodovinskega podatka«, zakaj podatke o gibanju omenjenega bataljona sem že zdavnaj imel, rekel pa sem samo, da se to ujema s poročilom 2. bataljona. Prav nič nisem bil vesel, zakaj bolan sem prišel na razpravo, in prosil sem sodnike, da skrajšajo postopek z menoj, zakaj meglilo se mi je pred očmi, mučili so me visok krvni pritisk in še urološke težave.

Nisem jaz kriv, če sodišče zaradi pomanjkanja dokazov ni obsodilo Vinka Teliča, krivega za umor dveh žrtev na Vrhniki, pa številnih drugih žrtev, pač pa ga je obsodilo samo za dva uboja in mučenje na 15 let ječe. Vem, da bi žrtve na Vrhniki sodišče opustilo tudi brez mojega »zmotnega« pričevanja. Zakon o kaznovanju vojnih hudodelstev je še vedno veljaven. Toda vojna hudodelstva morajo biti dokazana, in sodišče je obsodilo Teliča samo za dokazana hudodelstva, ker drugače tudi ni moglo biti. In tako so nekateri ultra fanatiki gotovo nezadovoljni z obsodbo sodišča. Desetletja se že ukvarjam z domačo zgodovino. Na tisoče strani tipkopisa sem že daroval raznim muzejem, šolam in drugim ustanovam. Za to delo sem prejel številna moralna priznanja. Sedaj pa mi je Ladica Štritof zadela hudo duševno bolečino. Sem 80-odstotni vojni invalid, človek, ki je sedaj vedno bolj vezan na bolniško posteljo, in zdravniško pomoč, toda duševne bolečine so hujše od telesnih.

Toda moje srce ne pozna ne sovraštva ne fanatizma, ne maščevalnosti. Vem, da je Ladica v zadnji vojni prestala visoko šolo trpljenja, izgubila očeta, l.1944 jo najdemo med požrtvovalnimi bolničarkami »civilne bolnišnice Stari trg«, prepričan pa sem tudi o tem, da Ladico življenje zaradi tega napada na mojo osebnost ne bo ravno nagradilo.

JOŽE JANEŽ

Gnusijo se mi!

Odgovarjam na pisanje Ladice Štritof, objavljeno v TV-15, št. 41. z dne 14.10. 1982 in se z njenim pisanjem v celoti strinjam. Dodala bi le še nekaj grozodejstev, ki jih je zagrešil »zloglasni Rupnikov bataljon iz Rakeka«:

Dne 26. oktobra 1944 je bil meglen dan. Po poti z Lepega vrha proti Ravniku so nič hudega sluteč šli Jezeršek, rojen 10. 3. 1903 v Kranju, inženir, civil, Anton Istenič, rojen 3. 1. 1903 na Vrhniki pri Ljubljani, civil, Ignacij Istenič, kolar, rojen 25. 7. 1908 na Vrhniki, Janez Zalar, delavec, rojen 30. 1. 1917 na Vrhniki, Jakob Petavs, čevljar, rojen 23. 7. 1903 na Vrhniki in Frančiška Petavs, rojena Cerk, rojena 18. 2. 1912 v Borovnici – njegova žena, vsi civilisti. Namenili so se bili na osvobojeno ozemlje proti Črnomlju, a so prišli le do tega usodnega Ravnika, kjer jih je okoli 9. ure zjutraj prestregel Rupnikov bataljon z Rakeka. Na Vrhniki so zaradi svojega dela z OF postali sumljivi in morali so se umakniti.

Kakšen hrup so zagnali rupnikovci, ko so jih na 200 metrov uzrli, bi lahko povedali le vaščani Ravnika, ki so bili očividci tragedije šestih neoboroženih civilistov. Tulili so, trobili, jurišali... niti eden rupnikovcev ni pozval prihajajočih, naj se predajo. Neusmiljeno in zverinsko so jih pobili s streli in puškinimi kopiti takoj, ko so prišli do njih. Reveži so se razkropili tako, da so potem mrtvi ležali kakšnih 10 do 20 metrov narazen. Nobeden se ni rešil, saj so bile zveri tudi na konjih. Kakšen prizor so uzrli vaščani potem, ko so rupnikovci odšli, še danes vedo povedati. Drugi dan so jih vaščani odpeljali na pokopališče k Fari. Prav gotovo je bil med njimi tudi bogomolec Vinko Telič. Mrtvi ženi so odrezali celo prst, da so ji ukradli rinko ali kar je pač imela na roki. Po pokolu so se sadistično režali in vpili, kako so zmrcvarili šest banditov. Rupnikovci so tedaj šli na pomoč svojim »bratcem« nekam k Ilovi gori, kjer jih je precej tudi padlo, saj so se v megli drugi dan usekali med seboj. Vprašajte Teliča, kako je bilo tedaj! Mora se spomniti, saj je verjetno tudi njemu tekla voda v grlo?

In drugi primer: 9. februarja 1945 so odšle od doma na osvobojeno ozemlje proti Črnomlju aktivistke: Ana Mršek, rojena 27. 6. 1929 iz Ravnika (ki še ni dopolnila 16 let) Ivana Koščak, rojena 19. 8. 1916 iz Ravnika, Karolina Širaj, rojena 4. 1. 1922 iz Ravnika, Marija Zupančič, rojena Debevec, rojena 9. 8. 1923 iz Ravnika (Zapustila je hčerko, staro komaj 5 mesecev in 10. 2. 1945 so domobranci Rupnikovega bataljona ob zajetju zgoraj navedenih ubili tudi otrokovega očeta Jožeta Zupančiča, rojenega 10. 6. 1922 z Lepega vrha), nadalje Amalija Lah, rojena Koščak, rojena 26. 12. 1912 iz Volčjega in Ljudmila Lah, rojena 7. 9. 1926 iz Volčjega.

Nič hudega sluteč so prespale na Gornjih poljanah v Loški dolini, 10. 2. 1945 zjutraj pa so jih napadli rupnikovci, jih aretirali in odgnali v Cerknico in kasneje na Rakek. Takoj so ustrelili Jožeta Zupančiča-Pepija, nekega borca, doma iz Žerovnice, in smrtno ranili Ljudmilo Lah v trebuh, ki je kmalu umrla.

Preživele so imeli domobranci zaprte na Rakeku v gornjih prostorih gostilne Mlakar, in so v noči od 17. na 18. februar 1945 izginile brez sledu.

Sodnik, vprašajte Teliča, če se spominja pomorjenih? In naj pove, kje so zakopane matere in dekleta ter 16-letna Ana!

Kaj je treba tako natančno pričati in dokazovati morilcem? Skoraj prav vsi (kdor ni moril, je doma od osvoboditve) so morili, in so zato krivi. Dovolj zgovorno pričajo o tem mrtvi in tu vam jih navajam le nekaj in teh nekaj vseeno ni tako malo, saj jih je skupaj 15 (petnajst). Toliko civilistov pobiti pa ni tako enostavno in ti mrtvi bodo morilce vedno obtoževali. Pomorjeni so bili vsi, razen dveh civilistov. Kako so mučili pet deklet iz Ravnika, prej ko so pomrle, vedo le Telič in njemu podobni, ki so opravljali to krvavo zverinsko delo.

Kaj sploh hodijo izdajalci domovine v Jugoslavijo. Nihče jih ne prosi naj prihajajo, živijo naj pod okupatorjem, za katerega so se bojevali, saj kakor Telič na sodišču, tako tudi drugi prav legalno brez sramu prodajajo boga in v krvavih rokah vihtijo rožni venec namesto puškinega kopita in bajoneta.

Sram me je za vse po nedolžnem umorjene žrtve rupnikovcev. V tem bataljonu je bilo tujcev iz drugih občin le malo, morda le Vuk in še nekaj, ki bi jih lahko našteli na prstih ene roke, drugi pa so bili domačini in so žrtve poznali.

Kaj ni škoda hrane za take zveri?

(Podpisala se ne bom. Ne zato, ker bi se zveri bala, pač pa zato, ker nočem imeti nobenega opravka s pismi tistih, ki se še vedno skrivajo med nami in ki so krvavi. Gnusijo se mi.)

Kako dolgo še?

V TV-15 – Naš tovariš štev. 13/82 je bil na 13. strani objavljen članek s podatki o življenju in zaslugah za NOB nedavno umrlega kmeta Rudolfa Hanžiča iz Tabora v Savinjski dolini. Avtor Vlado Habjan je (verjetno) članek priredil po govoru, ki ga je imel ob pogrebu R. Hanžiča. Čeravno se o pokojniku govori le dobro, je v tem primeru, ko gre za nekatere netočnosti oziroma izmišljotine, le treba povedati resnico.

Vlado Habjan je namreč v 1. in 2. številki revije Borec, 1982 objavil svojo fantazijo z naslovom **»Jožko Hanžič-Švejk in njegovo nesrečno kurirstvo.«** V 8/9 štev. Borca, na straneh 466–469, so sicer prvi kritični popravki Vide Rojicove ob sodelovanju Nežke in Štefke Kramberger in Dominika Glušiča in krajši »odgovor« V. Habjana, ki pa je v bistvu njegovo vztrajno »napredovanje, da bo mogoča presoja slovenskega NOB in revolucije, ko bo mozaik odkritij širše izpopolnjen«! – Kdaj?

Ker tega »kdaj« Vlado Habjan ne more natančneje datirati, mirno nadaljuje z »dokazovanjem« svojega aktivnega sodelovanja v NOB že »izza aprilskih dni 1941« na področju Tabora oziroma Savinjske doline. In ker živih prič ni – pristojna ZB v Taboru, niti občinska v Žalcu, prav tako nobeden še živih borcev in aktivistov o Vladu Habjanu v letu 1941 tudi ničesar ne ve – poskuša »svojo resnico« izbojevati z ihtavim »preučevanjem« NOB v Savinjski dolini prek pisanja o mrtvih. Pravi smoter oziroma namen članka o Jožetu Hanžiču-Švejku in zdaj o nedavno umrlem bratu Rudiju Hanžiču je namreč nam preživelim borcem in aktivistom iz leta 1941 v Savinjski dolini popolnoma jasen: **»Mrtvi naj pričajo! Kdo jim lahko oporeka?!«**

Le nekaj pojasnil k nekrologu v TV-15, 1982 št. 32!

»Jožeta Hanžiča-Švejka naj bi preganjali žandarji šestojanuarske diktature kralja Aleksandra že pred letom 1935« in (malo naprej) **»Po tej poti so se vsi bratje Hanžiči bližali slovenski (?) in razredni opredelitvi«** Morda še tole: »...(Nedavno umrli) **Rudi Hanžič je kljub ogroženosti ostal na svoji kmetiji** oziroma **prvo zimo 1941–42 je skrival in preživljal ključnega(?) prvoborca v tem predelu** (Spodnji Savinjski dolini) **Ivana Kozmelja«.**

Nekdanji Šent Jurij ob Taboru oziroma Tabor z okolico vred pa še premore ljudi, ki bi vedeli o gornjih zadevah povsem drugačno razlago.

Jožko Hanžič in njegov brat sta zažgala kamion svojega umrlega brata avtoprevoznika, da bi se dokopala do zavarovalnine. Zadeva je bila odkrita, brata sta bila obsojena na zapor. V. Habjan pa da razumeti, da je bil Jožko Hanžič politično preganjan.

Kaj naj bi pomenila trditev, da »so se vsi bratje Hanžiči po tej poti bližali slovenski (?) in razredni opredelitvi PRED 1941 (!)«, je nam, preživelim iz tega obdobja nerazvozljiva uganka. Kako so se bratje Hanžiči bližali slovenski opredelitvi, če so to bili že od rojstva? Rudi Hanžič je prvo zimo 1941/42 »skrival in preživljal« Ivana Kozmelja najbrž kot svojega bližnjega sorodnika. Vsaj tako menijo vaščani, čeravno nihče ne izključuje verjetnosti, da je Rudi Hanžič vedel za prvoborca Ivana Kozmelja. Trditev, češ da je R. Hanžič »kljub ogroženosti ostal na svoji kmetiji« vsa leta okupacije, je naslednja Habjanova »ugotovitev«.

Preživeli sovaščani se še dobro spominjajo dogodka iz leta 1943. Nemci so v Šent Juriju vzpostavili vermansko postajo. Posadko vermanov, ki je bila poslana, da zasede postojanko, sta ob vhodu v domačo vas pričakala Rudi Hanžič z naročjem nageljnov in njegova sestra Pavla. Pavla je vsakemu vermanu pripela nagelj na prsi. Kolikšno vlogo so vermani odigrali pri preganjanju partizanov in pri nasilju nad civilnim prebivalstvom, vemo vsi, ki smo se bojevali na Štajerskem.

Za konec poziv V. Habjanu! Med drugim namreč dobesedno pravi: »Pomoč Gustelnu (Ivanu Kozmelju) so nedavno na novo odkrile šele listine v arhivih Glavnega štaba NOV in PDS, ki o vsem nadrobno govore.«

Naj Vlado Habjan pride na dan s fotokopijo dokumenta Glavnega štaba NOV in POS, v katerem sta konkretno omenjena Rudi Hanžič in njegova pomoč Kozmelju! Pisec govori o listinah, vsaj eno naj pokaže!

Borci 1. štajerskega bataljona,
nosilci partizanske spomenice 1941:
Peter Šprajc-Slavc, Vili Reberšak-Rado Ludvik Zupanc-Ivo, Anton Kotnik-Robida

Odgovor na pismo:

Kako dolgo še?

Dragi štirje podpisniki: Peter Šprajc – Slavc, Vili Reberšak – Rado, Ludvik Zupanc – Ivo in Anton Kotnik – Robida, povsem razumem vašo solidarnost do petega, ki ga vsi poznamo, pa žal ni podpisan, ker se je ravno v tem času moral podpisati za svoj ugovor v Borcu. Navzoč je v besedilu in obdolžitvah, ki segajo v predvojni čas, a jih vi štirje, ki niste nikoli živeli v Taboru, ne morete poznati. No, kar se obdolžitev treh mrtvih bratov Leopolda, Jožka in Rudija zastran kamiona tiče, se jaz ne bom vmešal, to stvar bom prepustil sorodnikom, da vas povabijo na sodišče, če se jim zdi potrebno.

O Jožku Hanžiču lahko rečem le to, da sem sam videl, ko so ga žandarji šestojanuarske diktature odgnali v zapor, in to zaradi nekih stvari zoper Aleksandrovo diktaturo. Sedel ni

dolgo, ker mu niso mogli nič dokazati. Kmalu po diktaturi je prišel navzkriž z družino veletrgovca in župana JRZ in njegovo ženo, katerima je posvetil celo lepak s pesmico zbodljive vsebine. Zamera je bila huda in od 1937. leta ni imel nobene politične zveze več z ljudmi okoli JRZ. Del tega je razviden celo za Jožka, za Rudija pa še bolj, iz enega prvih spisov okupacijskih orožnikov na Vranskem. 1/

1. Orožniki Vransko, obsežen spis hrani IZDG v Ljubljani.

Jožka Hanžiča je pri občasnih obiskih, že pred zlomom, navezoval komunist Ivan Kozmelj, aprila 1941 pa ga je povsem pritegnil k svojemu delu. Že maja ali ob začetku junija mi je (še živeči) inž. Dolfe Cizelj pokazal v gozdu zaboj – mrtvo javko, pri nemški vojaški sortirnici zaplenjenega orožja na Gorici pri Celju, z željo, da zaboj praznimo. Takoj sem šel z avtobusom domov v Tabor. Kozmelj in Jožko sta se naglo zagrela za odvzem. Preudarjali smo, kdaj in kje bi se najlaže dobili, da ju peljem do zaboja. Tedaj se je Jožko odločil, da si zame, ki bi sicer moral z avtobusom v Celje, sposodi kolo pri bratu Rudiju. Rudi mi ga je takoj dal. Še tisto popoldne sta Jožko in Kozmelj odnesla iz zaboja pištoli in hkrati peljala tretje kolo za ušesa v Tabor, ker sem jaz ostal v Celju. To kolo je še vozilo po isti poti. Po organizaciji čet je Kozmelj že pomagal z orožjem. Žal pa je ob prvih sovražnostih veliko orožja zajel sovražnik, kot pove primer enega od podpisnikov, da mu prizanesem z imenom. 2/

2. Zbornik dokumentov... VI/1, Beograd 1952, str. 90.

Podobno je bilo tudi pri Revirski četi. Treba je prebrati le prvi del dnevnika Rudija Kneza – Silasa. V drugem delu dnevnika, ki je shranjen v Trbovljah, Silas nič ne govori o četverici, ki se je podpisala, ne o petem, ki se ni podpisal, pa bi se moral ob vsej režiji. Silas govori o Gustelnu. Pove tudi o Gustelnovi pomoči pri neposrednem prenosu ročnih bomb iz zaboja v gozdu pri nemškem skladišču na Gorici pri Celju in drugih dobavah orožja. 3/

3. Rudi Knez Silas: Dnevnik (hrani 1. del IZDG v Ljubljani in Muzej ljudske revolucije v Trbovljah).

Ob Rudijevi smrti mi je predsednik krajevne skupnosti rekel, naj spregovorim. Ne ljubim javnih nastopov, ali zaradi Rudija in njegovega kolesa sem se vdal. Redakcija TV 15 je zapis hudo skrajšala in objavila.

In zdaj še »dogodek iz leta 1943« in z »naročjem nageljnov in njegovo (Rudijevo) sestro Pavlo«. Takole podpisniki: 1943. v Taboru ni bilo vermanov. Preberite ustrezno listino. Ko boste utrdili leto, lahko stvar nadaljujemo. Pozimi 1943 delujejo v Taboru orožniki in gestapovski zaupnik Daniel Granda. 4/

4. Žandarmerija Tabor (Oppendorf) 2. 3. 1943 (hrani IZDG v Ljubljani).

Zapisovalec Stane Terčak je bil, po zaslugi preživelih, hudo površen zapisovalec pri mrtvem Kozmelju. Jaka (Rado) Zakonjšek pa ga je kot domačin prav hote omalovaževal. Do zdaj ga sploh ni omenil kot Gustelna. Šele ko sem v mapi glavnega štaba našel dve poročili o stanju v Moravški četi, kjer je bil Gustel komisar, je bilo mogoče z drugimi viri hitreje sestaviti njegov partizanski življenjepis. Upam, da boste kmalu brali: »Komandant Stane se odpravi iskat padli Pohorski bataljon – in vrnitev Ivana Kozmelja z Moravškega v Tabor, pa iskanje delegatov za partijsko konferenco v Dešnu.«

Gustel v Taboru ne bi ničesar mogel brez Rudija Hanžiča in pomočnice Tončke Lipovšek. Ta dva sta res mrtva. Sta pa živa še dva, ki vesta, da je bil Gustel pred smrtjo 11. februarja 1943 večkrat pri Rudiju na domu, in da ga je sestra Pavla oprala in pozašila. Vse drugo povedo listine.

In za konec obupni: KAKO DOLGO ŽE? V različnih publikacijah boste bržčas še brali o stvareh, ki so mi legle na dušo. Zanikanje ustanovitve prve odporniške skupine v Taboru in prenos orožja iz nemške sortirnice sta že taki stvari. Drugo se bo potem samo po sebi razvozlalo – tudi zastran podtalnega četništva in Slovenske straže. Stvari sem odprl. Kolikor vem, se je zdaj problematike s širšega zornega kota lotil drug avtor, ki o navezah še več ve in ima še več listin. Ker me ni pooblastil, imena ne bom zapisal. Vsekakor pa bom obdelal tragične usode članov prve odporniške skupine in tistih, ki so jim bili blizu. Ker drugače bi se res zdelo, da so imeli območen narodnoos j sj vobodilni boj v zakupu podpisniki. Prej ali slej se bo izkazalo, da poglobljene resnice z vsemi mnogostranostmi človeških narav ni mogoče v nedogled prikrivati, pa četudi bo ob tem splahnela kakšna navidezna samozavest.

Vlado Habjan – Jan

Lahko bi pel doma

Oglašam se ob neverjetni in rahitični obsodbi vojnega zločinca Vinka Teliča, zloglasnega in sfantaziranega krvnika, belogardista in švabobranca Rupnikovega bataljona, ki je klal in mučil med NOV naše zavedne borce NOV in aktiviste OF v Loški dolini in drugih krajih. Zaradi maščevanja svojih najožjih, ki so prav tako zvesto služili okupatorju?

Težko bi našli tako zakrknjenega zločinca, ki bi vsem po vrsti oporekal, kar ga je dolžila obtožnica in vse zanikal, kar mu je bilo dokazano posredno ali neposredno po pričah, ki so na svoji koži občutili njegovo krvoločnost. S svojo predrznostjo in nesramnostjo ter jokavim dokazovanjem nedolžnosti pri »živem bogu« je Telič izpričal in pokazal, da je še vedno trdoživ sovražnik vsega naprednega, slovenskega in sploh človečanskega, da je renegat prve vrste, ki ni vreden, da se je moralo naše sodišče toliko ukvarjati z njim. Žal je tudi naše pravosodje popolnoma zatajilo in dokazalo, da ni več kos že po svojih metodah, po končnih sodbah in obsodbah, nalogam, ki bi jih morali opraviti v imenu ljudstva, socializma in v imenu žrtev NOV, ki ne morejo več pričati in ki jih že skoraj 40 let krije domača zemlja. To je birokratski pristop k tej problematiki in globoko žali čustva naših borcev in naših poštenih ljudi. To ni opravičljivo.

Zločinec Telič je dokazoval, kako dober pevec je bil na Koroškem med Slovenci. Takoj so mu prisluhnili nekateri dobrohotneži, ki so dokazovali, da kdor poje, zlo ne misli. Na vseh koncih so ga skušali vleči iz blata celo naši rojaki na Koroškem, ki sploh niso poznali položaja pri nas, in so celo bili partizani. Mislim, da to ne bi smela biti nikakršna olajševalna okoliščina in da takih prič sploh nismo potrebovali na našem sodišču pri sodni obravnavi proti Teliču. Na sodišču naj bi pričali in so tudi pričali samo posredni in neposredni očividci in ljudje, ki so na svoji koži občutili Teličeve zločine in zločine njegovih pajdašev. Če je bil že tako odličen pevec, bi imel tudi pri nas celo v rodnem kraju priložnost, da bi se vključil v kakšno pevsko društvo in pokazal svoje pevske sposobnosti. Tudi kot zaveden Slovenec bi imel priložnost izkazati se pri nas, prav tako kot skrben oče itd: Vendar mu zaradi krvavih rok ni nič kaj dišalo peti slovenske pesmi v Loški dolini. Kako bedno izzvenijo celo vsa pisma moledovanja in zagovori naših vodilnih Slovencev na Koroškem, župana in celo partizana onstran naše meje.

Smatram, da s takšnim delom in načinom s strani sodišča in z zagovarjanjem zločinov take vrste, ki ga skušajo realizirati nekatere avtoritete, ne bomo prišli daleč. Za zločine ne sme biti milosti, pravica pa je samo ena. Na tak način se daje potuho novim zločinom in zločincem, ki jih imamo še sedaj povsod na pretek, čeprav imamo polna usta napredka, svobode in humanizma.

prof. ALOJZ ŠONC
Adamičeva 7
Ljubljana

Na rob sojenja Kosmaču – Teliču

Ob prebiranju pisem dr. Francija Zwittra in dr. Matevža Grilca na sojenju Kosmaču me je bilo prvič v življenju sram, da sem Korošica. Kjerkoli sem zasledila njuni imeni, sem z zanimanjem prebrala vse, v prepričanju, da sta ne le vneta Slovenca, ampak tudi velika – poštena človeka. Ob poslušanju vsebine pa sem preprosto onemela, saj ne morem verjeti, da bi kdorkoli pošten lahko zagovarjal morilca in vojnega zločinca.

Vprašujem se, če je mogoče, da zagovarjata trpinčenje koroških Slovencev, a hkrati dajeta potuho takemu človeku, kot je Kosmač. Trdita, da ni nikoli grdo govoril o Sloveniji in Jugoslaviji! Vprašujem ju, zakaj bi? Kaj slabega sta mu storili Slovenija in Jugoslavija?

Da ne mara Nemcev... Razumljivo, saj je pričakoval, da bo za storjena grozodejstva dobil spomenik, pa so ga po razsulu pustili samega.

Da poje v dveh zborih... Človek bi pomislil, da je to nemogoče. Če bi bil samo navzoč pri vseh zločinih, za katere je bil obtožen, bi ga moralo miniti veselje do petja za vse življenje. Njegove žrtve prav gotovo ne prepevajo!

Najbolj pa me je zbodlo tole: »Če je ravnal Vinko Telič v vojni dobi »eventualno« proti interesom slovenskega ljudstva, smo prepričani, da je bil kot mlad človek zapeljan«. Ne zanikam, da je mlad človek lahko zapeljan. Zapeljivcev je bilo veliko, prav tako je bilo veliko belogardistov in domobrancev. Vsi, ki nimajo krvavih rok, danes v miru živijo v Jugoslaviji in jih nihče ne preganja. Prav zato odločno protestiram proti uporabi tega »eventualno«. To je napad na vse nas – Slovence in Jugoslovane.

Vprašujem, ali sta ravno dr. Zwitter in dr. Grilc poklicana, da dvomita o upravičenosti sodnega postopka, o poštenosti 180 prič in nič koliko sodnega gradiva, o dokumentu, ko je bil takoj po vojni razglašen za vojnega zločinca. Verjetno mislita, da je z nekaj urami prostovoljnega dela za koroške Slovence mogoče popraviti vsa grozodejstva.

Vsa res niso dokazana. Pa je mar to čudno? Zdi se mi, da ne, saj so vse najbolj obremenilne priče pobili, v 40 letih jih je veliko pomrlo, otroci pa k sreči pozabljajo. Svojci žrtev in priče mučenja pa tega ne bodo pozabili nikoli. In prav je tako. Krvoloki in morilci ne morejo in ne smejo postati enakopravni člani naše družbe, saj bi ob prvi priložnosti ponovno postali zveri.

REZKA PETRIČ
Cesta na Markovec 23
Koper

Nerazdeljena Naša obramba

Pred časom sem se namenoma ustavil v domu krajevne skupnosti na Vrhniki, a ne toliko zaradi klavrnih klubskih prostorov, ki jih skušajo oživiti navdušenci iz vrst vrhniške mladine, ampak predvsem zaradi grmade revij, ki že dolgo samevajo v hodniku doma. Od mojega zadnjega obiska pa do danes se je na njih nabrala »smetana« prahu. Zadnjič sem jih skušal spraviti v denar za star papir, a jih je bilo preveč – bi moral priti z vozičkom ponje. Sprva nisem niti vedel, da te revije niso za star papir, šele kasneje so mi povedali, da pač morajo biti tam, baje kot nekakšno ogledalo občine Vrhnika. Gre za Našo obrambo, in sicer za posebno izdajo, namenjeno usposabljanju civilnega prebivalstva, ki pa žal že nekaj mesecev sameva v temačnem hodniku, ker jo ljudem preprosto ni nihče razdelil. Prepričan sem, da uredništvu Naše obrambe ni samo do prodane naklade oziroma do denarja, ki ga je moral odšteti oddelek za ljudsko obrambo na Vrhniki, ampak da prispeva k resničnemu usposabljanju občanov in jih seznanja o obnašanju v primeru vojne.

Žalostno je, da si je od vseh slovenskih občin samo Vrhnika privoščila tak spodrsljaj in da ni izpolnila zaupane naloge. Poleg tega imamo v naših vrstah precej tako imenovanih »francozov«, saj za nastalo situacijo noče nihče odgovarjati. Tako Vrhničanom množično naročena posebna izdaja revije Naša obramba ni prinesla nobene koristi, ker jo preprosto ni nihče razdelil. Škoda. Po drugi strani se občinsko glasilo Naš časopis preprosto norčuje iz ljudi, ko jih v zadnji številki poziva in se šopiri z veliko naročilnico, češ občani naročite se na revijo Naša obramba, ki jo mora imeti skoraj vsaka družina. Tam piše, da jo mora imeti vsaka družina, a raje ne bi citiral. Ne razumem, da ob takem pozivu urednikova kamera nima smisla za »drobne pozornosti«, in bi objavila še drugo plat medalje, ki se ljudskim očem skriva v hodniku doma krajevne skupnosti. Ni ga komentarja ker ga nihče ne upa napisati, ker noče biti nihče navzoč tam, kjer bi bilo dobro biti. O tem problemu smo spregovorili tudi rezervni vojaški oficirji, toda naša opozorila so bila očitno »pljunek v morje«.

Kljub temu je rešitev preprosta. Nobenih izrednih sej ni potrebnih, čeprav vem, da še bodo. Revijo Naša obramba, ki smo jo zanemarili, bi ponudili osnovni šoli in jo razdelili otrokom družin, ki je doma nimajo. Tako bi revijo koristno porabili in bi zagotovo pritegnili še kakšnega naročnika. Jaz bi to storil, če bi smel. Toda ne; nekdo si je pač omislil, da mora biti grmada Naših obramb tam, kjer je. Je mar za takega človeka prostor v političnem vrhu neke občine? Ali je to način, kako uresničevati politiko stabilizacije? To je sramota, za katero se mora poiskati krivca in mu izreči primeren politični ukrep.

Tudi sicer je usposabljanje občanov Vrhnike za SLO in DSZ padlo pod pričakovanja, tu mislim predvsem na mesto samo. Slabo udeležbo ljudi na predavanjih opravičujejo z njihovo skromno zavestjo. Resnica pa je, da gre za slabo organizacijo, saj so celo vabila napisana v nemogoči obliki. V Dragomerju je enega naših predavateljev nekdo vprašal: »Kdo bo pa tebe poslušal?« Zanimivo je, da so na dan predavanja v tej krajevni skupnosti imeli sestanek hkrati še člani ZK pa gasilci itd., tako da je bila udeležba na vseh straneh nemogoča. Predavateljev se ne pošilja redno na usposabljanje, jaz pa, kot še mnogi drugi, ne bom odpustil, da me bo učil in ocenjeval moje vojaško znanje nekdo, ki zna še bistveno manj od mene. Takih »pametnjakovičev« pa na Vrhniki žal ne manjka. Po okoliških vaseh, kjer imajo kmetje obilo dela, je bilo več zanimanja za usposabljanje in sodelovanje kakor v mestu, koder šepa organizacija. Vabila za usposabljanje mentorjev oziroma predavateljev ostajajo v predalih, celo zaprta, in to v predalih ljudi, ki so prvi odgovorni za oblikovanje ustreznega predavateljskega sestava.

Še bi lahko kaj napisal, pa nočem. Sram me je namesto tistih, ki bi jih moralo biti, a jih ni niti najmanj. In v primeru vojne, katere si resnično ne želim, bom pač moral biti – pa ne le jaz – pod poveljstvom tistih, ki že v miru ne znajo poveljevati, oziroma to počnejo v škodo ljudstva. Žalostno je, da so oni naši in moji poročniki, kapetani in majorji, in če bi moral izvrševati njihova nerazumljiva povelja – na srečo pa se srčno zavedam, da sem na vsakem koraku pripravljen stopiti v boj za Titove ideale in umreti za svobodo naše domovine –, če ne bi bilo te moje zavesti, potem bi tem vrhniškim tovarišem še danes vrnil svoj težko pridobljeni čin.

FRANCI TRŠAR
Idrijska c. 25
Vrhnika

Odmev na Pohod na Kuk

20. štev. TV-15

Pisec članka z gornjim naslovom je opisal pohod učencev sedmih in osmih razredov osnovne šole Briško-beneškega odreda z Dobrovega v Goriških Brdih. Pohodnikom je tedaj ob koči na Livku spregovoril tovariš Franc Črnugelj-Zorko. Taki pohodi so zaželeni, saj pomenijo obujanje spominov iz NOB. Pri tem pa smo dolžni biti pravični do sebe in dovolj kritični do nasprotnikov NOB. Nedvomno je pisec članka verno povzel besede nekdanjega komisarja BBO. Govornik je najprej prikazal bojno pot enote, po kateri nosi osnovna šola ime. To je vsekakor prav, presenetila pa me je njegova trditev o belogardističnem gnezdu v Dolnjem Cerovem. V tisti vasi je sicer obstajalo sovražno gnezdo, če ga tovariš Črnugelj želi tako imenovati, ni pa bilo belogardistično. Zadeva v zvezi s tem ima globlje korenine in sega v čase, ko so fašistične oblasti v Italiji za vsako ceno hotele potujčiti naše ljudstvo. Ti »strokovnjaki« so uporabljali tudi najbolj nizkotna sredstva za dosego svojih ciljev. Takrat so se v Dolnjem Cerovem pojavili elementi, ki so začeli uničevati kmetijske pridelke domačinom. Skoro vsak teden je kje gorelo, na več krajih so bile porezane trte ali sadno drevje. Tudi krompir in koruzo so uničevali neznanci. Pred njimi niso bili varni niti prašiči v nekaterih hlevih. Zanimivo je, da so tako škodo trpeli le slovenski kmetje, čeprav je bilo v okolici tudi nekaj italijanskih priseljencev. Domačini so tedaj organizirali nočne straže, vendar niso mogli storilcem do živega. Tako so se organizirali tamkajšnji kmetje, ker je bila fašistična policija neučinkovita, čeprav je zadevo raziskovala polnih devet let. Omenjena skupina hudodelcev je pozimi leta 1940 zažgala podružnično cerkev sv. Lenarta v Dolnjem Cerovem. Prizadevni domačini so takrat preprečili večjo škodo. Karabinjerji so v naslednjih dneh dobili pod cerkvenim zidom posodo, v kateri so storilci prinesli s seboj bencin. Osumljence so tedaj priprli, a so jih kmalu odpustili zaradi pomanjkanja dokazov, ki pa so jih gotovo imeli v rokah.

Po razpadu fašistične Italije so se storilci kaznivih dejanj najprej potuhnili, nato pa začeli previdno izdajati pristaše OF. Torej so prešli od enega delodajalca k drugemu.

Komandant obveščevalnega centra 9. korpusa, tovariš Boris Makuc-Nikita, je na dan poboja talcev v Gornjem Cerovem izvedel zanimive stvari v zvezi z izdajo. To so bile sicer domneve, ki pa se jih je splačalo preveriti. Toda delovne naloge so ga vodile drugam, zato je zadevo prepustil 1. sabotažnemu vodu Briško-beneškega odreda, ki so mu domačini rekli kar Udarna četa. Ta enota je v dobrih štirinajstih dneh imela zlikovce v rokah. Tako so trije nepridipravi prišli pred prvo redno ljudsko sodišče v tej pokrajini, ki jih je na podlagi obtožnice obsodilo na smrt. Obsojenci niso pripadali belogardistični organizaciji, temveč so služili umazan denar na škodo poštenih domačinov. Po izvršitvi smrtne obsodbe so se ljudje v kraju in po okolici oddahnili. Odtlej so nemoteno obdelovali svoja polja in podpirali NOB brez bojazni, da jim bo kdo lahko škodoval.

Problem, ki sem ga bežno opisal, raziskujem že nekaj let. Upam, da mi bo uspelo v kratkem popolnoma razčistiti zadevo. Menim, da ni dopustno dajanje pavšalnih negativnih naslovov skupinam ali posameznikom, ki niso sodelovali v NOV ali jo celo kakorkoli ovirali. V NOB in ljudski revolucijo so se dogajale prijetne in manj prijetne stvari. Njuno vlogo in moč preučuje zgodovina, ki mora biti natančna v ocenjevanju številnih resnic, kajti med njimi je le ena prava. Povsem mirno lahko trdim, da Brici niso imeli z belogardizmom nič skupnega in bi ga tudi ne trpeli v svoji sredi. Bili so enotni v NOB, kot niso bili nikoli prej, saj niso imeli v tem boju kaj izgubiti. Negativne posameznike je pohodil revolucionarni čas, na katerega smo in bomo vedno ponosni.

NIKOLAJ PRINČIČ

Zloraba spomina na Tita

Nedeljski dnevnik in mariborski tednik 7-D sta septembra letos hkrati začela objavljati nadaljevanko Kako smo varovali Tita, ki sta jo napisala Beograjčana M. Adamović in D. Milošević. Po nekaj nadaljevanjih je 7-D moral prekiniti z objavljanjem nadaljevanke, ker jo je menda Nedeljski prej odkupil.

Nadaljevanka, ki je tako bralcem kot uredništvu veliko obetala, je od začetka do zdajšnjih sumljiva po svojem namenu. Sumljiva zato, ker smo bralci pričakovali pričevanje spominov koga od ožjega spremstva iz doslej objavljenega pa je razvidno, da beremo zbiro raznih dogodkov na različnih krajih in v državah, tudi od tam, kjer Tita takrat ni bilo, in smo jih pred leti že brali.

Vse do tu ne bi bilo toliko zamere, če ne bi opazil, da se pisca za dosego svojega (kakšnega, naj pojasnita) namena poslužujeta senzacionalističnih izmišljotin in te izmišljotine so povezane z imenom tovariša Tita. Tako hudih obtožb si ne bi upal zapisati, saj se zavedam svoje odgovornosti, če ne bi razpolagal s trdnimi dokazi, da s pregrešno fantazijo povprečnega pisca zavajata bralce.

Oglejmo si tretjo nadaljevanko (Nedeljski, 3. oktober 1982) z naslovom: »Presenečenje opolnoči« in podnaslovom: »Kljub poostrenemu nadzoru je 19 diverzantom uspelo priti čez mejo, vendar so jih naši obveščevalci ves čas zasledovali in končno tudi zajeli.«

Naj spomnim bralce: gre za dogodke poleti 1947., ko sta bila na Bledu predsednika Tito in Dimitrov. Pisca opisujeta spomine komandirja čete Vasiljeviča, ki se je s poveljstvom čete namestil v zakotni hribovski vasici Leše v tržiški občini in vojaki njegove čete so postavljali zasede ter patruljirali proti Tržiču in v okolici Leš. Moja mati Katarina je bila Špornova iz Leš, zato mi je vas in vsa njena okolica zelo dobro znana. Tudi tistega poletja sem bil nekajkrat v Lešah.

Tedaj sem bil aktivni oficir v bataljonu 2. divizije KNOJ, ki je bil tistega poletja prav zaradi bivanja tovariša Tita na Bledu premeščen v Zgornje Gorje, 5 kilometrov od Bleda. Ena naša četa je bila na Pokljuki, ker sta se Tito in Dimitrov odpeljala tudi na to čudovito gorsko planoto.

Vse to opisujem le zaradi tega, da bi bralce seznanil, da sem bil kot oficir mnogo bliže Bledu kot Vasiljević.

Kako je mogoče, da nihče od nas nikoli ni slišal za tiste ujete diverzante, ki so nameravali opraviti tako strahoten atentat, in kako je mogoče, da so jih potem v Ljubljani zaslišali in obsodili na daljše časovne kazni. Smo bili partizani, dve leti po vojni, še polni gneva na sovražnike raznih barv, tako dobrodušni samaritani, da nikogar od teroristov nismo obsodili na smrt.

Naj se spomnimo, kako sta pisca opisala vest o diverzantih:

»Vrata komande so se nenadoma odprla. Med vrati se je pokazal obris obveščevalnega častnika Stojana Jovanovića.

Vasiljević je bil presenečen, iz polsna pa ga je dokončno prebudil Jovanovićev glas: »Kaj spiš, boga ti tvojega?!«

Nenavadni ton v njegovem glasu je Vasiljevića znova presenetil. Najprej je mislil, da se Stojan šali, kot je imel navado...

»Takoj vstani! Razglasi preplah!« je strogo dejal Jovanović.

»Tedaj mi je postalo jasno, da se dogaja nekaj resnega,« se spominja Vasiljević.

»Kaj ne veš? Banda je prešla mejo!« je rekel Stojan...«

Od tu dalje zvemo, »da se je zvečer iz Celovca prikradla skupina 19 diverzantov. Prav na tem sektorju so šli čez cesto Tržič-Begunje...«

In kako so naši obveščevalci odkrili skupino. Enostavno; spremljali so jo po radiu, ker je skupina diverzantov imela močno radijsko oddajno postajo, s katero se je pogovarjala s svojimi šefi v Celovcu. Kdo bi si po toliko letih mislil, da so imeli Angleži tako nepoučene (prostaško rečeno: neumne) obveščevalce! Kar od Celovca naprej so vključili oddajnik in pripovedovali, koliko jih je, kam gredo, kje bodo prestopili mejo, koga bodo ubili...

Kdo še danes verjame takšni nesmiselnosti?

Pisca nam tudi povesta, da je bil vodja skupine Boško Ahadjić, naš bivši obveščevalni oficir, ki je bil vse do tik pred koncem vojne v narodnoosvobodilni vojski. Med sklepnimi operacijami v Sloveniji je padel v roke sovražniku in le-ta ga je najprej z mučenjem, nato pa z obljubami pridobil za intervencionistično obveščevalno službo.

Pisca: Ahadjićeve prevelike ambicije pa skromne osebne zmožnosti mu med častniki, ustaši in belogardisti v Avstriji niso dajale druge možnosti, da se oprime izdajalstva. Prav njega je Stojan Jovanović zalotil med spanjem v samotni hiši pri Brezjah...«

Na moje stroške naj pride Jovanović na Brezje in naj mi pokaže, kje je zajel vodjo teroristov Ahadjića. Kako da je vodja spal sam, kje so bili drugi, kje straža dobro oboroženih teroristov, izurjenih za atentat na Bledu?

Pisca nam povesta, da je dragoceno pomoč Vasiljeviču dajala Vida Švab, ki je vsak dan iz Leš hodila v Begunje na trg in tam poizvedovala, če je kdo videš kakšnega neznanca.

Le kdo od bralcev je v Begunjah videl tržnico?

Kaj se je takrat v resnici dogajalo med Begunjami, pod Dobrčo, v okolici Tržiča in tja do državne meje z Avstrijo (Ljubelj)?

Leto dni po vojni je v tržiški občini završalo: Oboroženi križarji se potikajo po gozdovih, napadajo ljudi in grozijo vsem, ki sodelujejo z oblastjo nove Jugoslavije.

Nekega julijskega dne 1946. leta se je na postaji milice v Tržiču oglasila Ivanka Meglič iz Loma nad Tržičem in izjavila:

»Sinoči okrog desetih zvečer je nepoznani moški zahteval, naj mu odprem. Ko je vstopil v sobo, je zakričal: Ugasnite luč!...«

Pripovedovala je, kaj je zahteval, ga opisala in dodala, da so bili še drugi zunaj.

Prijave so prihajale tudi na druge postaje milice (Begunje, Brezje). Enkrat so se pojavili v tej, drugič v drugi vasi.

Oktobra 1946. leta so se opolnoči oglasili pri Bohinjčevih v vasi Mlaka pri Begunjah. Preveč prostora bi porabil, če bi hotel opisati, kako je Bohinjčeva Ana leto dni kasneje (1947) preiskovalnim organom pripovedovala o tem nočnem dogodku. Pokradli so ves denar in mnogo hrane, še posebej moke in mesa, pred odhodom pa (citiram): »Govoril nam je, da so ga poslali Anglo-Amerikanci, ki pomagajo protikomunističnim borcem v domovini in tujini. Vse nam bo povrnil, ko bodo oni na oblasti. V partizanih je bil major ali polkovnik. Vem, da je omenil neki višji čin. Zaprt je bil zato, ker je bil z ljudmi dober in jim pomagal, a je ušel...«

Strah ima velike oči in tudi ljudje so videli več križarjev, kot jih je v resnici bilo. Dejansko je v obdobju 1946/47 delovala na območju Tržiča križarska tolpa treh domačinov. Vodja teh je bil Franc Ahačič iz tedanje Sv. Ane nad Tržičem (zdaj Podljubelj), rojen 21. septembra 1927. leta. Že kot 16-letni fant je delal za NOB in postal skojevec. Januarja 1944. leta je šel v partizane in bil nekaj časa tudi pri VOS, po vojni pa kurir OZNA v Ljubljani. Drugi pajdaš je bil Franc Lauseger, po družinski veji Korošec. Po prvi svetovni vojni so se naselili na Kalu nad Kofcami. Oče je bil lovski čuvaj pri baronu Bornu.

Iz te družine so bili v partizanih trije bratje, četrti je bil aktivist, in je Gregor kot partizan padel blizu doma.

Franc Lauseger je bil partizan od leta 1943 in po vojni tudi kurir OZNA, konec leta 1945 pa je pobegnil iz JLA. Tedaj sta se z Ahačičem srečala v neki tržiški gostilni in se zmenila za skupno terorističnо avanturo. Tretji je bil Karel Ogris, ki pa je bil bolj plahe narave in je bil le redkokdaj skupaj v akciji, od katere se je tudi sam ločil. Ta trojka je večkrat prešla ilegalno čez mejo na Ljubelju, kar jim ni bilo težko, saj so bili domačini in tudi partizanili so v teh krajih. S kom vse so se povezali v Celovcu, je še vedno uganka.

V noči od 5. na 6. november 1946. leta sta Ahačič in Lauseger vdrla v prostore krajevnega narodnega odbora Sv. Ana. Okoli 200 kilogramov težko železno blagajno sta zvalila v bližnji jarek, po katerem teče potok Mešenik. Blagajno sta nasilno odprla in iz nje vzela 68.071 dinarjev, kar je bilo mnogo za tiste čase za tako majhno in revno gorsko vas.

Zjutraj je vojaška patrulja, ki jo je vodil obveščevalni oficir 2. divizije KNOJ, zastavnik Franc Bokal iz Šentvida pri Ljubljani, prišla do sveže sledi, ki je vodila v strmo, skalnato in zasneženo pobočje. Previdno so se vzpenjali in kmalu v strmih skalah zagledali dobro zakrinkan bunker. Niti najmanj niso dvomili, da je to bunker bande Ahačič-Lauseger, le tega niso vedeli, koliko jih je to jutro v njem. Bokal je enega vojaka poslal po pomoč, potem se je z oficirjem UDV okraja Kranj Boštjančičem na nekaj metrov približal bunkerju, iz katerega je odjeknil strel in ga zadel v čelo. Bokalovo truplo se je valilo sto metrov po pobočju, zločinca pa sta pobegnila.

Marca 1947. leta je obveščevalni oficir KNOJ Jože Pintar iz Breznice v jeseniški občini prišel s patruljo do neke hiše v Sv. Ani (Podljubelju). Vojakom je rekel, naj malo počakajo, da pogleda, kako je pri sosednji hiši. Bilo je zvečer in že temno. Skozi okno Megličeve hiše je opazil Ahačiča in gospodarja, kako sedita za mizo in pijeta žganje. Potihoma se je vrnil po patruljo in obkolili so hišo, toda Ahačič je slišal šum, in se medtem skril na podstrešju. Med iskanjem je Jože Pintar zlezel na podstrešje, kjer ga je Ahačič tako kot Bokala ustrelil s pištolo v čelo, potem pa brez praske zbežal skozi obroč vojakov.

Franca Lausegerja je vojaška patrulja ubila 21. aprila 1947. leta, Franca Ahačiča (pisca sta ga prekrstila v Ahadjića) pa so oktobra istega leta ujeli v sorodnikovi hiši v rojstni vasi Sv. Ani. Potem so aretirali vse vaščane, ki so pomagali bandi in jih dvanajst obsodili na zaporne kazni (to so tisti zloglasni teroristi, o katerih pišeta pisca nadaljevanko), Ahačič pa je bil decembra 1947. leta obešen v Ljubljani.

Razumljivo je, da so zaradi takšnega stanja v tržiški občini in na meji z Avstrijo v okolici Ljubelja naši varnostni organi morali okrepiti zasede in patrulje v smeri Ljubelj–Bled, in zato je Vasiljević bil v vasi Leše. Vendar ta banda niti najmanj ni razmišljala o kakem atentatu na Tita in Dimitrova, saj je bil poleti Ahačič že brez pajdašev in izgubljeni volk-samotar.

Nobene druge bande poleti 1947. leta ni bilo na območju Tržiča (in Leš). Pisca sta o tej bandi nekaj slišala, sanjala in tako je v njuni domišljiji zrasla teroristična banda.

Zakaj pisca zapisa »Kako smo varovali Tita« povezujeta Titovo ime v zvezi s to bando in zakaj sta si izmislila 19 teroristov, ki naj bi iz Celovca prišli čez mejo? Ali ni to kupčija za boljšo prodajo pisanih spominov in pri tem hudo zlorabljeno Titovo bivanje na Bledu, saj je vendar Titovo ime zaščiteno z zakonom.

Slika generala Milana Žeželja ob tej nadaljevanki naj bi bralce prepričala o verodostojnosti napisane zgodbe. Ali ni bila v tem primeru tudi s tem namenom zlorabljena generalova slika?

Okrnjena je tudi čast varnostne službe, ki jim takšna hvala, zasnovana na lažnih »podvigih«, ni potrebna, ker je resničnih dovolj.

Pričakujem, da bosta pisca bralcem pojasnila, kako je bilo s tistimi 19 teroristi in naj odgovorita na ta moj protest zaradi kupčijske zlorabe zapisanih spominov na Tita.

Jože Vidic

Miloš Rutar

NARODNI HEROJI 4

★★

PREDVOJNI ŠPORTNIKI

Drzne akcije ljubljanskih vosovcev

Heroj Franc Stadler-Pepe je bil vsestranski športnik – Podvigi ilegalcev – Množični pohodi v spomin na junaško Ljubljano

Franc Stadler-Pepe

Franc Stadler-Pepe, namestnik komandanta divizije VDV, pri pregledu varnostnikov jeseni 1944 na Štajerskem

Franc Stadler-Pepe je bil rojen 1915 v Šiški. Končal je štiri razrede gimnazije in dvorazredno trgovsko šolo. Zaposlen je bil v poštni hranilnici v Ljubljani.

Že od šestega leta dalje je telovadil v Svobodi in kasneje v Sokolu – Šiški. V Iliriji je tekmoval kot atlet, bil je uspešen skakalec v vodo in treniral je boks.

Povezal se je s skojevcem Zvonkom Runkom in postal član borbenih grup. Bil je član kvartnega odbora OF, v VOS ga je sprejel komandant teh skupin v Ljubljani Franc Ravbar-Vitez. Sodeloval je v mnogih oboroženih akcijah in bil namestnik komandanta varnostne službe za Ljubljano. Od novembra 1942 je bil komandant Narodne zaščite za Ljubljano, do odhoda k partizanom junija 1943. V partizanih je bil namestnik komandanta divizije VDV in šef odseka za Slovenijo.

Po vojni je bil Franc Stadler-Pepe kot podpolkovnik UDV v spremstvu predsednika Tita na njegovih potovanjih miru po svetu.

Franc Stadler-Pepe je danes glavna gonilna sila odbora Po poteh partizanske Ljubljane in njegov dolgoletni predsednik. Za heroja je bil razglašen junija 1952.

Vsa leta pred vojno je Franc Stadler preživel med športno mladino zavedne in napredne Šiške. Ko je odslužil vojaški rok, je dobil stopnjo rezervnega inženirskega podporočnika. Zaposlil se je v takratni poštni hranilnici na sedanji Cankarjevi ulici v Ljubljani. Izpopolnil se je v finančni stroki.

Medtem je počasi zorel v človeka naprednih pogledov na družbo. Še v deških letih je telovadil pri Svobodi, ki so jo oblasti kmalu razpustile, ker je bila pod vplivom komunistov. Potem je telovadil pri Sokolu v Spodnji Šiški. Veliko se je družil z Runkovimi fanti, zlasti z Zvonetom, kasnejšim narodnim herojem. Tudi potem, ko je Zvone moral izstopiti iz Sokola in je postal član Zveze komunistične mladine ter bil izključen iz vseh srednjih šol v državi. Od njega je že pred vojno dobival ilegalni komunistični tisk.

Med vosovci

Najbolj pogumni in zavedni člani borbenih skupin so bili med vojno vključeni v varnostno obveščevalno službo, ki je znana po najbolj drznih akcijah. Med njimi je bil tudi Franc Stadler-Pepe, ki se prvega leta okupacije takole spominja: »Kako smo delovali? Vsako sestajanje po hišah je bilo strogo ilegalno. Tudi imena so bila ilegalna. Pravzaprav pa nam niti niso bila pomembna. Pomembne so bile akcije. Delali smo v manjših skupinah in niti nismo hoteli vedeti, kdo vse sodeluje pri neki akciji. To je bil eden od varnostnih ukrepov konspiracije. Večkrat pa si moral kar sam v akcijo. Vsako srečanje se je začelo s poprej dogovorjenim geslom. Z njim si dobil vse brezplačno. Z geslom si prišel k frizerju, če je bilo potrebno s pričesko ali brki spremeniti zunanjost, geslo ti je odprlo pot do fotografa, če si rabil fotografijo za ilegalno legitimacijo, s katero si lahko prišel čez žico, ali pa k okulistu Zajcu, ki te je spremenil z očali, seveda brez dioptrije. Geslo je poznal tudi krojač Mavrič, v centru mesta, če si rabil obleko.«

Preiskave mestnih delov kot tudi manjše nenadne racije po ulicah so pomenile dodatno nevarnost. Toda ljudje so pokazali velikokrat neverjetno iznajdljivost, kje in kako se je mogoče skriti. Nekateri so se skrili v grobnici klerikalnega politika dr. Korošca, eden izmed varnostnikov pa se je v sili skril celo v golobnjak.

Za mnogo akcij so dali mladinci iz Spodnje Šiške v začetku pobudo kar sami. Tako sta Franc Stadler in Janez Krpan v Štefanovi ulici pred nosom Italijanov na najvišji smreki izobesila državno zastavo, s Stanetom Runkom-Mišom sta izkopala vojaški puški in municijo in vse odnesla mimo italijanskih straž. Stadler je sodeloval pri zaplembah orožja, dvakrat je bil v akcijah pri reševanju organizacijskega sekretarja CK KPS Toneta Tomšiča, ki žal nista uspeli, nadalje pri hišnih preiskavah belogardistov in plavogardistov v Ljubljani. Pred odhodom k partizanom je bil Franc Stadler komandant Narodne zaščite za Ljubljano.

Športniki so brez težav premagovali partizanske napore

Franc Stadler je bil vsestranski športnik. Sprva je telovadil v delavskem telovadnem društvu Svoboda, ko pa so to društvo raz-

»Od Gubca do Lacka«

Sem železničar in španski borec, zato je ostala meni dolžnost, da povem nekaj misli ob odkrivanju spomenika železničarjem-španskim borcem, postavljenem v galerijo kiparskega tabora »Od Gubca do Lacka« v Vidmu ob Ščavnici.

Galerija »Od Gubca do Lacka« je ena izmed številnih likovnih galerij na prostem širom Slovenije, toda edina z izključno revolucionarno tematiko, ki ponazarja tista obdobja slovenske zgodovine, v katerih so se naši ljudje masovno in z orožjem uprli zatiranju in odrekanju osnovnih človeških pravic, ter za prijateljstvo med vsemi delovnimi ljudmi dobre volje na tem našem majhnem, lepem planetu; za človeško dostojanstvo, za svobodo in kruh. Tako so storili z Gubcem v kmečkih uporih, tako tudi kasneje v NOB, ki jo v naslovu te galerije ponazarja ime narodnega heroja iz teh krajev – Lacka in tako smo storili tudi mi v Španiji.

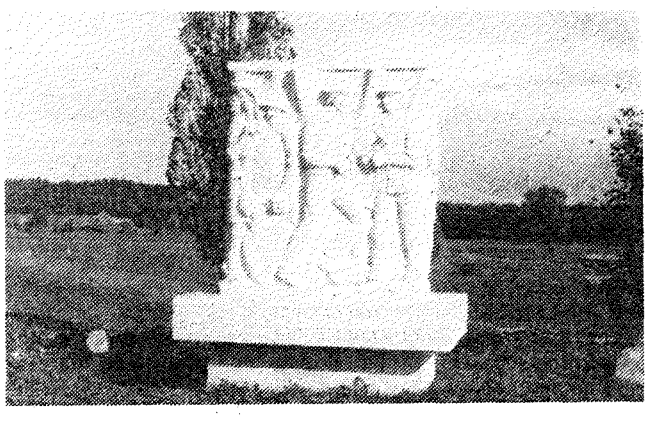

V tej galeriji stoji že nekaj kipov, postavljenih v spomin na španske boje. Opozarjajo na čas, ko je leta 1936 general Franco na čelu reakcionarnih sil Španije in ob takojšnji pomoči fašistične Italije in nacistične Nemčije pričel boj proti španskim narodom, ki so si združeni v ljudski fronti na volitvah priborili več svobode in večjo pravičnost. Njihov boj za ohranitev pravice so takrat s simpatijami spremljali svobodoljubni ljudje pri nas in širom sveta, tembolj ker so doumeli, da dogodki v tej, do takrat za nas odmaknjeni in tuji deželi niso le upor španskih generalov proti Republiki, ki je do tedaj vladajočemu razredu odreklo njegove privilegije, pač pa da je ta dežela ob tej priliki uporabljena tudi kot poligon za prvi obrožen udar fašizma in svetovne reakcije, da zavlada svetu. Boj španskih branilcev Republike smo zato sprejeli kot svoj lastni boj in samoumevno je bila naša neposredna pomoč branilcem demokracije in svobode – Špancem. Tako smo se skupaj z enakomislečimi ljudmi iz 53 dežel Evrope in Amerike uvrščali v vrste prostovoljcev španskih mednarodnih brigad, ki so bile edinstven primer aktivne mednarodne solidarnosti v svetovni zgodovini.

Jugoslovani smo sodelovali s skoraj 1700 borci, med katerimi smo bili v relativno visokem številu tudi Slovenci. Seznam le-teh, katerim smo prišteli tudi visoko število slovenskih borcev – tujih državljanov iz takrat – in delno še danes odtujene Primorske, Beneške Slovenije in Koroške, zajema 634 imen slovenskih »Špancev«, od katerih je v Španiji padlo 241 kamaradov, 55 tovarišev pa je kasneje v nadaljevanju boja padlo in umrlo v NOB, v zavezniških vojskah in v fašističnih taboriščih.

Železničarji, ki so bili vedno in povsod v svetu med najbolj naprednimi v delavskem gibanju, so v celoti izpolnili svojo dolžnost tudi v španski državljanski vojni. Vzporedno z nami na fronti so bili španski železničarji boj na svojih delovnih mestih, brez počitka in nenehno pod udarom bomb premočne fašistične aviacije, tako kakor v drugačnih okoliščinah železničarji v času NOB pri nas in tudi drugod v gibanjih odpora. To znamenje zato ni le spomenik železničarjem, ki so se tako ali drugače borili v Španiji, temveč priznanje vsem železničarjem in njihovi mednarodni solidarnosti. Zato ni slučaj, da so na pobudo Ivana Krefta sodelovali pri njegovem oblikovanju s svojim mentorjem – akademskim kiparjem tov. Prokofjevom – dijaki železniškega šolskega centra v Ljubljani, ki delajo v likovnem krožku železničarskega KUD »Tine Rožanc«. Vse to pa so lahko storili le ob izrednem razumevanju ter moralni, materialni in tehnični pomoči Železniškega gospodarstva z njenim zavodom za investicije v Ljubljani, torej s pomočjo vseh naših železničarjev.

Na kraju želim dodati le še opravičilo španskim borcem zaradi zelo skromne udeležbe na tem slavju. Znano je, da je bila pred dnevi zaključena skupščina Jugoslovanskih španskih borcev, ki je bila takrat v Ljubljani. Ker pač nismo več »rosno mladi«, se je skupščine zaradi bolezni in podobnih vzrokov udeležilo le polovica še živih tovarišev, pa tudi večina leteh ne bi zmogla dodatnega napora, ki bi bil ob neugodnih prometnih razmerah potreben za prihod v kraj. Vsi pa vam sporočajo svoje dobre želje in tovariški pozdrav.

Vlado Makuc

Voljo do življenja ohranja ob mladem rodu

V novem naselju Jagodje, ki se razprostira po hribovitem terenu, od koder je čudovit razgled na mesto Izolo, na plavo Jadransko morje in Tržaški zaliv, je domovanje jubilantke – osemdesetletnice Terezije Žnidaršič, aktivistke OF in partizanske mame. Jesen svojega življenja preživlja pri hčerki Albini in zetu Francetu Bolhi. Pod težo let, težkega življenja, neutrudnega dela in prestani bolezni se ji je hrbet malce skrivil, njen obraz pa je svež in izraža polno volje do življenja, skrbi in ljubezni za svoje otroke, vnuke in pravnuke, ki so se na njen praznik ljubeče zgrnili okrog nje. Tudi borci NOV iz KS Jagodje in članice sveta za družbeno in ekonomsko-politični položaj žensk pri občinski konferenci SZDL Izola, so ji skupaj s članico odbora notranjskih aktivistov OF prišli čestitat ob jubileju.

Terezija Žnidaršič

Terezija se je rodila 19. septembra 1902 v Ložu na Notranjskem, kot zadnja od petih otrok v družini malega kmeta. Leta 1927 se je poročila z delavcem, ki je bil zaposlen pri veleposestniku. Skromno najemniško stanovanje sta si uredila v vasi Markovec. V zakonu so se jima rodili štirje otroci, skromen zaslužek pa je nosil domov samo mož Lojze.

V upanju za večjim zaslužkom je mož Lojze odšel leta 1937 v Francijo, kjer ga je zatekla vojna vihra. Terezija se je sama ubijala z otroki.

Družila se je z ženami naprednih delavcev, tesno vez pa je že od otroštva gojila s svojim nečakom Janezom Hribarjem, ki je že zgodaj postal simpatizer in potem član KPS. Ta je s svojim vplivom in naprednimi marksističnimi idejami tudi njej širil politična obzorja. Ko je Hribar odšel v ilegalo junija 1941, se je stik med njima še povečal. Vključil jo je v narodno osvobodilni boj. Postala je vez med njim in prvimi aktivisti OF v Loški dolini, postala je njegova kurirka in obveščevalka, Skrbela je za hrano in obleko. Vse več drobnih, a zaupnih nalog je opravljala, postala je člen v verigi OF, ki se je neprestano širila in jeklenela. Ni pomišljala, če je bilo treba opraviti nevarno delo, pomagati ranjenemu borcu, ga skriti pred sovražnikom, zakriti nevarne sledi pred sovražnimi zasledovalci ali pa prenesti zaupen material skozi sovražno postojanko. Skupaj z vaščani je stala pred naperjenimi puškami domobrancev, ki so hoteli zvedeti, kdo je streljal na njihove pripadnike in kje so pokopani. Pa nihče ni ničesar izdal.

V mali vasici Markovec so se že leta 1941 ustavljali prvi aktivisti KPS – ilegalci, prvi partizani, ki so netili plamen upora po vsej dolini. Iz Markovca je izšlo več prvoborcev – komunistov, ki so dobili vso podporo pri vaščanih. Tako so bile med prvimi ustanovljene politične organizacije kot KPS, odbor OF, skojevski aktiv, odbor SPŽZ, maja 1942 pa že izvoljen NOO. Mama Terezija, čeprav po postavi bolj majhna in šibka, tiha in skromna, pa je s svojo močno voljo, prepričljivo in preudarno besedo vplivala na druge, posebno na žene in mladino.

Tako kot mama, sta se v aktivno delo zgodaj vključila tudi njena otroka. Albina je bila sprejeta v SKOJ maja 1941. Decembra istega leta so jo še s tremi skojevkami aretirali belogardisti in jo kljub mladoletnosti (ni še izpolnila 15 let), obsodili na 8 let zapora. Še mlajši – sin France je bil komandir pionirske čete takoj ob ustanovitvi. Potem je postal član skoja in član Narodne zaščite.

Minila je druga svetovna vojna, ki je zapustila mnogo gorja tudi v Loški dolini.

Mama Terezija je poleg gospodinjstva opravljala še razne politične dolžnosti kot članica KPS v odboru AFŽ, RK in drugod.

Leta 1955 sta se z možem preselila v Izolo, kjer sta že prebivali hčerki. Tu se je Terezija posvetila skrbi in vzgoji mladega naraščaja, pri zaposleni hčerki Albini je vodila gospodinjstvo, dokler ji je zdravje dopuščalo. Leta 1961 ji je umrl mož. Še ni prebolela te hude izgube, ko je prišel drugi udarec s smrtjo dragega nečaka, narodnega heroja Janeza Hribarja. Tiho še danes preboleva to izgubo. A čas celi rane! Njej jih celi mlado pokolenje, rojeno iz njene krvi. Raziivi se, ko jim pripoveduje o hudih časih, in pri tem želi, da bi bilo mlademu rodu prihranjeno gorje, ki njeni generaciji ni bilo.

Mara Garželj

pustili, je pristopil k Sokolu v Spodnji Šiški, v športni kolektiv, ki je dal pozneje mnoge organizatorje OF, skojevce, vosovce in partizanske borce.

V poletnih mesecih so se šišenski mladinci shajali na Savi pod črnuškim mostom, pa pri Šternu, drugič spet v Tomačevem, kjer so igrali odbojko. Franc Stadler pa je bil tudi dober telovadec in je v Beogradu uspešno končal prednjaško šolo in si pridobil naziv učitelja telesne vzgoje. »V telovadbi, ki je bila kombinirana z atletiko, sem dosegel kar dobre rezultate, ker sem tudi dobro metal disk in kroglo ter skakal v daljavo in višino. Sploh pred vojno v športu ni bilo ožje specializacije. Vsi smo telovadili, igrali nogomet, odbojko, namizni tenis, tekmovali v atletiki in zahajali v gore. Uspešen sem bil tudi v skokih v vodo. Na klubskem tekmovanju Ilirije sem v skokih z deske zasedel drugo mesto za Brankom Ziherlom in pred Francem Pribovškom-Šikijem, Madonom in Kržanom.

Sokolski plavalni tečaj pri plavalnem klubu Ilirija leta 1936. V zadnji vrsti z leve so: dr. Ivko Pustišek (drugi), Franc Lubej (tretji), Franc Stadler (peti). V drugi vrsti z leve kleči Branko Ziherl (drugi), državni prvak in olimpijec v skokih v vodo; padel v roški ofenzivi 1942.

Še kako nam je med partizanskim bojem vsestranost in telesna pripravljenost prišla prav! Ko sem bil kot namestnik komandanta bataljona v Cankarjevi brigadi, julija 1943, v boju pri Semiču hudo ranjen, (drobec granate se je zaril v pljuča, eden v hrbtenico) – sem s pomočjo komisarke Ančke Hafnerjeve sam hodil uro daleč. Ko so me odpeljali v partizansko bolnišnico v Žumberk, sem se po dveh mesecih zlizal in se vrnil v boj.«

Razpredena obveščevalna mreža

V poštni hranilnici, kjer je bil v službi, je bila večina uradništva na strani Osvobodilne fronte, tudi šef Janez Uranič. Ta je vedel, da Stadler nekje nekaj dela v OF, toda kaj dela in kje, ni vedel. Stadler je po dogovoru z njim vsako jutro prihajal v službo, se vpisal v knjigo in odšel, če je bilo treba. Ko je opravil svoje delo, se je vrnil in se spet vpisal v knjigo ter po uradnih urah mirno odšel. Z Darinko Frantar pa sta bila zmenjena, da bo obesila na zamreženo okno znak, če bi bilo v hranilnici kaj sumljivega. Že od srede 1942 ni več stanoval doma, ampak po raznih skrivališčih.

Organizacija obveščevalne službe v Ljubljani se je delila na množično, vojaško in specialno, prav tako je tudi narodna zaščita imela svojo, tako kot vse partizanske enote, vojaško obveščevalno službo. Specialna se je dokopala do mnogih važnih podatkov, toda predvsem množična zasluži izjemno pozornost. Dejansko je skoraj vsak pristaš imel odprte oči in ušesa. Prav zaradi tega je bil ves čas tako temeljit nadzor, podoben gosti mreži. Ušlo je le malo reči, važnih za naše gibanje. Specialna je potem lahko izbirala glavne cilje in se ukvarjala z njimi. Množična obveščevalna služba je bila hkrati tudi dobra šola mnogih bodočih obveščevalcev.

Izbira članov za varnostno obveščevalno službo OF je bila zelo pretehtana. Kadrovani so bili samo iz vrst partije, Skoja ali med tistimi, ki so bili tesno povezani s komunisti in preverjeni v oborženih akcijah. Poglavitna naloga vosovcev, kot jih je narod imenoval, je bila kaznovanje izdajalcev, odkrivanje sovražnikovih nakan, varovanje osvobodilnega gibanja, zbiranje informacij o sovražnih agenturah in razkrivanje domačih izdajalcev, bivših simpatizerjev OF, ki so poznali delovanje in vodilne osebnosti osvobodilnega gibanja. VOS je prodrla v okupatorjeve štabe v sam vrh politične policije, v centre bele garde in plave garde in v mnoga področja gospodarskega, političnega in upravnega okupatorjevega aparata. Od 400 ljubljanskih, slovenskih policistov jih je z OF aktivno sodelovalo okoli 300! Vosovci so iz šempetrske kasarne omogočili jeseni 1941 pobeg Francu Leskovšku s petimi tovariši, iz bolnišnice so rešili Zdenko Kidričevo, iz zaporov so s ponarejenimi dokumenti rešili Viktorja Avblja, Franceta Popita, Ivana Novaka, sredi belega dne so justificirali glavne organizatorje bele garde bana Marka Natlačena, Lemberta Erlicha, Avgusta Praprotnika, Fanuša Emmra in mnoge druge. Ljubljanska VOS OF je v prvih dveh letih okupacije napravila osvobodilnemu gibanju neprecenljive usluge.

Se nadaljuje

Ante Novak; mož, ki je iz sveta pedagogike in literature zajadral čisto drugam

Življenje ima tisoč obrazov, mnoge med njimi razkriva statistika

Kdo ve kam bi pripeljal tale pogovor, če ne bi z Antejem Novakom družno vračala krmilo pripovedi k statistiki, dejavnosti ki je večji del življenja pomenila srčiko njegovega dela in je ostala tudi v letih pokoja tisti del njegove dejavnosti, ki ga kdo drugi porabi za vrsto domačih hobijev. Pa vendar je treba vsaj bežno povedati nekaj iz tako bogatega in pestrega revolucionarjevega življenja, nekaj tistega, kar na vsakem koraku povezuje njegovo pripoved z zgodovinskimi dogodki, osebnostmi in kraji.

Iz družine šestih otrok je ostal edini živ. Sestra Mara Čeičeva, znana revolucionarka in pedagoginja, je umrla pred nedavnim; brat Jerko, znani predvojni letalec, se je 1933. leta smrtno ponesrečil (vendar je v svojem ne ravno dolgem življenju, povzročil enega od predvojnih padcev vlade). Rado Novak je s svojim polkom Hrvatov sredi vojne prešel k Rdeči armadi, pa se je potem za njim zgubila vsaka sled. Leo Novak je bil partijski organizator v Mariboru. Nemci so ga takoj 1941. leta ujeli in do smrti mučili. Mlajši brat Mirko je padel kot partizan...

V Antejevem življenjepisu revolucionarja je podatek o dvaindvajsetih aretacijah in zaporih, vse od Maribora do Mitrovice. Sloves rdečkarja mu je zaprl vrata vsakršnih možnih zaposlitev. Bil je ustanovitelj in prvi urednik mladine, za katero sam danes pravi, da je izšla proti volji PK SKOJ (ki je zastopal stališče, da mora biti mladinsko glasilo enotno za vso mladino, medtem ko je Mladina namenjala svoje prispevke predvsem mestni, šolski mladini)

Po svojem osnovnem študiju je Anto Novak pedagog psiholog. Že v svojih ranih letih ga je začela zanimati tudi statistika.

Proti koncu druge svetovne vojne ga je delo zaneslo v Glavni štab NOV in PO Slovenije, kjer je postal načelnik za propagando in kasneje član politkomisariata GŠ.

Ob misli na tisti vojni čas Ante Novak ni mogel mimo opazke o razvpitih »partizanskih brezah«, ki da je bilo toliko govorjenja o njih, le malokdo pa je spregovoril o tem, da sta revolucija in boj zahtevala prav določene vrste poezije, določene vrste prozo, ter da bi z visokodonečimi liričnimi verzi prav malo naredili za to, da di ljudi spodbujali k akciji.

Nekega dne sta me na upravi za evidenco obiskala Boris Kidrič in slovenski Američan Louis Adamič. Takrat me je Adamič spraševal: »Kako moreš Anti (tako je izgovarjal moje ime po amerikansko) ti, ki si pisatelj, zdaj premetavati številke?« Pa sem mu odgovoril, da se za vsemi temi številkami skrivajo ljudje in znoj ter da številke včasih jočejo in se drugič spet – smejijo. Seveda mu je bil moj odgovor potrdilo, da sem »še vedno pesnik«. Adamič me je potem še vprašal, če bom kar pri tem ostal. Pogledal sem proti Kidriču in rekel, da bom šel z njim, kamor bo šel. »In kje bo zadnja fronta?« me je spet vprašal. Nisem prav vedel – Morda znanost, kultura? (op. nov. Louis Adamič, ki je bil natančni spremljevalec in bralec vsega, kar je bilo v slovenskih časnikih in revijah napisanega, je srečal Anteja Novaka prvič v življenju, vendar ga je poznal po črticah v Jutru ter po drugih psiholoških zgodbah, ki jih je priobčeval v slovenskih časnikih.)

Statistika že pri partizanih

»Treba je povedati, da navsezadnje nikogar nismo ovirali v umetniškem ustvarjanju, vendar smo morali tudi od umetnikov zahtevati, da prispevajo tu in tam kakšno, denimo, borbeno pesem, risbo, skladbo. Še danes trdno verjamem, da je bila naša propaganda ena najnaprednejših, če ne najnaprednejša takrat v svetu in tudi v okviru Jugoslavije. Bila je na visoki ravni, brez grdih besed, brez prisile...«

Stranske teme, kamor je najin pogovor uhajal, so tako obsežne, da so prav gotovo vredne posebne pripovedi in posebnega sestavka. To velja za delo Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, katerega Ante Novak meni, da je v pisani besedi ostalo vse do današnjih dni le skromno zabeleženo, pa za temo o partizanskem komisarstvu, ki bi jo veljalo enkrat širše razgrniti in nenazadnje ne bi bilo napak še kdaj pogledati, kako je vendar bilo zares s tistimi partizanskimi brezami.

Končno smo le prišli do pravega vprašanja. Kaj in kdaj vas je zaneslo v statistiko?

Zame je bilo vedno osnovno vprašanje, kako natančno pristopiti k problemom. Tudi pri partizanih ni bilo osnovno vprašanje, kako doseči propagandno besedo, ampak kako nastopiti s pravimi podatki.

V bitki za Bosiljevo se je dogodilo nekaj statistično komičnega. Potem ko so naši zmagali, je bilo v poročilih dveh zmagovitih brigad, tudi zapisano, koliko orožja so zaplenili sovražniku. Ena brigada je zapisala: »Zaplenili sedem puškomitraljezov«. Druga brigada je tudi zapisala: »Zaplenili sedem puškomitraljezov.« Dobro, smo si dejali. Torej imamo novih štirinajst puškomitraljezov. Ampak, ni bilo čisto tako. Kaj se je zgodilo? Prva brigada, ki je napadla Bosiljevo, je pognala sovražnika v beg. Borci, ki so prišli do nasprotnikovega orožja, so svoje slabše orožje odložili in si oprtali vojni plen. Druga brigada, ki je prišla nekoliko kasneje, je pa pobrala odložene puškomitraljeze... Seveda se končno število ni ujemalo, ko smo želeli razdeliti na novo pridobljenih štirinajst mitraljezov...

Kar zadeva moje začetke pri statistiki, je bilo pa takole: tovariš Kidrič me je pritegnil v delo zvezne planske komisije. O statistiki ni bilo kaj prida znanega in mnogi tovariši me kar naenkrat niso več poznali, me niso pogledali, ker so mislili, da »ga je moral Ante pač močno polomiti«, da so ga dali na statistiko. To sedaj pripovedujem za šalo, bilo pa je res.

Statistika ima svojo logiko. Ni le barometer položaja skozi številke, ampak je kazalec splošnega položaja v državi. Naša jugoslovanska statistika je tam nekje do šestdesetih let zelo napredovala in bila v marsikaterem pogledu svetovni zgled. Od takrat pa zaostaja in se na nekaterih področjih ne razvija dovolj. Zaostaja v ažurnosti, natančnosti in primerljivosti podatkov. Napori za izboljšanje položaja in hitrejši razvoj statistike pri nas so izredno težavni.

Se še vedno ukvarjate s statistiko?

Leta 1963 sem zapustil uradno stitistiko in postal podsekretar v zveznem izvršnem svetu pri Borisu Kraigherju. Leta 1965 sem še organiziral svetovni populacijski kongres OZN in zasedanje mednarodnega statističnega kongreda v Beogradu, 1967. leta pa sem se po dolgih letih vrnil v Slovenijo in bil do leta 1973 direktor inštituta za sociologijo.

Torej ste takrat s statistiko prenehali?

Ne. Ves čas sem svoje delo oplajal s statistiko.

In danes, opazujete delo novih statistikov le od daleč?

Šele z upokojitvijo sem se prav »razpisal«. Razlike v razvoju republik in pokrajin Jugoslavije so tema mojega sedanjega dela.

Ante Novak skupaj s pesnikom Cirilom Kosmačem v partizanskem času

Major Ante Novak, komisar SHVPB (bolnišnic) v Žužemberku spomladi 1944. leta. Takrat še ni vedel, kakšno pot bo ubralo njegovo povojno življenje in delo.

Obsežna tema, mar ne?

Res. Obdelujem jo z mnogimi težavami. Moral sem vzpostaviti dolgoročne statistične serije, da bi prikazal pristop v pravi luči. Pri mojem delu na omenjeno temo se je pokazalo, da so se razlike v razvoju vse tja do šestdesetih let precej naglo zmanjševale, medtem ko so se po tem obdobju ponovno začele odpirati in bodo potrebni veliki napori, da jih bomo sisistematično zmanjševali.

Še vedno so aktualni podatki zadnjega popisa prebivalstva.

Kakšna so vaša opažanja na tem področju?

Še vedno so navzoče velike razlike v stopnji rasti prebivalstva. Na Kosovu je visoka rast prebivalstva z ene strani zavoljo visoke natalitete, po drugi strani pa je to tudi izraz vse uspešnejše bitke proti smrtnosti, se pravi razvoja zdravstva, ki je eden glavnih naših povojnih uspehov. Zato velike razlike, ki jih zaznavamo med razvojem Kosova in drugih predelov Jugoslavije. Ni torej kriva v tolikšni meri gospodarska rast. Težave nastajajo, ker gospodarski razvoj ne more dohitevati tako hitre rasti prebivalstva.

Drugo, kar opažam pri svojem delu, je, da pri nas v statističnem delu še vedno vse merimo s številom prebivalstva. Podoba je drugačna, če merimo po gospodinjstvih. Res je, da so tudi ta (če ostanemo pri prejšnjem primeru) neprimerno večja na Kosovu kot na primer v Sloveniji ali Vojvodini. Vendar večje gospodinjstvo pomeni poleg nižjega standarda tudi manjše življenjske stroške po osebi.

Delate, kot ste povedali, s pol milijona podatki. Od kod jih črpate?

Uporabljam le že objavljene podatke.

Njegovo delo je delo več let. Skrbno zbrani podatki bodo gotovo koristen prispevek k boljšemu poznavanju naše stvarnosti in le z dobrim poznavanjem stvarnosti, tudi napak iz preteklosti, se lahko bojujemo naprej ter načrtujemo bolje. Ante Novak nam je v svoji pripovedi zatrdil, da mu je analitično delo in tudi mišljenje, primerjanje in ocenjevanje podatkov koristilo že davno pred vojno, pri revolucionarnem delu, ko je bilo treba pretehtati več različnih možnosti za akcije, ko je bilo treba v danem trenutku oceniti položaj iz različnih zornih kotov in odbrati le eno, tistemu trenutku najustreznejšo rešitev.

Bojana Žokalj-Jesih

Naš intendant Franjo

Franjo Mirt iz Dolenjskih Toplic je bil rojen v Rožni vasi pri Brestanici pred 80 leti. Sedaj pa živi v Dolenjskih Toplicah.

Že leta 1941 so ga zaprli Italijani kot naprednega in zaznamovanega, kot komunista. Takoj po prihodu iz Zagreba, ko se je preoblekel v železničarsko uniformo, so ga Italijani prijeli v Črnomlju in ga odpeljali v Novo mesto. V NOV je stopil 15. maja 1942, ko je bil poprej že povezan z NOG. Po oblikovanju 15. divizija NOV in POS je bil imenovan za njenega intendanta do oblikovanja Prve slovenske artilerijske brigade, v kateri je ostal vse do februarja 1945. Na njegovih plečih sta sloneli organizacija in izvedba preskrbe artilerije, saj je moral poleg hrane za borce skrbeti tudi za številne konje, katere je brigada imela na Topli Rebri in kasneje nad vasjo Podhosta pri Dolenjskih Toplicah. Preskrbo artilerijske brigade je brigadni intendant Franjo Mirt usmerjal prek gospodarskih komisij, pri katerih je dobival nakazila, kje, kaj in v katerih količinah naj živila odkupi oziroma zapleni. Velikokrat je šel sam do kmetov, predvsem pa le v letu 1944 na Kolpi. Tu je pri civilnem prebivalstvu zamenjal žito, ki ga je imela brigada trenutno nekaj več na zalogi, žito pa je dobil tudi pri prebivalcih v Beli krajini, tako da je za njega zamenjal sode in kadi, ki so jih še pred kapitulacijo Italije skrili vaški belogardisti v vasi Jama pri Dvoru. Naša enota je odkrila skrite sode, jih očistila in prazne odpeljala v Belo krajino, kjer jih je zamenjala za žito, tega so intendantje po nalogu Franja Mirta odpeljali na Brod na Kolpi, koder so jih zamenjali za sol, tobak, kože, za izdelavo in popravilo čevljev ter modro galico dali kaj drugega. Vsestranska iznajdljivost Franja Mirta kot glavnega intendata 1. SAB je omogočila, da so borci brigade imeli dovolj živeža, soli in tudi cigaret, ki jih je Franjo Mirt razdelil po vsaki večji akciji, brez razlike vsem borcem, posebno po uspešnem napadu enot 7. korpusa NOV in POS na utrjeno postojanko Žužemberk v maju 1944.

Franjo Mirt pred vojno

Franjo Mirt je bil večkrat napaden. Ko se je s kolesom peljal na Brod na Kolpi, je v vodi zagledal polno vojakov, ki so se kopali. Bili so Nemci. V trenutku je kolo skril v grmovje in tekel proti vasi Kot, kjer so ga že čakali njegovi spremljevalci. Za njim so Nemci streljali, vendar je prišel brez prask do vasi.

Predvsem gre zahvala brigadnemu intendantu Franju Mirtu, da so borci jedli soljeno hrano, dobili tudi tobak in cigarete, ko je imela brigada hujše napore in boje.

Franjo Mirt, osemdesetletnik

Za vprežne konje pa je brigadni intendant skrbel tako, da je organiziral košnjo sena na Topli rebri v Kočevskem Rogu, da bi tako bila hrana pripravljena za konje v zimskih mesecih.

Brigadni intendant Franjo Mirt je pogosto dobival obiske iz glavnega štaba. Spraševali so ga, kako da ima artilerijska brigada dovolj živil, soli in včasih tudi cigaret. Odgovoril jim je, da ima organizacijo preskrbe izpeljano in organizirano na podlagi sodelovanja s civilnim prebivalstvom, saj je z njim zamenjal sode, žito itd., da je dobil sol, usnje za izdelovanje čevljev za borce, cigarete in modro galico. To je ta skrivnost, ki je naš jubilant Franjo Mirt še ni izdal.

Našemu jubilantu odbor in borci Prve slovenske artilerijske brigade želijo predvsem zdravja in da bi bil še dolgo let med nami borci!

Franci Žvipelj

LJUBLJANA

V spomin Ivanu Bizjaku

Avtomontaža Ljubljana je v soboto, 23. oktobra 1982, organizirala tradicionalno vsakoletno spominsko slovesnost pri spomeniku v vasi Šujici pri Dobrovi v občini Vič-Rudnik, kjer je 29. oktobra 1941 v neenakem boju z italijanskimi vojaki padel Ivan Bizjak-Janko, narodni heroj, sicer doma iz Črnuč pri Ljubljani.

Organizacijo slovesnosti vsako leto vodi aktiv borcev NOV Avtomontaže v sodelovanju z mladinsko in sindikalno organizacijo. Delavci mladinci imajo svojo mladinsko pohodno enoto, ki nosi ime njihovega delavca, narodnega heroja, in ta vsakokrat na dan slovesnosti opravi pohod z Rašice (Ivan je bil borec Rašiške čete in potem poveljnik mengeško-moravske čete kamniškega prvega bataljona) prek Dolomitov do Šujice. K spomeniku pa se vsako leto odpravi peš tudi skupina starejših delavcev, in sicer kar iz Avtomontaže.

Na letošnji slovesnosti, ki jo je motilo slabo vreme, sta v kulturnem programu sodelovali pionirski recitatorski skupini iz osnovne šole v Dobrovi in iz osnovne šole z imenom Janko Bizjak iz Šentjakoba, ki je v občini Ljubljana Bežigrad. Z lepim petjem pa sta v programu sodelovala tudi ženski in mešani pevski zbor delavcev Avtomontaže. O liku Ivana Bizjaka je govoril podpredsednik MO ZZB NOV Ljubljana, Stane Koman, ki je delovnemu kolektivu Avtomontaže izrekel tudi priznanje za vsakoletno organizacijo spominske slovesnosti v čast njihovemu nekdanjemu delavcu in partijskemu sekretarju, narodnemu heroju.

Avtomontaža posveča veliko pozornost negovanju revolucionarnih tradicij. Resnici na ljubo pa je treba reči, da se je v kolektivu že pojavila misel, da bi to tradicijo opustili, zato so nekateri člani aktiva borcev NOV te delovne organizacije zaskrbljeni, kako bo, ko bodo njim pošle moči. Sprašujejo se, ali bodo zmogli mladim delavcem vcepiti toliko spoštovanja do revolucionarne preteklosti, povezane z nekdanjimi delavci Avtomontaže, da bodo slovesnost v spomin Ivanu Bizjaku, katerega doprsni kip krasi tudi enega njihovih delovnih prostorov, nadaljevali.

ESKA

LITIJA

Borci na Plitvicah

Člani ZB Litija smo bili na izletu na Plitvicah. Izlet članov ZB je prijetno zbliževanje že precej razredčenih borčevskih vrst.

Med potjo smo si lahko ogledali razne znamenitosti, predvsem pa lepo pokrajino. S seboj smo imeli tudi harmonikarja, ki nam je med odmori prijetno krajšal čas. Bil je prijetna popestritev izleta. Izletiniki se zahvaljujemo vozniku in harmonikarju.

MARIJA BORŠTNAR

PODRAGA

Za spomenik Janku Premrlu-Vojku

Podraga, vas, ki leži v Vipavski dolini, je in bo ostala v lepem spominu mnogim borcem in aktivistom, ki so v tej vasi že od 1941. leta dobili zaščito pred italijanskimi in nemškimi okupatorji. Vaščani so prisluhnili vsem težavam borcev v NOV, in to so pokazali tudi vsa povojna leta.

Znano je, da v Podnanosu že dve leti zbirajo denar za postavitev spomenika Janku Premrlu Vojku. Poleg članov ZB Podnanos in krajanov so na pomoč priskočili posamezniki, šole, delovne organizacije in s tem dokazali, da so pripravljeni pristaviti svoj delček k tej veliki nalogi.

Člani ZB NOV Podraga so se vključili v to akcijo in nakazali na na žiro račun 10.000 din. S svojim prispevkom so pomagali pri postavitvi spomenika Vojku, na katerega so ponosni, saj je odšel v NOV po zvezi, ki jo je dobil pri aktivistih te vasi.

Tako ravnanje podraških in še nekaterih članov ZB je vredno javne pohvale in je za svetel zgled tudi drugim.

ANA PIŽENT

MISLINJSKA DOLINA

V spomin padlim

Dvainsedemdeset spomenikov in spominskih plošč, na katerih je vklesanih 324 imen, nas spominja na padle borce in aktiviste, ki jih je v revoluciji dala Mislinjska dolina.

Ob dnevu mrtvih bodo sorodniki, preživeli borci, aktivisti in prijatelji obiskali grobišča, položili nanje cvetje in prižgali sveče. V parku narodnih herojev pa bo 31. oktobra komemoracija, ki jo pripravlja krajevna konferenca SZDL Slovenj Gradec ob sodelovanju družbenopolitičnih organizacij, šolskega centra Edvarda Kardelja, osnovne šole Franja Vrunča in godbe na Pihala.

ADOLF ANKON

VRHE

Borci in aktivisti med domačini

Na zemljevidu je le slabo označeno območje Vrhe, ki se razteza med Krasom in Vipavsko dolino. Toda med NOB partizani niso potrebovali zemljevidov. Prišli so v vasi, kjer so bili ljudje, ki so jim nudili zavetje in hrano. Taki kraji so bili tudi na Vrheh. Tu so večji kraji, kot so Vrabče, Štjak in Veliko Polje ter manjši kraji, ki mejijo na eni strani na Kras, na drugi na Vipavsko dolino in Senožeče. Na tem območju, ki je bilo včasih del Italije, se je hitro začelo narodnoosvobodilno gibanje. Precej ljudi je bilo odpeljanih v internacijo, padale so žrtve, toda kljub temu se je gibanje nadaljevali. Na terenu so delali otroci, žene in dekleta in pomagale možem, ki so se vključili v partizansko vojsko. Kuhale in pletle ter šivale so za vojsko.

Po vojni so ljudje odšli iz teh krajev. Premalo je bilo zemlje za številne prebivalce, industrija v mestih pa je potrebovala delavce. Tako so odšli in pustili nekje tudi prazne domove. Ostali so le nekateri ter spomeniki NOB. Tako je ostal spomenik in spomin na narodno herojinjo Mihaelo Škapin-Drino, ki je bila doma iz vasi Veliko Polje, kjer je danes postavljen spomenik. Domačija, pa je ostala prazna, saj so v NOB izgubili življenje skoraj vsi člani družine.

Življenje v tej krajevni skupnosti pa je teklo naprej. Zgrajena je bila cesta, domove so posodobili, danes se zavzemajo za napeljavo telefona. Krajevna skupnost je sprožila pobudo, da bi se sestali vsi nekdanji aktivisti, ki so delovali na tem območju, ter da bi se jim v znak priznanja podelilo priznanje za njihovo delo v NOB. Pobuda je bila uresničena. Nekdanji aktivisti in prebivalci teh krajev so se spet našli na skupni slovesnosti. Bili so zadovoljni ne samo zato, ker se jih je krajevna skupnost spomnila temveč tudi zato, ker so se spet našli v prijetnem in sproščenem pogovoru, v obujanju starih spominov in v pogovoru o današnjem življenju in delu, ki ga opravljalo.

ALBINA ŠKAPIN

SLOVENSKE KONJICE

Nova planinska pot

Na zadnji seji meddruštvenega odbora Savinjska so planinci Planinskega društva Zreče predstavili novo Konjiško planinsko pot ob spomenikih NOB. Ob prazniku občine Slovenske Konjice, 12. oktobra 1982., je bilo slovesno odprtje poti. Izdali so dnevnik, vodnik je v pripravi. Pot ima 22 kontrolnih točk in meri 110 kilometrov.

Že bežen pregled po trasi poti nas prepriča, da na poti spoznamo vse najpomembnejše kraje, znane iz NOB v tej občini. Pot nas popelje na Roglo. Tu se poklonimo padlim borcem 4. operativne cone, spomenik je ob poti z Rogle na Pesek. Spomenik in grobnica 12 padlim borcem je v smeri z Rogle proti Resniku, ob poti z Rogle proti Ribniški koči je spomenik 6 padlim partizanom. Na Rogli je bila baza za sprejem zavezniške pomoči. Ob poti na Roglo je kraj Resnik, tu se je zadrževal leta 1944 štab j4. operativne cone. V bližini kraja so spomeniki borcem 14. divizije. Pot nas popelje na Stranice. Ob glavni cesti Maribor–Celje je okupator 12. februarja 1945 na jablane obesil 1000 talcev. Malo dalje proti Celju je s spomenikom obeležen kraj, kjer se je 14. divizija na pohodu na Štajersko prebila čez glavno cesto. Vsaka od 22 točk ima svojo bogato zgodovino. Zopet imamo novo planinsko pot, ki nam približa del zgodovine našega narodnoosvobodilnega boja.

FRANC JEŽOVNIK

RADOVLJICA

Sklepna vaja akcije NNNP

Predsedstvo občinske konference SZDL Radovljica je na seji prejšnji teden sprejelo sklep, da bodo v vseh krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in drugih temeljnih skupnostih v radovljiški občini izvedli sklepno akcijo NNNP v zadnjih dneh oktobra. Namen letošnje akcije, ki jo zelo požrtvovalno in uspešno vodi sekretariat koordinacijskega odbora za ljudsko obrambo pri OK SZDL Radovljica, je preizkusiti usposobljenost prebivalcev v samozaščitnem ravnanju v različnih razmerah. Gre za preverjanje ravnanja v primeru letalskega napada, požarov, reševanje izpod ruševin, čiščenje ruševin, evakuacije, nudenje prve pomoči, varovanje družbene in zasebne lastnine ter preskrbe prebivalstva z živili in pitno vodo.

V vseh krajevnih skupnostih bodo preizkusili sistem obveščanja in ukrep zatemnjevanja ter prometne varnosti ob letalskem napadu in v izrednih razmerah. V akciji bodo sodelovali delovni ljudje in občani, splošne in specializirane enote Civilne zaščite, enote Narodne zaščite ter služba opazovanja in obveščanja.

Zaradi varčevalnih ukrepov in preglednejše izvedbe vaj se je predsedstvo OK SZDL odločilo, da bodo vse faze vaje in aktivnosti izvajali le v štirih krajevnih skupnostih, ki bodo pravočasno obveščene pred začetkom sklepne akcije.

JR

SLOVENSKE KONJICE

Komemoracije ob dnevu mrtvih

Že skoraj štiri desetletja so minila od takrat, ko so v narodnoosvobodilnem boju umirali borci in talci. Vedno se s hvaležnostjo spominjamo njihovih žrtev, posebno pa še ob dnevu mrtvih. Tako bo tudi letos. Poskrbljeno je, da bodo vsi grobovi padlih očiščeni, urejeni in okrašeni, ob nekaterih pa bodo tudi žalne komemoracije. Tudi letos pripravlja občinski zbor ZZB NOV Slovenske Konjice žalno komemoracijo pri grobovih sto talcev na Stranicah 31. oktobra ob 15. uri, in nato še na pokopališču v Slovenskih Konjicah. Pri grobovih padlih v Zrečah, Ločah in Vitanju ter še drugod bodo pripravili žalne komemoracije krajevne skupnosti in šolska mladina, saj v občini več kot 30 obeležij in spomenikov priča, koliko je bilo treba žrtev za svobodo.

JULKA TAJNIKAR

SLOVENSKE KONJICE

Brez izgovorov za nedejavnost

Želja, da uredimo hišo, v kateri je umrl komandant 13. SNOUB Milenko Kneževič, v primerno spominsko obeležje na Tolstem vrhu 10, se počasi uresničuje. Sedaj predvsem zbiramo potrebna denarna sredstva za obnovo že skoraj dotrajane stare kmečke hišice. Delovne organizacije podpisujejo samoupravni sporazum, po katerem bi vsak zaposleni prispeval po 200 dinarjev, kmetje bodo prispevali v lesu, prostovoljne prispevke pa nabirajo tudi taborniki odreda Heroja Bračiča. Akcija zbiranja lesa, ki jo pripravljajo člani ZB NOV, je posebno lepo uspela v ZB NOV Slovenske Konjice in Vitanje. Pripravljajo jo tudi druge borčevske organizacije, le v Zrečah, kjer ima ZB najboljše možnosti za to akcijo, z njo še odlašajo, češ da je neprimerno sedaj zbirati prispevke za objekte negospodarskega pomena. Mislimo, da bodo tudi oni sledili tistim borčevskim organizacijam, ki so akcijo vzele zares in ne iščejo izgovorov za nedejavnost.

JULKA TAJNIKAR

TRZIN

Borčevski izlet

Člani ZB NOV Trzin so 3. oktobra organizirali izlet na Pohorje, kjer so se poklonili padlim junakom Pohorskega bataljona na Osankarici. Na Stranicah so nas pričakali člani borčevske organizacije s Stranic. Tovariš Sodin nam je opisal, kako so fašisti 12. februarja 1945 pomorili 100 talcev.

Žrtve fašističnega nasilja smo počastili z enominutnim molkom, položili cvetje na grobove in prižgali sveče. Nadalje smo se ustavili v zadružni vinski kleti v Slovenskih Konjicah. Po prihodu na Osankarico smo takoj odšli na kraj, kjer ja padel Pohorski bataljon, se poklonili padlim borcem, položili venec in prižgali sveče. Ogledali smo si muzej. Z Osankarice smo se odpeljali na Pesek, si ogledali spomenik slovenskim kurirjem, ki je bil odkrit 19. junija letos.

Vsi udeleženci se prisrčno zahvaljujemo za vso pozornost predvsem tovarišu Sodinu, predsedniku ZB NOV Stranice, predsedniku občinskega odbora Slovenske Konjice in tovarišu Nandetu, upravniku muzeja. Hvala tudi osebju doma na Osankarici, ker smo bili zelo dobro in prijazno postreženi.

ADOLF ADAMIČ

APAČE

Hvala za lep izlet

Desetega julija smo borci iz Apač že po tradicionalni navadi izvedli enodnevni izlet v znane partizanske kraje Dolenjske in Bele krajine. Pot nas je vodila do Baze 20 in nato po partizanski magistrali do Semiča, kjer smo si ogledali Iskrino tovarno kondenzatorjev. Pri spomeniku Staneta Rozmana so nas pričakali predsednik in še dva člana krajevne organizacije ZB NOV Lokve pri Črnomlju ter nam predstavili Stanetovo življenjsko revolucionarno delo. Pot smo nadaljevali do Črnomlja, kjer sta nas prijazno sprejela predsednik Dvojmič in podpredsednik Šimčič.

Ogledali smo si spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja v črnomaljski občini. V Metliki smo si ogledali belokranjski muzej in vinsko klet.

Za ogled Iskrine tovarne in za postrežbo se prisrčno zahvaljujemo Antonu Dragovanu. Za prisrčen sprejem in razlago pri spomeniku na Lokvah se zahvaljujemo predstavnikom KO ZB NOV Lokve. Tudi predsedniku in podpredsedniku OO ZZB NOV Črnomelj kakor tudi predstavnikom belokranjskega muzeja v Metliki izrekamo zahvalo za prispevek in trud.

APAŠKI BORCI

Vabila

Obveščamo borce in aktiviste NOV, svojce padlih, mladino in druge občane, da bo komemoracija ob dnevu mrtvih pred spomeniki in grobišči NOB v teh krajih: dne 30. oktobra ob 14.30 uri Javorski pil, ob 16. uri v Veliki Štangi in Šmartnem pri Litiji, ob 16.30 uri v Jevnici, ob 17. uri v Litiji in Veliki Kostrevnici, ob 18. uri v Kresnicah in na Savi pri Litiji. Dne 1. novembra ob 11. uri na Vačah in Polšniku. Komemoracije bodo tudi v drugih krajevnih skupnostih, Dole pri Litiji, Hotič, Primskovo in drugod ob običajnem času in dnevu.

DPO občine Litija

★

Ob dnevu mrtvih pripravljajo organizacije združenj borcev NOV v trebanjski občini vrsto komemoracij, posvečenih spominu na padle in umrle borce. Žalne slovesnosti bodo na pokopališčih in pri spomenikih, in sicer: v nedeljo, dne 31. oktobra 1982, ob 9. uri v Velikem Gabru pred spomenikom; v ponedeljek, dne 1. novembra 1982, ob 8.30 uri v Šentrupertu pred spomenikom: V ponedeljek, dne 1. novmebra 1982, ob 9.30 uri v Mokronogu na pokopališču; v ponedeljek, dne 1. novembra 1982 ob 10.30 uri na Mirni pri spomeniku na Rojah; v ponedeljek, dne 1. nobembra 1982, ob 14. uri v Trebnjem pred spomenikom v spominskem parku in na pokopališču

Odbor ZB NOV Trebnje

★

Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka in Združenje borcev NOV Škofja Loka organizirata v počastitev dneva mrtvih žalno komemoracijo v ponedeljek, 1. novembra 1982, ob 9. uri pred domom zveze borcev v Škofji Loki.

Vabimo vse svojce padlih, mladino in občane, da se komemoracije udeležijo v čimvečjem številu.

★

Zveza borcev za severno slovensko mejo 1918/19 vabi na svojo komemoracijo, v ponedeljek, 1. novembra 1982, ob 10. uri v kostnici na ljubljanskih Žalah.

★

Družbenopolitične organizacije Dolomitskega odreda in sosednjih krajevnih skupnosti vabijo občane na spominsko slovesnost ob dnevu mrtvih, ki bo 30. 10. 1982 ob 15. uri pred spomenikom padlim borcem in žrtvam fašizma na draveljskem pokopališču.

KK SZDL Dolomitskega odreda

★

Pri spomeniku padlim na Ovsišah bo komemoracija v petek, 29. oktobra, ob 17. uri. V kulturnem programu bodo sodelovali moški pevski zbor DPD Svoboda Podnart, pionirji pionirskega odreda Alojz Rakovec in govornik, predstavnik OO ZSMS Podnart.

Ciril Rozman

★

Občinski odbor ZZB NOV Radovljica sporoča svojcem padlih borcev, aktivistov OF in borcem NOV, da bodo komemoracije v občini, ob dnevu mrtvih, organizirane po tem vrstnem redu: v petek, 29. oktobra 1982, ob 16. uri pri grobnici padlih borcev pred hotelom Grajski dvor v Radovljici, ob 16. uri pri grobnici padlih borcev na pokopališču na Dobravi pri Kropi. V soboto, 30. oktobra 1982, ob 15. uri pri spomeniku padlim borcem NOV na pokopališču na Brezjah, ob 16. uri pri spomeniku streljanim talcem pred Murko v Lescah. V ponedeljek, 1. novembra 1982, ob 10. uri na grobišču streljanih talcev v Dragi pri Begunjah, ob 11. uri na grobišču streljanih talcev v Graščinskem vrtu v Begunjah, ob 9. uri na grobišču borcev NOV v Gorjah, ob 10. uri na grobišču borcev NOV na Bledu, ob 15. pri spomeniku padlim borcem v Kropi na trgu, ob 14. uri pri spomeniku padlim borcem na pokopališču v Mošnjah.

Poizvedbi

Valli Fausto-Casimiro iz kraja Di Pietra Lunga-Peruggia, Italija, išče interniranca, ki je bil med drugo svetovno vojno interniran v koncentracijskem taborišču Peruggia v Italiji. Navedeni interniranec je prišel v Italijo k njemu na obisk v Peruggio, vendar ga ni našel, ker se je Valli Fausto preselil v drug kraj. Tako ni mogel dobiti naslova tega interniranca. Priimek in kraj, ki ga daje, pa je zelo nejasen in pomanjkljiv. Če je tedaj pred časom ta interniranec bil celo v Italiji v Peruggii in je navedenega iskal, mora biti nekje v Sloveniji. Zato prosim, naj se oglasi na naslov Jože Rozmam, 64270 Jesenice, Cesta 1 Maja 13 ali naj se javi direktno na zgoraj navedeni naslov. Seveda prosim, naj se oglasi tudi na moj naslov. Pripominjam še to, da tovariš Valli Fausto močno želi dobiti stik s tem internirancem.

★

Jože Rozman

Pri zbiranju gradiva o partizanski zobozdravstveni službi na Slovenskem nimamo popolnejših ali nobenih podatkov za tele borce pomočnike v zobnih ekipah: v Šlandrovi brigadi (Tomo, padel oktobra 1944 pri Čatežu), v Jeseniško-bohinjskem odredu (Tone, menda živi v Ljubljani), v Bračičevi brigadi (pri dentistu Golobu), v Šercerjevi brigadi (pri dentistu Mohorku), v 15. diviziji (Vesterman Alojz in Nikolaj Rusa in Ivan), v Tomšičevi brigadi (pri zobnem tehniku Alojzu Vrhovcu – Sergeju) in zobni tehnik Franc Šoštarič – Prlek doma iz Verženja (bil je v OC Notranjskega odreda, v oficirski šoli in menda v GS NOV in POS).

Zaradi navezave stikov prosimo, da nam imenovani ali njihovi svojci nemudoma pošljejo svoje naslove na naslov dr. Velimir Vulikić 61230 Domžale, 29. novembra 5 a.

alprem
kamnik

elementi za fasade
pregradni zidovi
oprema za trgovine

DOM
-EXIM P. O.
Mestni trg 24
61000 LJUBLJANA

proizvodno in trgovsko podjetje
za domačo in umetno obrt

DOM

notranja in zunanja trgovina
P. O.
DOMEXIM LJUBLJANA
221-133
23
TELEX: 31 236 YU DOM
NB 50100-601-10451

Proizvodno in trgovsko podjetje za domačo in umetno obrt »DOM« – notranja in zunanja trgovina, Ljubljana, Mestni trg 24 odkupuje in prodaja izdelke domače in umetne obrti Slovenije in Jugoslavije.
V trgovinah v Ljubljani: Cankarjeva 6, Titova 4, Titova 6, Trg osvoboditve 5, Ciril Metodov trg 5, Ciril Metodov trg 10, Mestni trg 8, Mestni trg 19, Mestni trg 24, Stari trg 1, Stari trg 4, Stari trg 17. Miklošičeva 1, na Bledu, v Izoli, Portorožu, Piranu, Tržiču in Mariboru je zbrana vsa jugoslovanska folklora in del izdelkov domače obrti iz drugih dežel.

agrotehnika - gruda

n. sol. o., ljubljana, titova 38–40

PROIZVODNJA,
NOTRANJA
IN ZUNANJA TRGOVINA,
SERIVISI

induplati

NENEHNO IZPOPOLNJEVANJE JE POGOJ KONKURENČNOSTI – IN TAKO JE PRI INDUPLATI – JARŠE

V Induplati smo ponosni na razvoj vedno novih in zahtevnih izdelkov. Prizadevamo si slediti okusu potrošnikov na področju zaves, prtov in garnitur. Nenehno izpopolnjujemo svoj program turističnih šotorov. Naše zračne hale, koridorji in drugi tehnični izdelki so plod stalnega strokovnega dela.

Naša prednost so polstoletne izkušnje – in naša prilagoditev vašim zahtevam!

Svilanit

TEKSTILNA TOVARNA
n. sol. o.

61240 KAMNIK,

Kovinarska 4, Jugoslavija

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

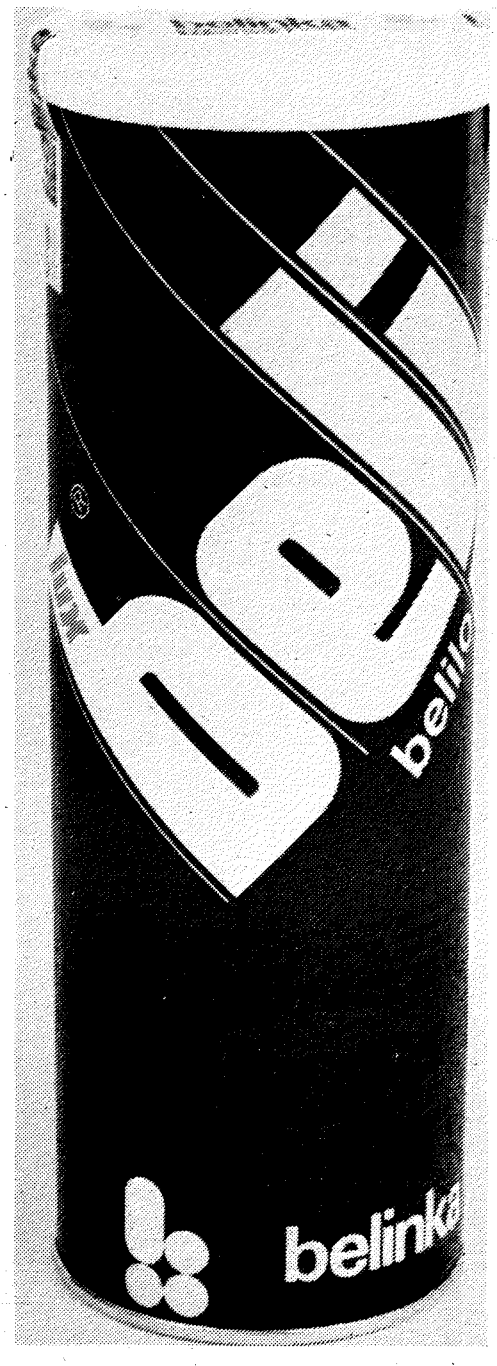

BELO,
SNEŽNO
BELO

BELI I u x BELO

Invalidi, borci, rezervni oficirji, odločite se za obisk Bele Krajine

kjer boste postreženi z dobro domačo hrano in pijačo ter videli vrsto zanimivosti – številne spomenike NOB, muzej v Metliki, Semiču in Vinici, nastope folklornih skupin in se udeležili degustacije belokranjskih vin v kleti KZ Metlika.

Posebno v jesenskem času je priljubljen obisk kmečke zidanice, kjer vas bo ob pečenem kostanju in dobri kapljici zabaval harmonikar.

Za ljubitelje odojka ali jagenjčka na ražnju organizirajo piknike ob Kolpi.

Vse podrobne informacije o teh priljubljenih izletih dobite na Integralu TOZD Gostinstvo »Bela krajina« v Črnomlju, uspešno pa jih prodajajo tudi številne poslovalnice turističnih agencij po vsej Sloveniji.

INTEGRAL
GOLFTURIST, o. o., Ljubljana
TOZD GOSTINSTVO
BELA KRAJINA, b. o.
68340 Črnomelj, Kolodvorska 62
Telefon (068) 51-239, 51-035

NAGRADNA KRIŽANKA

MEBLO
NOVA GORICA

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Tokrat vam je nagradno križanko pripravil delovni kolektiv MEBLO NOVA GORICA. Vsem našim številnim reševalcem želimo veliko sreče, z žrebom pa bomo med pravilnimi rešitvami, ki bodo prispele v uredništvo do 18. 11. 1982, izbrali nagrajence. Rešitve pošljite na naslov »Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana« in na spodnji del pisma napišite MEBLO.

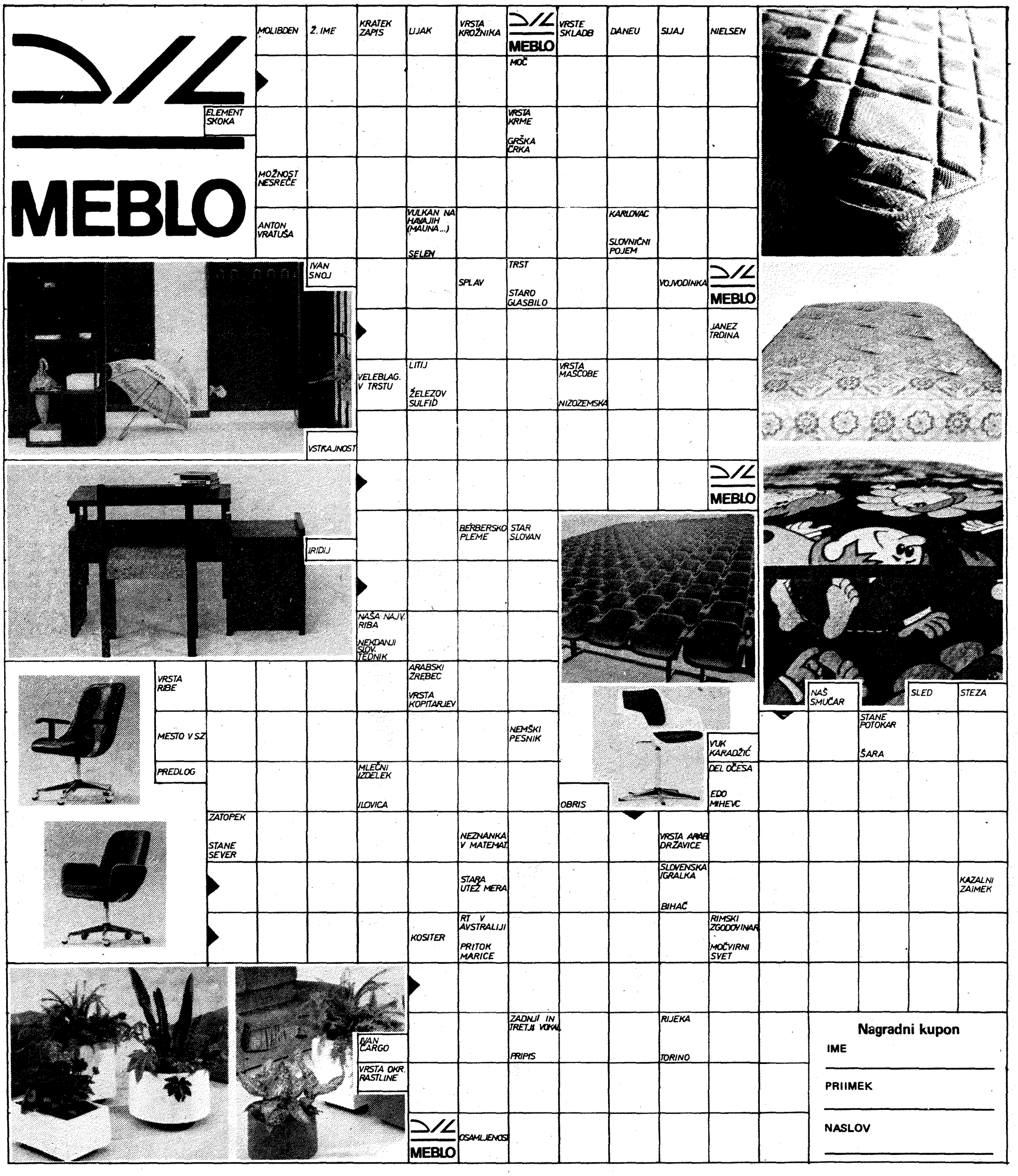

31.10. svetovni dan varčevanja

ljubljanska banka

IMELI SMO LJUDI IMELI SMO LJUDI IMELI SMO LJUDI

ALBERT KLUN

BOJI ZA OSVOBODITEV PELJEŠCA 2

Po prvobitni zamisli o spopadu s sovražnikovimi silami na otokih je bilo treba najprej uničiti nemške sile na Braču. Da bi to dosegli, je štab 26. divizije izdal že 1. septembra ukaz za desant na Brač, ki naj bi bil 19. septembra.[2] Vse pa kaže, da so Nemci spoznali namene enot NOVJ, zato so jih poskušali onemogočiti z ofenzivnimi akcijami. Ker so sovražniki domnevali, da bo prvi objekt napada sil NOVJ nebranjeni del otoka Hvara, so v noči na 7. september izkrcali na severni obali tega otoka svoj lovski bataljon »Brandenburg« in naslednji dan zavzeli Stari Grad, od koder so lahko ogrožali naš desant na otoke Hvar in Brač.

Štab 26. divizije je tedaj sklenil, da bo sovražnikovo akcijo takoj nevtraliziral. Že naslednjega dne so z ladjami mornarice NOVJ prepeljali na Hvar 1. dalmatinsko brigado, ki je v večurnem boju razbila omenjeni nemški bataljon. Ta se je v divjem begu poskušal rešiti na ladje, ki so ga čakale v pristanišču Hvar. Toda zavezniška letala in ladje so potopile štiri ali pet ladij, ki so prevažale Nemce. Bataljon je bil uničen.

Ta dogodek in še nekatera druga znamenja, ki so nakazovala, da bodo Nemci zapustili otok brez boja, so štab 26. divizije nagnili k temu, da je v soglasju z Vrhovnim štabom NOVJ izdelal nov načrt za osvoboditev vseh otokov. Za uresničevanje te zamisli je štab 26. divizije ustanovil dve bojni skupini. Prva, v kateri sta bili 1. in 12. dalmatinska brigada, je dobila nalogo, naj osvobodi otoke Brač, Hvar in Šolto, druga, ki so jo sestavljali 3. prekomorska brigada (brez 3. bataljona) in dva bataljona 11. dalmatinske brigade, pa naj bi osvobodila otoka Korčulo in Mljet ter polotok Pelješac. Za zavarovanje vrhovnega štaba med izvajanjem te akcije so bili iz druge bojne skupine izločeni štirje bataljoni (trije bataljoni 11. brigade in en bataljon 3. prekomorske brigade), toda to ni vplivalo na uresničevanje njene naloge.

Da bi zbrali potrebne, podatke o sovražniku kakor tudi zaradi pomanjkanja ladijskega prostora, so v noči na 13. september prepeljali prek Lastova v zaliv Brno na Korčulo 2. bataljon 3. prekomorske brigade, okrepljen z izvidniki, inženirskimi in minometnimi enotami. Vodil ga je politični komisar brigade Stane Bobnar. Prav tega dne sta bila na otoku Visu veliko zborovanje v počastitev proglasitve 1. dalmatinske brigade za proletarsko in mimohod enot, ki so bile na Visu.

Otok Korčulo je sovražnik branil s 3. in 2. bataljonom (brez dveh čet, ki sta bili na otoku Mljetu) 750. polka 118. divizije, okrepljenima z dvema baterijama topov. To so bile kar močne sile. Toda Nemci, ki sta jih preplašila usoda bataljona »Brandenburg« in položaj na drugih otokih, so sklenili otok Korčulo zapustiti, svoje sile za odločen odpor pa zbrati na polotoku Pelješcu. Ko so odkrili, da se 2. bataljon 3. prekomorske brigade pripravlja za napad na Pupnat, so se med bojem umaknili proti mestu Korčuli, z zaščitnicami ter miniranjem naselij in poti pa so zadrževali napredovanje osvobodilnih sil. V tej akciji je 2. bataljon imel precej ranjenih in padlih, med njimi Ivana Cetino, rojenega v Šibeniku, ki je padel pri Lumbardi, Boška Medića, rojenega v Medićih pri Kninu, ki je padel pri Pupnatu, in Jožeta Mikuletiča, doma iz Velike Bukovice pri Ilirski Bistrici, ki je padel pri Korčuli. Padel je tudi borec po imenu Peter, o katerem ni bilo mogoče ugotoviti drugih podatkov.

V noči na 15. september so Nemci zapustili otok Korčulo in se prepeljali na polotok Pelješac. Drugi bataljon 3. prekomorske brigade je tako nagel umik Nemcev presenetil, zato ni odločneje ukrepal, da bi jim preprečil prevažanje ljudi in materiala na drugo stran obale.

Zjutraj se je na otoku Korčuli izkrcala glavnina 3. prekomorske brigade (1. in 4. bataljon ter prištabne enote), nekaj zatem pa tudi 11. dalmatinska brigada. Istega dne pod noč se je 3. prekomorska brigada zbrala v rajonu mesta Korčula, da bi se na podlagi poročil izvidnikov seznanila s položajem na jugozahodni obali polotoka Pelješca. Tako je bil otok Korčula dokončno osvobojen. V teh bojih so borci prekomorci sodelovali kar štirikrat: 1. prekomorska brigada je dala svoj delež decembra 1943, od 19. do 25. aprila sta sodelovali ena četa 3. prekomorske brigade in 1. baterija 1. gorskega diviziona (in moštvo 2. gorske baterije istega diviziona brez topov), nato, od 15. julija do 1. avgusta 1944, okrepljena 2. četa 2. bataljona ter naposled 2. bataljon od 12. septembra oziroma celotna brigada (brez 3. bataljona) od 14. septembra 1944 dalje.[3]

Zahodni del polotoka Pelješca je sovražnik držal s 1. bataljonom 750. polka, okrepljenim z dvema baterijama mornariške artilerije 668. artilerijskega diviziona; vzhodni del polotoka, to je rajon Pijavičina, Trstenik, Janjina in Drače, pa je branil z dvema bataljonoma 369. polka 369. divizije, okrepljenima z dvema baterijama mornariške artilerije. Precejšnje sovražnikove sile pa so držale v rokah Mali in Veliki Ston.

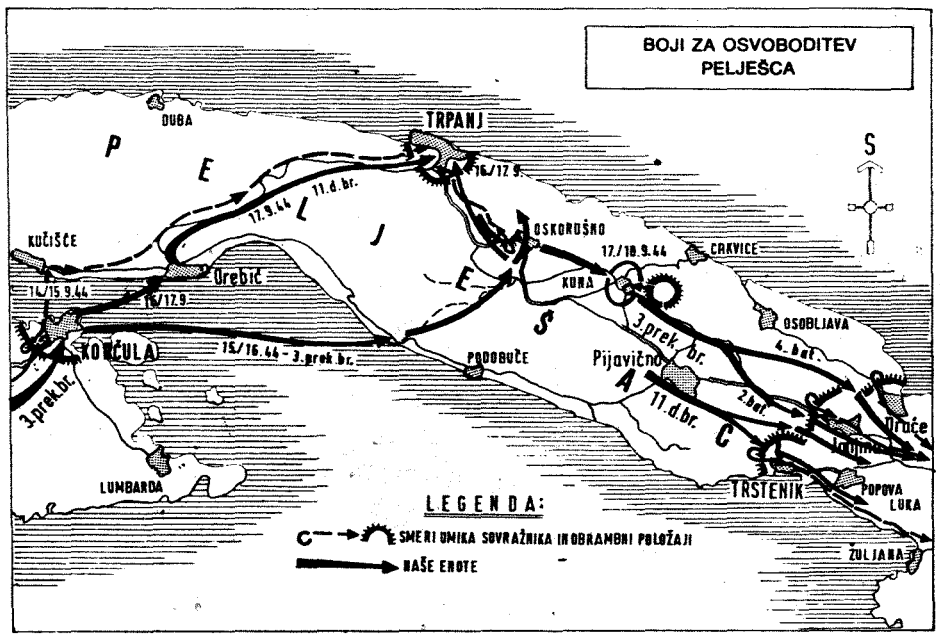

Takoj ko so se vojaški obveščevalci prebili v rajon mesta Korčule, so se čez kanal prepeljali na Pelješac, da bi tam zbrali podatek o sovražniku. Kmalu zatem je 3. prekomorska brigada odprla močan minometni ogenj na nemške položaje v rajonu vasi Kučište. Na drugi strani kanala pa so se Nemci, ki jih je ta ogenj zmedel in so se bali, da bi se sile NOVJ neposredno izkrcale na drugi obali, odločili, da se čimbolj strnejo za obrambo najvažnejših postojank. Zato so rajon vasi Orebić zapustili.

Brž ko je štab 3. prekomorske brigade zvedel, da se Nemci pripravljajo zapustiti vas Orebić, je sprejel sklep, da se brigada čimprej prepelje na polotok Pelješac. Da bi med izkrcavanjem morda ne prišlo do spopada s sovražnikom, je bilo sklenjeno, da se bo brigada izkrcala v luki Borje, približno 8 kilometrov jugozahodno od vasi Orebić. Prevažanje se je začelo 15. septembra ob mraku in je zaradi pomanjkanja ladijskega prostora trajalo vso noč. Zaledni deli brigade pa so se prepeljali šele naslednji dan. Ker je v štab brigade dospela vest, da se Nemci pripravljajo zapustiti postojanke, pristanišče in vas Trpanj, je bilo odločeno, naj se brigada v pospešenem pohodu napoti v smeri Borje–Košani Do–Gornja Vručica–Trpanj ter prepreči, da bi se sovražnik v redu umikal in razrušil luko.

[2] S tem ukazom naj bi vzhodno kolono sestavljala dva bataljona 3. prekomorske brigade, zavezniški komandosi in baterija gorskih topov 75 mm. Za komandanta kolone je bil določen Bogdan Viskić. Naloga kolone je bila, da zavaruje delovanje zahodne kolone in usmerja svoje bojno delovanje na sovražnikove postojanke v okolici Sumartina. Druga dva bataljona 3. prekomorske brigade pa sta bila določena za brigadno rezervo v Gornjem Humcu. Določeno je bilo tudi, da severna in zahodna kolona pošljeta po en bataljon v splošno divizijsko rezervo. Očitno je, da so napake v zvezi z organiziranjem poveljevanja bataljonom 3. prekomorske brigade upoštevali in predvidevali oblikovanje vzhodne kolone iz 3. prekomorske brigade pod poveljstvom komandanta brigade. Arhiv VZI Beograd, dokument št. 10-1, k. 1. 1000. Fotokopija je v mapi 3. PUB v PAK, knjiga 1.

[3] Osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ in domicilni odbori 1. in 3. prekomorske brigade so dali pobudo za pobratenje občin Nova Gorica in Korčula, da bi okrepili stike med občinama, v spomin na 350 padlih borcev 1. in 3. prekomorske brigade in artilerijske grupe, ki so padli na tem otoku leta 1943 in 1944. Predlog je bil dan 9. maja 1979.

Se nadaljuje

Na 11. kongresu ZSMS v Novem mestu so rekli...

V teh nekaj vrsticah nikakor ni naš namen prikazati celotno podobo mladinskega kongresa, pač pa naj osvetli njegovo delo le nekaj utrinkov, ki smo jih uspeli prestreči v odmorih med delom posameznih komisij. Med razpravljalci iz petih komisij (za družbenoekonomske odnose, za množično in frontno organiziranost ZSMS, za politični sistem socialističnega samoupravljanja, za preobrazbo vzgoje in izobraževanja ter za razvoj kulture, množične kulture, prostega časa, telesne kulture in interesnih dejavnosti mladih) smo zbirali vtise in mnenja o kongresu, o poteku razprav, dotaknili pa smo se tudi nekaterih vsebinskih vprašanj. Še posebej je bilo med mladimi veliko razmišljanja, ali je kongres potreben vsake štiri leta ali ne.

Miro Mlakar

Janez Jug

Mirko Mlakar, delegat OK ZSMS Cerknica: Pozdravljam spremembo o reorganizaciji mladinske organizacije; namreč to, da ne bodo več obstajale področne konference, pač pa problemske po potrebi. Nekaj pripomb je bilo izrečenih na predlog statuta. To bo seveda potegnilo za seboj tudi spremembe v mladinski organizaciji.

Vili Ravnjak, gost iz akademije za gledališče, radio, film in televizijo: Vključil sem se v delo kulturne komisije. Toda, kar je bilo doslej povedanega, je premalo konkretno, brez jasnih izhodišč. Nekateri razpravljalci so se tako zafilozofirali, da jim sploh nisem mogel slediti. Glavno pa je, kako bomo sklepe kongresa uresničevali. Zato je še kako pomembno, kako jih oblikovati, da bodo postali konkreten akcijski program. Besedičenja imamo zadosti!

Janez Jug, delegat Zveze društev za mednarodni jezik esperanto Slovenije: O samem načinu dela kongresa menim, da so razprave preveč samo napisane. Ko nekdo razpravlja, naj da tudi pripombe k dokumentom, sicer le jemlje čas, ko govori o stvareh, ki so bolj ali manj že znane, in zato dolgočasne ter neustvarjalne. Sicer pa kongres ne more pomeniti, da se na njem o vsem dogovorimo in bo potem mir. Za to je tu prekratek čas. Treba je več sodelovanja in skupnih akcij v prihodnje.

Zmago Gerič, delegat iz Izole: Česa bistveno novega ne moremo pričakovati s samim kongresom. Ta je predvsem stvar rezultatov vmesnih obdobij. Novo je morda to, da so bolj odločno zastavljene nekatere stvari. Načini, kako si danes lahko revolucionar, so zelo različni: si lahko mladinski funkcionar, učenec, delavec...

Sladžana Mandžić, delegatka OK ZSMS Jesenice: Razprave so preveč splošne, le prosti spisi, vsaj kolikor sem uspela zasledovati delo kulturne komisije. Nasprotno pa je bil dovolj konkreten in poln smernic uvodni referat Darje Colaričeve.

Brane Florjančič, predsednik komisije za družbenoekonomske odnose: Mladi so nakazovali probleme, s katerimi se srečujejo v svojih okoljih, vendar so včasih namesto v iskanje rešitev šli preveč v podajanje raznih številk in kazalcev stanja. Na ta način so problemi nehote kar nekako zvodeneli. Vsekakor pa so razprave delegatov pokazale, da se mladi zavedamo dejstva, da gremo s tem, ko se bojujemo za svoje specifične interese, tudi v boj za interese vseh delovnih ljudi. Pokazalo se je, da delegatov ne zanima problematika zaposlovanja, stanovanj itd. samo v socialnem smislu, ampak tudi v širšem kontekstu.

Vili Ravnjak

Rado Race

Albinca Hočevar-Mali, iz borčevskih vrst: Dejstvo je, da mladi danes nočejo skrbništva. Zato je prav, da se mi znamo prilagoditi mladinski organizaciji in kot borci se moramo prilagoditi. Isto pot imamo oboji – akcijo. Mi smo imeli pred seboj sovražnika, imeli pa smo tudi stroge komandante in oblikovan revolucionarni jaz. Negativno pri mladih danes je, da so premalo zaposleni in da je predolgotrajno čakanje na zaposlitev.

Na amandma, ki so ga dodali h ključnim usmeritvam: »Ob tem odločno vztrajamo pri stališču, da učenci in študenti samostojno, brez udeležbe staršev v njihovi delegaciji, odločajo v svetih izobraževalnih organizacij,« pa bi nekaj vprašala: Mar to pomeni, da imajo starši samo še finančno in ne več vzgojne funkcije? Če bo učenec storil prekršek, kdo bo odgovarjal: starši ali družba? Mladi, razčlenite in pojasnite ta amandma!

Bogdan Čepič, predsednik komisije za preobrazbo vzgoje in izobraževanja: Enotni moramo v akcijo za spreminjanje dosedanjega stanja. To je pravzaprav namen kongresa. Ali bo kongres prinesel rešitev, je težko reči. Ali bomo izkušnje iz enega okolja lahko prenašali v drugo. Začeti je treba pri temeljnih sredinah, potem bomo tudi v federaciji uspeli. Ne razmišljamo, da sami lahko kaj rešimo, pa tudi drugi brez nas ne bodo mogli.

Slavko Javorič, delegat OK ZSMS Šmarje pri Jelšah: Na kongresu smo potrdili delo v preteklem obdobju in si začrtali smernice za v prihodnje. Prvič sem na kongresu. O tem, ali je kongres potreben vsake štiri leta ali ne, menim, da bi moral biti pač po potrebi, v pomembnih obdobjih, kakršen je na primer trenutek, v katerem živimo danes. Probleme bi lahko razgrnili in rešili tudi z ustrezno problemsko konferenco, na kateri ne bi bil navzoč le en delegat iz občinske konference mladine. Vse bi lahko potekalo brez velikega hrupa. Res pa je tudi, da že sama beseda »kongres« vzbuja spoštovanje in občutek pomembnosti pri ljudeh.

Rado Race, Slovenska kulturno-gospodarska zveza v Trstu: Zaustavil bi se pri vprašanju zadnjih ukrepov oziroma omejitev, ki jih je v prejšnjih dneh sprejel ZIS. Ti ukrepi imajo za nas zamejce precej negativnih posledic. V prvi vrsti predstavljajo oslabitev stikov z matično domovino, na vseh področjih družbenega življenja in v tem sklopu tudi na mladinskem. Jasno je namreč, da se manjšina lahko ohranja in razvija samo, če ima plodne in vsakodnevne stike z matico: Tudi koncept odprte meje mora po našem mnenju ostati nedotaknjen, kajti to je prvi pogoj za razvoj prijateljskega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo in samo v takem ozračju bomo dosegli pravice, ki nam pripadajo, in izvrševali funkcijo mostu med narodoma. Ne nazadnje ti ukrepi slabo vplivajo tudi na tržaško in goriško gospodarstvo, katerega del smo tudi mi. Mislim, da je to treba povedati na našem kongresu.

Kongres je mimo. Vsi smo si oddahnili, od organizatorjev, delegatov pa do nas novinarjev. Toda ta oddih mora biti zelo kratek, samo toliksen, da spet globoko zajamemo sapo. »Stopili smo korak naprej. Kako dolg bo ta korak, pa je odvisno tudi od nas samih,« je dejal Andrej Brvar, ko se je delegatom zahvalil za izkazano zaupanje predsedniške funkcije RK ZSMS, s katero so ga zadolžili.

Živa Drole

1. NOVEMBER – DAN MRTVIH – 1. NOVEMBER – DAN MRTVIH – 1. NOVEMBER – DAN MRTVIH – 1. NOVEMBER

Spomin na vas ne bo umrl!

Z vseh koncev Slovenije so nam naši mladi dopisniki nanizali sestavke, ki izžarevajo enotno spoznanje, da v spominu na padle borce iščejo svoje korenine.

Živa

Dan mrtvih. Moj dedek, moja babica. teta, stric... 1. november. Dan padlih za svobodo; znanih, neznanih, starejših, mlajših najmlajših...

Grob neznanega junaka. Breza se nad njim vzpenja do neba in govori... Govori o njem, kot bi ga dobro poznala: Ni jokal, ko mu je bilo najtežje, ni obupal, ko rešitve ni bilo več, šel je naprej, le naprej, ni se ustavil vse do mej. Bil je srečen, ko je po boju lahko zavpil: »To smo mi! Tako naprej! Do svobode! Vse do naših mej!«

Pa je prišel dan, ki je bil mračen in teman. Moral je na važno pot, prek hribov in dolin, bregov in host. Ves vesel in nasmejan se je odpravil v naporen dan. Ni se jokal, ni se bal, čeprav je vedel, da se je v nevarnost podal.

Ni se vrnil. Tu, pod menoj je obležal. Še spomnim zadnjih se besed: »Junak sem, kot je bil moj ded!«

MANUELA LORENČIČ
Malečnik

●●●

1. november. Dan, ko se spomnimo vseh mrtvih, dan, ko se zbiramo ob grobovih, prinašamo cvetje, prižigamo svečke...

Spomnimo se tudi njih, ki so umrli zato, da bi mi živeli lepše in boljše življenje. Zbiramo se na žalnih komemoracijah ob spomenikih padlim borcem. Poklonimo se spominu junakov.

Nešteto je grobov, za katere nihče ne ve. Prerasel jih je mah in veter poje uspavanko. Nikogar ni, ki bi jim vsaj na ta dan, dan mrtvih prinesel cvet in prižgal lučko v spomin. Pa vendar niso pozabljeni. V naših srcih živijo in svečke ob spomenikih gorijo tudi zanje.

IGOR TROŠT
Vipava

●●●

Jesen. Pusta in mračna. Gosta megla se vlači po dolini in kot temna zavesa zastira pogled na čudovite barve, ki se sicer lesketajo v sončnih dneh. Vse je odeto v puščobo in mrak.

Prvi november. Najbolj teman in žalosten dan v letu. S tesnobo se ga spominjamo, ko ga zasledimo na koledarju. Naše misli potujejo k našim dragim, tistim, ki so nas za vedno zapustili. Množice ljudi se zgrinjajo na pokopališčih. Spomeniki in spominske plošče, na njih pa vklesana imena. Med njimi so tudi imena naših padlih borcev. Sovražnikov strel jim je pretrgal življenje, ko so opravljali svojo najpomembnejšo nalogo: ko so se bojevali za domovino!

Priborili so nam svobodno domovino. In koliko žrtev je bilo potrebnih zato, da danes lahko rečemo: »Imamo domovino, lepo domovino!«

Lučka, ne ena, tisoč in več luč je le majhen znak zahvale tistim, ki so nam priborili najdragocenejše – svobodo.

DENIS ŠINKOVEC,
OŠ Ajdovščina

V majhni vasici kraj gozda, nekje na Gorenjskem, je prebivala Tončkova družinica. Bili so zavedni Slovenci. Velikokrat so se pri njih oglasili partizani.

Nekega dne je Tonček videl nemške tovornjake. V njih so bili nemški vojaki. Za tovornjaki pa je bil džip. V njem je bil oficir, ki je ukazal, da naj vse ljudi priženejo k tovornjakom. Nekaterim je uspelo pobegniti v gozd. Mnoge pa so odpeljali v zapor. Tudi Tonček je zbežal. Taval je in se ustavil pred izvirom. Napil se je in jo mahnil naprej. Hodil ni dolgo, ko je srečal skupino partizanov. Pridružil se jim je in prosil komandanta, če bi lahko ostal pri njih. Ker je bil pogumen in iznajdljiv, so ga določili za kurirja. Ko je šel prvič na pot kot kurir, je veselo žvižgal in opazoval naravo. S prve kurirske poti se je srečno vrnil. Opravil je še mnoge poti.

Zadnjo jesen, ko je že listje odpadalo, je spet šel na pot. Zaslišal je šumenje listja. Skril se je za skalo. Zaropotalo je in zadeli so ga. Z zadnjimi močmi je skril torbico. Partizani so ga našli šele čez nekaj dni. Na robu vasi so izkopali grob in ga položili vanj. Privalili so veliko skalo in vanjo vklesali: TU POČIVA PARTIZAN – KURIRČEK TONČEK. Zraven so vklesali tudi peterokrako zvezdo.

Vsako leto gredo pionirji prižgat svečke in okrasijo njegov grob. Mladi kurirček ne bo nikoli pozabljen!

SANDI SERŠEN Osnovna šola Prežihov Voranc Jesenice

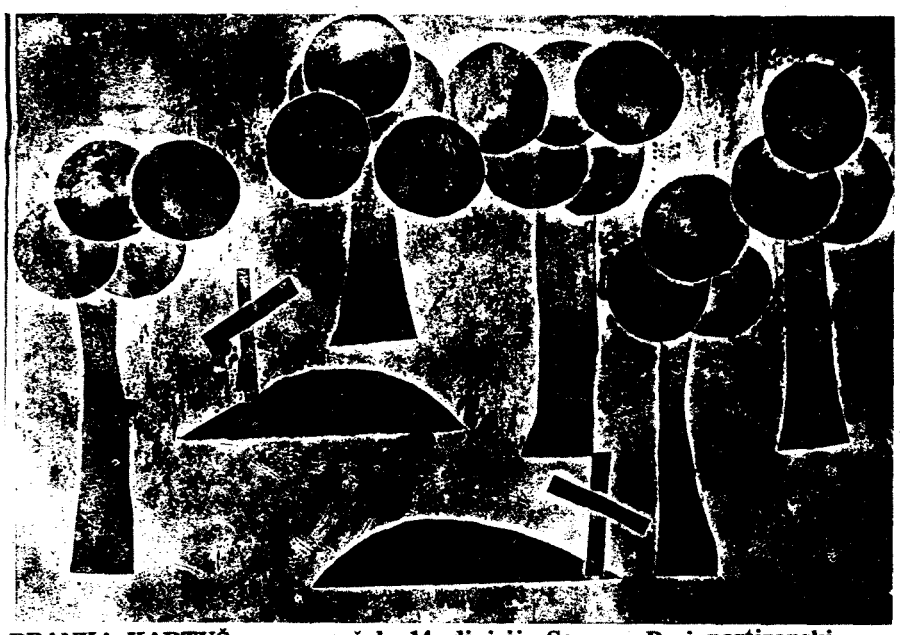

BRANKA KARTUŠ, osnovna šola 14. divizije Senovo: Prvi partizanski grobovi

Lep jesenski dan, sončen v mavrici barv, ki jo prinaša jesen. Nikakor se mi tega dne ne mudi v šolo. Postopam od izložbe do izložbe, občudujem prelepe modele jesenske mode. Vendar so mi misli tega dne nekje daleč, daleč...

Prevzemajo me nekakšni tesnobni občutki, moreče misli, ko se ustavim pred spomenikom. Ob pogledu nanj se spomnim na hrabre borce, ki so prestali strašne muke fašističnega nasilja in dali svoja življenja za naše brezskrbno in srečno življenje. V dolgih letih vojne je umrlo oziroma bilo ustreljenih mnogo žrtev. Mnogo otrok je ostalo zaradi posledic vojne brez staršev. To so bile vojne sirote, za katere je po vojni poskrbela naša družba. Jugoslavija je žrtvovala tisoče nedolžnih žrtev (1700.000). Bili so to možje, žene, otroci pa tudi starci, saj okupatorji niso izbirali žrtev.
lahko oddolžimo? Kaj vendar lahko storimo zanje? Samo to, da postavimo spomenik, bodisi iz kamna ali jekla v spomin padlim? Potem mogoče za dan mrtvih in še dva ali trikrat letno ob velikih državnih praznikih, da jim ponesemo cvetje. In to naj bi bilo vse? Ne, nikakor! Stiskam pesti in skoraj se ne zavedam, da stojim sama sredi trga.

Vem, premalo se mladi zavedamo, da lahko z vestnim in vztrajnim delom pripomoremo k cilju naše socialistične domovine!

PETRA NEUVIRT
Pesnica

Ko bom mislila nate...

Ležim na travniku, bilke se nežno sklanjajo nad mano. Zdi se mi, da se pogovarjajo. Pogovarjajo? Da, poglej tisto drobceno marjetico, kako ji dvori regrat. Kako je ljubka! Pogled odvrnem od zaljubljenih travic in se ozrem v nebo. Začuda opazim, da lastovke že bežijo v tople južne kraje... Škorci v vinogradu iščejo zadnje grozdne jabode. Letijo po svobodnem nebu, plahutajo s krilci. Saj res, kaj niso zaljubljeni?

Vem, neumno vprašanje. Jaz pa sem zaljubljena – neskončno rada imam svojo domovino. Občudujem ta potoček, kako neslišno hiti med kamenjem, izgine za drevesom in se pokaže daleč, daleč spodaj. Tam se združi še z enim – zdaj sta dva in že odnašta s seboj vejice, debelejše in daljše... Potem bodo trije, štirje – nastala bo reka, ki bo poplavljala, močna reka, združena v celoto.

Ta enotnost in misel VSI ZA ENEGA, EDEN ZA VSE, se je skovala v velikem času, ko je kri partizanov pojila zemljo, za katero so se bojevali – za domovino. Pretrese me misel na vojno, na trpljenje. A babica? O, da, tudi ona je trpela, zelo, trpela je, ko je koščena roka smrti segla po sinu in možu. Cena svobode. Spomnim se, tako živo se spomnim solznih oči babice med pripovedovanjem. Toda ni trpela samo ona, niso trpele matere, dekleta, žene, očetje ob gomilah svojcev. Trpel je narod – združen in močan, nepremagljiv.

»A kje je že to!« je vedno končala, kakor bi se bala resnice. Zamišljena je obsedala kakor kip. Vedela sem, da trpi ob spominu na njiju.

Zdaj živim v svobodi. Ne bojim se, da zahrumijo sovražna letala na nebu. Ne, ne bojim se topov, pušk, ki bi grozeče parale ozračje.

Veš, babica, ti si trpela, jaz ne; živim v svobodi. Kako naj ti poplačam, kako lahko poplačam vsem, ki so padli?

Le topel spomin na tvoje zgubane oči in čelo bom nosila v srcu. Ko bom mislila nate, bom mislila nanje, ki so padli, ki jih ni več.

»Kjer je svetel mak, padel je junak...« se glasi verz znane pesmi. Mnogo, premnogo je padlo junakov – zato, da živimo.

MAJDA RANER
Pesnica

Hiša cvetja pripoveduje o svojem legendarnem junaku

Stala sem v vrsti, ki se je počasi in molče pomikala proti grobnici. V sebi sem

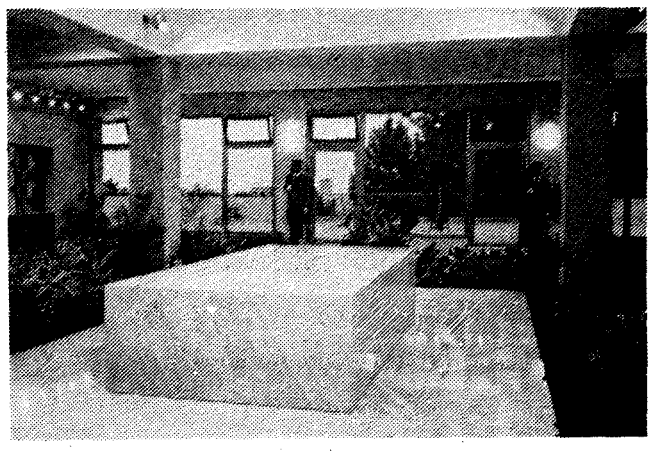

neprestano čutila napetost, nek čuden slovesen strah. V mislih sem videla tovariša Tita med mladino, ki pripoveduje o težkih bojih naše revolucije. Spomnila sem se oddaje, ki nam je prikazala poslednji boj našega Tita. Spomnila sem se vseh, ki so mu od daleč in blizu pošiljali bodrilna pisma. Bolezen je bila močnejša in 4. maja 1980 je prenehalo biti srce velikega borca, voditelja Jugoslavije. Domovina je jokala, jokal je svet.

Počasi smo stopali. Tudi moje oči so bile vlažne in iskala sem robček. Prišli smo. Zagledala sem belo marmorno ploščo z napisom: JOSIP BROZ-TITO, 1892–1980. Nobenega drugega besedila, kajti ime je povedalo vse: Tito je bil le eden!

SIMONA DUH,
OŠ Malečnik

●●●

Maršal Tito nas je vodil uspešno in marljivo vse do svoje smrti 4. maja 1980. Takrat pa so nam samo tri besede povedale vse. Slišali smo besede, ki so šle težko iz ust: Umrl je Tito! Toda Tita ne bomo nikoli pozabili. Le kako naj pozabimo človeka, ki mu dolgujemo vse, kar imamo? Le kako naj pozabimo svojega vzgojitelja in vzornika? Ne, Tita ne bomo nikoli pozabili! Vedno se bomo ravnali po njegovih poteh in rasli bomo pod njegovo rdečo, belo, modro zastavo.

VOJKO BRUIĆ
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Prižgimo mu svečko

Mineva nov jesenski dan;
v temnem gozdu partizan
je zakopan.

Samoten grob, poln rož
nam govori,
da se za nas boril je mož.

Svetlo lučko mu prižgimo,
da spomin nanj obudimo,
da oživimo tisti čas,
ko se je mož boril za nas!

BARBARA BLAŽIČ
literarni krožek
OŠ Vavta vas

Pionirji naše šole skrbimo za grobove 100 talcev. Vse leto jih čistimo, okopavamo in obiskujemo. Včasih gre na delo le nekaj pionirjev, včasih pa ves razred. To je delo pionirjev, danes, včasih pa so pionirji nosili tudi puške, pisma in hodili po nevarnih poteh. Svobodo uživamo mi in srečni smo, da lahko storimo kaj za naše padle.
Dopisniki COŠ Stranice

Spomnili smo se slavnih junakov

Osemindvajsetega oktobra praznuje osnovna šola Jančka Mevžlja in Milana Majcna svoj dan. Našli smo še sestavek iz lanskega leta, ki nam ga je ob tej priložnosti napisala Tadeja Zupan iz osnovne šole v Šentrupertu: »Tega dne smo se zbrali v Mokronogu tudi predstavniki pionirjev. Počastili smo spomin na Jančka Mevžlja in na Milana Majcna. Prav gotovo vsi dobro poznate narodnega heroja Jančka Mevžlja. Na praznovanje dneva šole je prišla tudi Mevžljeva mama. Bila je navdušena nad programom, ki so ga pripravili mokronoški pionirji. Oči so ji sijale od sreče, ko je poslušala, kako se je njen sin Janči bojeval do smrti. Po slovesnosti smo odšli v Murence, kjer stojita spomenika Jančku in Milanu, natančno tam, kjer sta junaka padla. Nato smo se pogovarjali s prvoborci in drugimi partizani, ki so pripovedovali o padlih junakih.

V naš mozaik preteklosti smo spet postavili nov, zanimiv kamenček, ki nas uči, kako častno je biti zvest domovini.«

Tako je bilo lani. Kako boste pa letos proslavili svoj dan šole?

Z. D.

1. NOVEMBER – DAN MRTVIH – 1. NOVEMBER – DAN MRTVIH – 1. NOVEMBER – DAN MRTVIH – 1. NOVEMBER

Darja Colarič

Bodimo revolucionarna mladostna organizacija

Z bivšo predsednico RK ZSMS Darjo Colarič smo se pogovarjali, tik preden je izročila svoje vajeti novemu predsedniku Andreju Brvarju.

Štiri leta so minila, odkar se je slovenska mladina zadnjič takole sestala na svojem kongresu – 10. kongresu v Novi Gorici. Niz dogodkov in velike spremembe je prineslo kolo tega vmesnega časa. Kaj bi označila kot najpomembnejše, kot nekaj, kar naj ostane vodilo mladim tudi v prihodnje?

Izgubili smo tovariša Tita in tovariša Kardelja. Mislim, da je ta izguba najbolj prizadela ravno mlade. Vse točke zgodovinskega preboja, skozi katerega je šlo delavsko gibanje stare Jugoslavije, bratstvo in enotnost ljudskih množic v NOB in socialističnem samoupravljanju in tudi gibanje neuvrščenih je povezano z njuno revolucionarnostjo, z njuno vero v zgodovinske cilje delavskih in vseh izkoriščanih množic. V današnjih razmerah, ki se zaostrujejo in grozijo, moramo biti mi tisti, ki bomo gradili našo revolucionarno odločnost za preseganje slabosti na idejah Tita in Kardelja.

Darja Colarič

Je mladinska organizacija v obdobju med obema kongresoma dosegla kakšne bistvene novosti, ki jih lahko pozitivno ocenjujemo?

Pravzaprav je. Razmere so nas silile v to. Posegli smo na nekatera nova, neraziskana področja. Bodisi da je šlo za zaposlovanje, položaja mlade družine, za štipendiranje ali kaj drugega, v vsem smo se s položaja mladega človeka bojevali za splošne cilje našega razvoja. Prav to je največji premik v delu naše ogranizacije; da je namreč veliko več mladih ljudi skozi našo organizacijo začelo uveljavljati svoje interese. Ti so seveda specifični. Toda na drugi strani so prav s tega specifičnega položaja osmišljevali boj za naš socializem, ne pa za neko avtonomistično mladinsko politiko. Tako smo se v ZSMS nehali ukvarjati le z vprašanji notranje organiziranosti, na prvo mesto so stopili interesi članstva.

V čas med 10. in 11. kongresom ZSMS spada tudi tvoj enoletni mandat. Kaj si v tem času doživljala v »vrhu«, če ga lahko tako imenujemo, mladinske organizacije in kaj med drugimi družbenopolitičnimi organizacijami?

Eno leto je kratek čas, da bi izpeljali vse zastavljene naloge. Menim pa, da smo uspešno opravili del nalog, ki so jih začrtali naši predhodniki, zlasti na področju družbenoekonomskega položaja mladih. Še enkrat potrjeno spoznanje: V slogi je moč! Tudi v sodelovanju s predstavniki drugih družbenopolitičnih organizacij moram reči, da sem kar dobro vozila. Stališča mladih sem zastopala brez občutkov zapostavljenosti.

Darja, nekoč smo te že spraševali za tvoje mnenje o mladih. Bilo je bolj na začetku tvoje predsedniške funkcije. Takrat si dejala, da mladina sicer ni ravno zlata, je pa dobra. Se je do danes tvoje mnenje kaj spremenilo?

Prav nič. Vsaka generacija ima svoje muhe. Bistveno pa je, da ta mlada generacija nosi v sebi pripravljenost za delo. Pokritizirala bi le to, da smo se mladi premalo pripravljeni izpostaviti. Če smo že odločni pri odločitvah, bodimo še pri izpolnjevanju teh. Jasno je tudi, da nimamo vedno prav. Tedaj bodimo pripravljeni na enakopravno soočanje mnenj, mlajših in starejših. Navsezadnje imamo vsi isto smer – akcijo.

Res, boj še ni končan. Val svetovne krize je zajel tudi nas. Tudi pri nas pada življenjska raven, stopnjuje se inflacija, dolgovi, pada stopnja rasti proizvodnje. Misliš, da je opravičilo lahko v valu, ki je iz širokega sveta pljusknil tudi ob našo obalo? Kaj storiti in kakšno vlogo naj ima pri tem mladina?

Bodimo na realnih tleh. Zavedajmo se dejanskih razmer. Prepričana sem, da nas bo veliko bolj mobilizirala še tako trda resnica kot pa lepe iluzije. Vzroki za krizo namreč tičijo tudi v našem neodgovornem odnosu do gospodarjenja, do dela, v nizki produktivnosti. Poudarila bi, da je za nadaljnji družbenoekonomski in gospodarski razvoj na osnovi socialističnega samoupravljanja nujno neprestano analiziranje ustreznosti sprejetih ekonomskih ukrepov in sprotno nadomeščanje le teh z bolj učinkovitimi in sistemskimi. Naš kongres in celotna naša dejavnost sta namenjena temu, da najdemo izhod iz teh ničkaj rožnatih razmer. Nismo sami. V ta boj posegamo z zvezo komunistov, zvezo sindikatov, zvezo združenj borcev in drugimi naprednimi silami, povezanimi v socialistično zvezdo delovnega ljudstva. In še nekaj: zavedamo se, da moramo poiskati trdne zgodovinske kriterije, če hočemo nasprotovati in premagati družbene razmere, ki so vsaj toliko konkretne, kot so ostre.

Omenila si že družbenoekonomsko področje. Mislim, da se veliko vprašanj mladih vrti okoli njega, vsaj na kongresu je bilo to opaziti. Ali pa mlada generacija stori kaj za izboljšanje svojega družbenoekonomskega položaja?

V naši organizaciji sta se po novogoriškem kongresu začeli prebujati zavest in odgovornost mladih za nadaljnji razvoj družbenekonomskih odnosov. Prvič se je to pokazalo na problemski konferenci o družbenoekonomskem položaju mladih, še posebej pa se je ta zavest izoblikovala v času priprav na 11. kongres skozi javne razprave. Zavest pa še ni vse. In kaj smo v naši organizaciji storili? Moram reči, da se mladina na eni strani še vedno ne zna ali pa noče organizirati v ZSMS, da bi uresničevala svoje in prek njih splošne družbene interese. Na drugi strani pa nočemo ali pa morda ne znamo na organiziran način vključiti cele vrste mladih ljudi, ki so sicer aktivni, kritični in tudi radikalni v svojem odnosu do družbenih razmer.

Veliko prahu in hude krvi, ki še ni pomirjena, je dvignila reforma izobraževalnega sistema. Ta seveda zadeva najbolj prav mlade. Se mladina lahko pohvali s svojim deležem pri uveljavljanju načela združevanja izobraževalnega sistema z združenim delom?

Mislim, da se tu celo oddaljujemo od zastavljenih reformnih ciljev. Združeno delo malodane zahteva, da moramo izobraževati zgolj kadre ozkega profila. Zakaj? Zato, ker je okrog polovica potreb združenega dela prav po teh kadrih, mladi strokovnjaki pa ostajajo na cesti. Skoraj nič ni bilo narejenega pri uvajanju novih metod dela, izboljšanju pogojev izobraževanja, kar ne odpravlja socialne diferenciacije, ogroža pa nivo splošne izobrazbe, zaostruje odnos med učiteljem in učencem. Vse to kljub novim programom! Odločna akcija mladih za hitrejše in doslednejše uresničevanje reforme vzgoje in izobraževanja mora postati osrednja naloga naše organizacije po kongresu.

Enajstega kongresa ZSMS v Novem mestu so se poleg mladincev udeležili tudi predstavniki drugih družbenopolitičnih organizacij

Kako pa je s štipendiranjem in s tem povezanim zaposlovanjem?

Celo vrsto sklepov in stališč smo sprejemali, kako je štipendiranje pomembno, podprli smo kadrovske štipendije in sploh lahko rečem, da štipendiranja nismo zanemarjali. Če pa pride danes študent z diplomo v roki pred delovno organizacijo, ga mirno lahko odslovijo, češ ne rabimo te, denar pa kar zadrži. Na tak način pogodba o štipendijskem razmerju ne velja več. Osnovne organizacije ZSMS v delovni organizaciji bi se morale v takih primerih postaviti po robu. Toda, ali smo kdaj nastopili proti temu? Ne!

Zaposlovanje pa ima poleg tega še druge nevšečnosti. Nekateri kar govore, da je brezposelnost normalna in da to pozna vsako nacionalno gospodarstvo. Lepo vas prosim! V ZSMS smo s takšnimi stališči opravili, toda dlje od političnega izpostavljanja tega vprašanja in podpore nekaterim splošnim usmeritvam pa tudi nismo prišli. Premalo so jasne perspektive nekaterih dejavnosti. Tako na primer v kmetijstvu mladi ne vidijo možnosti za svoj razvoj in raje odhajajo v mesta. V mnogih delovnih organizacijah imamo še vedno slabo izkoriščene delovne kapacitete. Dalje, ne znamo dovolj izkoristiti znanja. Kadrovska struktura zaposlenih je slaba. Številna dela opravljajo ljudje, ki zanje sploh niso usposobljeni, medtem ko je med brezposelnimi vse več mladih strokovnjakov. Vse več je tudi izgovarjanja, da mladi nimajo dovolj izkušenj. Nekje mora vendarle tudi mlad človek začeti!

Ničesar še nismo rekli o vlogi mladih v sistemu socialističnega samoupravljanja, o boju mlade generacije za njegovo učinkovitost. Mislim, da ta ni med zadnjimi in tudi ne sme biti.

Da, naš politični sistem. Mogoče smo pokazali premalo naše mladinske bojevitosti in odkritosti. Toda sprašujem se, ali je mogoče vključevati mlade v delegatski sistem drugače kot tako, da se sami organizirajo in odločajo skupaj z drugimi o svojem položaju in prihodnosti, s tem pa tudi o prihodnosti vseh delovnih ljudi. Dejstvo je, da je odstotek mladih v delegatsko-skupščinskem sistemu padel. V socialistični zvezi delovnega ljudstva smo mladi navzoči v vseh akcijah naše fronte, od krajevnih pa do republiških konferenc. Vse pa se konča, ko se vprašamo, ali smo navzoči na organiziran način, neposredno v hišnih, uličnih svetih, v sekcijah itd. Prav to pa je tisto, kar daje frontni organizaciji poseben pomen, množičnost. Naša organizacija je še vedno predvsem organizacija mladinskih forumov, bistveno manj množice naših aktivistov in skoraj v ničemer fronta celotne mlade generacije. Nekaj bi poudarila: Brez večje bojevitosti, množičnosti in brez našega dela v osnovnih organizacijah ZSMS bo prišlo do nezaupanja mlade generacije v politični sistem socialističnega samoupravljanja in tudi v delo naše organizacije. Od tu naprej pa ni daleč do pasivnosti ali celo apatičnosti.

Darja, naši bralci pričakujejo še kak tvoj napotek oziroma željo za čas, ki prihaja...

Nadaljujmo po Titovi poti. Mislim, da smo na njej označili smeri, po kateri naši kolegi lahko uspešno nadaljujejo. Večino načrtovanega človek lahko uresniči, če je dovolj trden in ne vrže puške v koruzo že ob prvi oviri. Mladina naj se zaveda, da nadaljuje boj, našo revolucijo izpred štiridesetih let, le z drugačnimi sredstvi in ne z orožjem. Naj bo to boj revolucionarne mladostne organizacije, v njem pa naj bodo mladi odločni in hkrati preudarni, neizprosni in hkrati demokratični, kritični in hkrati dostopni za kritiko svojega dela.

★

In kam zdaj? »Nazaj v tovarno,« pravi Darja. »Veš, moraš spet malo v proizvodnjo,« še doda. Darja se vrača v tovarno zdravil Krka v Novem mestu, od koder je pred letom dni prišla v predsedstvo slovenske mladine.

Živa Drole

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Šemičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Glavni urednik:** DRAGO VRESNIK; **Odgovorni urednik:** TONE URBAS; **Novinarji – uredniki:** ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; **Lektor-redaktor:** MILENA GLAVNIK; **Tehnični urednik:** DRAGO SETNIČAR; **Tajnica uredništva:** MARA OKORN; **Vodja uprave:** MILAN SENIČAR; **Telefon uredništva:** 327-780; **Telefon uprave:** 320-486 – **Uprava in naročninski oddelek:** Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina **400 din,** posamezna številka v prosti prodaji **10 din** – **Tekoči račun:** Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – **Korekture in tisk:** ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35